वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन

(आ.व. २०७२/०७३)

नेपाल सरकार

महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालय

सिंहदरवार, काठमाडौं

२०७३

वार्षिक प्रतिवेदन सम्पादन टोली

श्री शंकर प्रसाद पाठक,	सह सचिव, म.वा.तथा स.क. मन्त्रालय	संयोजक
श्री राधिका अर्याल	सह सचिव, म.वा.तथा स.क. मन्त्रालय	सदस्य
श्री नारायण प्र. काफ्ले,	सह सचिव, म.वा.तथा स.क. मन्त्रालय	सदस्य
श्री नरेश चापागाई,	महानिर्देशक, म. तथा वा. बिभाग	सदस्य
श्री भरतराज शर्मा,	निर्देशक, म.वा.तथा स.क. मन्त्रालय	सदस्य
श्री मिठू थापा,	उप सचिव, म.वा.तथा स.क. मन्त्रालय	सदस्य
श्री दिलिप लामिछाने,	उप सचिव, म.वा.तथा स.क. मन्त्रालय	सदस्य
श्री डोरेन्द्र निरौला,	उप सचिव, म.वा.तथा स.क. मन्त्रालय	सदस्य
श्री रामबहादुर चन्द,	अधिकृत, केन्द्रीय बालकल्याण समिति	सदस्य
श्री कृष्ण कुँवर,	शाखा अधिकृत, म.वा.तथा स.क. मन्त्रालय	सदस्य

प्रधानमन्त्री

काठमाडौं, नेपाल

शुभकामना

महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालय र अन्तर्गतका निकायहरुवाट आ.व. २०७२/७३ मा सम्पादन भएका कार्यक्रमहरुको **"वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन, २०७२/७३"** प्रकाशन हुन लागेकोमा खुसी लागेको छ । प्रतिवेदन तयारी र प्रकाशन कार्यमा संलग्न सवैलाई धन्यवाद प्रकट गर्दछु ।

नेपालको संविधानले लैङ्गिक विभेदको अन्त्य गरी समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाज निर्माणको परिकल्पना गरेको छ । मन्त्रालयले आफ्ना विभिन्न कार्यक्रमहरुमध्ये महिला विकास कार्यक्रम संचालन गरी लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण तथा महिला सशक्तीकरणमा टेवा पुर्याउने काम गर्दै आईरहेको छ। घरेलु हिंसावाट प्रभावित महिलाहरुका लागि सुरक्षित अल्पकालीन आश्रय सेवा केन्द्रको संचालन, छाउपडी प्रथा न्यूनीकरण तथा उल्मूलन, ग्रामिण विपन्न महिला लक्षित सशक्तीकरण कार्यक्रम लगायत वादी, कमलरी, विद्यालय वाहिर रहेका किशोरी लक्षित कार्यक्रमहरु पनि यस वर्ष संचालनमा रहे। आ.व. २०३९/४० मा पाँच जिल्लाबाट ग्रामीण महिलाका लागि ऋण परियोजनाको रुपमा शुरु भएको महिला विकास कार्यक्रम हाल देशभर विस्तार भएको छ। यस कार्यक्रममा हालसम्म करिब १० लाख महिलाहरु आवद्ध भैसकेका छन।

काठमाण्डौं उपत्यकामा २०३ जना सडक बालबालिकाहरुलाई उद्धारका साथै हराएकामध्ये फेला परेका ४०८ जना बालबालिकाहरुलाई परिवारमा पुर्नमिलन तथा पुनर्स्थापना गरिएको छ । नेपाल राज्यभरका ४० स्थानमा ज्येष्ठ नागरिकहरुका लागि वृद्धाश्रम तथा ४९ जिल्लाका ८७ स्थानमा मन्त्रालयको सहयोगमा ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्रहरु संचालन भईरहेका छन् । त्यस्तै अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुका लागि समुदायमा आधारित पुनर्स्थापना कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिने काम भएको छ। त्यसैगरी अपाङ्गता अधिकार सम्बन्धी ऐनको विधेयक व्यवस्थापिका संसदमा दर्ता गरिएको छ। पूर्ण अशक्त, अपाङ्गता भएका बेसहारा र वेवारिसे व्यक्तिहरुलाई आवासीय पुनर्स्थापना कार्यक्रम संचालनमा ल्याइएको छ ।

सबैं विषयवस्तु समेटेको यस प्रकाशनले आगामी दिनमा मन्त्रालयको कार्यक्षेत्रभित्र पर्ने महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, यौनिक तथा लैंगिक अल्पसंख्यक लगायतका वर्गका निमित्त समयसापेक्ष उपयुक्त नीति तथा कानून निर्माण र कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने कार्यमा सवैलाई सहयोग पुर्याउने विश्वासकासाथ प्रकाशनको पूर्ण सफलताका लागि शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

मंसिर, २०७३

पुष्पकमल दाहाल 'प्रचण्ड'

नेपाल सरकार

महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय

सिंहदरवार, काठमाण्डौ
फोन नं. : ४२००३२८, ४२००१६८
४२०००८२, ४२००४१३
फ्याक्सः ४२००११६
इमेल : mail@mowcsw.gov.np
www.mowcsw.gov.np

पत्र संख्या :-
च.नं. :-

मन्तब्य

महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालयले आ.व. २०७२/७३ भित्र सम्पादन गरेका कृयाकलापहरु र त्यसको उपलब्धिहरु समेटिएको प्रस्तुत वार्षिक प्रतिवेदन, २०७३ प्रकाशन हुन लागेकोमा म हर्षित छु ।

नेपाल सरकारले तोकेको कार्यादेश बमोजिम मन्त्रालयले महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु र यौनिक तथा लैंगिक अल्पसंख्यक लगायतका व्यक्तिहरुको अधिकार संरक्षण तथा सशक्तीकरणको क्षेत्रमा कार्य गर्दै आएको छ । राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाका कृयाकलापहरुलाई सहजीकरण र नियमन गर्ने काम पनि यसै मन्त्रालयको कार्यक्षेत्रभित्र पर्दछ । मन्त्रालयलाई तोकिएको वृहत कार्यक्षेत्रको तुलनामा वार्षिक रुपमा उपलब्ध हुने स्रोत भने ज्यादै न्यून रहेको छ । यसैले विपन्न महिला वर्गको उत्थान गर्ने अवधारणावाट प्रारम्भ भएको महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालयलको वढ्दो दायराको कार्यक्षेत्रसंगसंगै महिला विकास कार्यक्रमले सम्बोधन गर्नुपर्ने सम्पूर्ण लक्षित वर्गमा पुग्न साधनस्रोत वढाउन अत्यन्त जरुरी देखिएको छ । नेपालले राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय तहमा प्रतिवद्धता जनाएका सन्धि, महासन्धि तथा कार्ययोजनाहरुलाई सम्बोधन हुनेगरी कार्यक्रम संचालन गर्नकालागि समेत विशेष रणनीतिकासाथ व्यापक स्रोत परिचालन गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ ।

प्रस्तुत प्रगति प्रतिवेदनमा मन्त्रालयवाट गरिएका केही महत्वपूर्ण अध्ययनका संक्षिप्त प्रतिवेदनहरु समेत समावेस गरिएको छ । यसले मन्त्रालयको काम कारवाहीमा पारदर्शिता ल्याउनुकोसाथै कार्यसम्पादनका कममा भएगरेका कमीकमजोरीहरु हटाई सम्बद्ध निकायहरुलाई आगामी समयमा गर्नुपर्ने सुधारतर्फ ध्यान दिई अरु वढी जिम्मेवार वन्नकालागि थप उत्प्रेरित गर्नेछ भन्ने विश्वास लिएको छु ।

अन्त्यमा, वार्षिक प्रतिवेदनकालागि सूचना तथा तथ्याङ्क उपलब्ध गराउने तथा प्रतिवेदन प्रकाशन कार्यमा संलग्न हुने सवैप्रति धन्यवाद व्यक्त गर्दछु ।

(विष्णुप्रसाद लम्साल)
सचिव
मंसीर, २०७३

विषयसूची

सारांश १

परिच्छेद १

मन्त्रालयको स्थापना, कार्यादेश, नीति, ऐन, नियम तथा संगठन संरचना ५
१.१ स्थापनाः ५
१.२ कार्यादेश ६
१.३ कानून ६
१.४ संगठन संरचना : ८

परिच्छेद २

कार्यक्रम तथा प्रगति ९
२.१ महिला सशक्तीकरण (मन्त्रालयस्तर) ९
२.२ महिला विकास (केन्द्रस्तर/विभाग) १०
२.३ महिला विकास - जिल्लास्तर (महिला जागृतिसमेत) १०
२.४ लैंगिक हिंसा निवारणका लागि महिला संस्थाहरुको एकीकृत विकास (केन्द्रस्तर)ः १०
२.५ बालकल्याण ११
२.६ केन्द्रीय बालकल्याण समिति ११
२.७ समाजकल्याण १३
२.७.१ ज्येष्ठ नागरिक १३
२.७.२ अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुका लागि कार्यक्रम १४
२.९ राष्ट्रिय महिला आयोग १४
२.१० समाज कल्याण परिषद् १४
२.११ अन्तरदेशीय धर्मपुत्र- धर्मपुत्री अन्तरदेशीय धर्मपुत्र, धर्मपुत्री व्यवस्थापन विकास समिति १५
२.१२ मन्त्रालयस्तरीय समस्या समाधान उप समिति १६
२.१३ बार्षिक समीक्षा तथा मन्त्रालयस्तरीय समस्या समाधान समितिः १६
२.१४ वैदेशिक अध्ययन तथा तालिम १६

परिच्छेद ३

कोष सम्बन्धी व्यवस्था १७
३.कोषको नाम २०७३ असार मसान्तसम्ममा संचित रकम १७
३.१ आपत्कालीन बालउद्धार कोष १७
३.२ लैङ्गिक हिंसा निवारण कोष १७
३.३ एकल महिला सुरक्षा कोष १७
३.४ ज्येष्ठ नागरिक कल्याण कोष १७

३.५ पुनर्स्थापना कोष १७
३.६ बेरुजु र फछ्र्यौट १८

परिच्छेद ४

भौतिक स्रोत तथा सवारी साधन........१९
४.१ भवन १९
४.२ सवारी साधन १९

परिच्छेद ५

अध्ययन तथा अनुगमन प्रतिवेदन........२१
(क) कल्पवासीहरुको सम्बन्धमा गरिएको अध्ययन प्रतिबेदन, २०७३........२१
२. अध्ययनको उद्देश्यः २२
३. अध्ययनको सीमाः २३
४. अध्ययनको विधिः........ २३
४.१ प्रश्नावली सर्वेक्षणः- २३
४.२ अन्तरक्रियाः........ २३
४.३ अवलोकनः........ २३
५. तथ्यांकीय विश्लेषणः-........ २३
५.१ अन्तरक्रिया गोष्ठी........ २३
५.२ देवघाट क्षेत्रमा गलेश्वर आश्रमका पदाधिकारीहरुसँगको अन्तरक्रिया बैठकमा छलफल भएका विषयहरुः-...२४
५.३ अबलोकनको क्रममा देखिएका बिषयहरु........२४
५.४ प्रश्नावली सर्वेक्षणको नतिजा........२४
(ख) मानव वेचबिखन तथा घरेलु हिंसाबाट प्रभावितका लागि संचालित पुनर्स्थापना तथा सेवा केन्द्र सम्बन्धी अध्ययन प्रतिबेदन, २०७३........ २८
१.परिचयः २८
१.१ सेवा केन्द्र........ २८
१.२ पुनर्स्थापना केन्द्र........२८
२. अध्ययनको उद्देश्यः २९
३. अनुगमन तथा अध्ययन सर्वेक्षण विधिः २९
३.१. स्थलगत अवलोकन तथा निरीक्षणः २९
३.२. जिल्ला समितिसँग अन्तरक्रिया २९
३.३. सेवाकेन्द्र व्यवस्थापन समितिसँग अन्तरक्रिया २९
३.४. सेवा केन्द्र र पुनर्स्थापना केन्द्रमा रहेका पीडितहरुसँगको अन्तरक्रिया ३०
४. अध्ययनको सिमा ३०
५. तथ्यांकीय विश्लेषण........३०
५.१ सेवा केन्द्र र पुनर्स्थापना केन्द्रहरुको अन्तरक्रिया गोष्ठीमा उठेका विषयहरुः........३०
५.२ तथ्यांकीय विश्लेषणः- ३२

अध्ययन क्षेत्र... ३७
४. विधि एवं प्रक्रिया... ३७

अनुसूचीहरू

अनुसूची –१ केन्द्रीय बाल कल्याण समितिबाट सञ्चालित मुख्य मुख्य कार्यक्रम ४८
अनुसूची –२ भूकम्प प्रभावित १४ जिल्लाका अतिप्रभावित बालबालिकालाई आर्थिक राहत सहयोग वितरण सम्बन्धी विवरण... ५२
अनुसूची –३ भूकम्प प्रभावित १४ जिल्लाका भूकम्प प्रभावित पहिचान गरिएका बालबालिका सम्बन्धी विवरण ५३
अनुसूची–४ हालसम्म हराएका, हराएर फेला परेका र बेवारीस फेला परेका बालबालिका सम्बन्धी विवरण........५४
अनुसूची –५ बेवारीस फेला परेका बालबालिकाको पारिवारिक पुनर्मिलन तथा पुनर्स्थापन सम्बन्धी विवरण ५४
अनुसूची –६ सञ्चालनमा रहेका बालगृह र संरक्षित बालबालिका सम्बन्धी विवरण ५५
अनुसूची –७ धार्मिक संस्थामा आवासीय रुपमा रहेका बालबालिका ५७
अनुसूची –८ सडक बालबालिका उद्धार तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी विवरण...................................५८
अनुसूची –९ सडक बालबालिका उद्धार, संरक्षण तथा व्यवस्थापन कार्यमा संलग्न मुख्य सरकारी निकायहरु....... ६१
अनुसूची –१० उद्धार गरिएका सडक बालबालिका व्यवस्थापन कार्यमा संलग्न संघ संस्थाहरु.................६१
अनुसूचीः ११ घरेलु हिंसाबाट प्रभावितका लागि संचालित सेवा केन्द्र र उपसेवा केन्द्र सम्बन्धि प्रगति विवरण ः.... ६२
अनुसूची १२ .... ६३
अनुसूची १३ मानव बेचबिखन तथा ओसार पसारबाट प्रभावितहरुका लागि संचालित पुनर्स्थापना गृह सम्बन्धी विवरण ६४
अनुसूची १५ राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरु (NGO/INGO) द्वारा संचालित परियोजनाको मूल्यांकनमा आ.व. २०७२/७३ मा प्रतिनिधित्व गर्नुहुने कर्मचारीहरु ६५
अनुसूचीः १६ आ.व.२०७२/०७३ मा संचार माध्यममा प्रकाशित महिला हिंसासंग सम्बन्धित घटनाहरुको तथ्याङ्क विवरणः... ६७
अनुसूची १७ बजेट शीर्षकगत प्रगति विवरण ६८
आ.व. २०७२/७३ मा मन्त्रालयका विभिन्न शाखाहरुबाट सञ्चालन भएका मुख्य मुख्य उपलब्धिहरुः.... ६८
अनुसूची १७.१ बजेट उपशिर्षक३४०१०२३।४ महिला सशक्तीकरण कार्यक्रम..............................६८
अनुसूची १७.२ बजेट उपशिर्षक ३४०१०५३/४ समाज कल्याण कार्यक्रम (अपाङ्गता सि.वि.आर तथा ज्येष्ठ नागरिक कार्यक्रमसमेत) ७३
अनुसूची १७.३ बजेट उपशिर्षक ३४०१०७३/४ बालकल्याण कार्यक्रम.....................................७४
अनुसूची १७.४ बजेट उपशिर्षक३४०१०१३/४ महिला विकास कार्यक्रम (केन्द्रस्तर/विभाग) ७४
अनुसूची १७.५ बजेट उपशिर्षक ३४०८०२३/४ महिला विकास कार्यक्रम (जिल्लास्तर)................ ७६
अनुसूची १७.६ लैङ्गिक हिंसा निवारणका लागि महिला संस्थाहरुको एकीकृत विकास कार्यक्रम, केन्द्रस्तर. ७९
अनुसूची १७.७ बजेट उपशिर्षक३४००१६३/४राष्ट्रिय महिला आयोग.................................. ८१
अनुसूची १७.८ बजेट उपशिर्षक ३४०१०८३-४ बालकल्याण समिति कार्यक्रम........................... ८२
अनुसूची १७.९ बजेट उपशीर्षक ३४००१३ समाजकल्याण परिषद् ८४

अनुसूची १८ आ.व. २०७२/७३ असार मसान्त सम्मको नेपाल बाल संगठनद्वरा संचालित बालगृह र आश्रित बालबालिका ८५
अनुसूची १९ बेरुजु सम्बन्धी विवरण (आ.व. २०७२/७३ सम्मको) ८६
अनुसूची २० आ.व. २०७२/७३ मा वैदेशिक अध्ययन तथा तालिममा सहभागिता सम्बन्धी विवरण..... ९०
अनुसूची २१ समाजकल्याण कार्यक्रम अन्तरगतज्येष्ठ नागरिक संरक्षणको लागि ९६
अनुसूची २२ महिला, बालबालिकातथा समाजकल्याण मन्त्रालयबाटसमाजकल्याण कार्यक्रम अन्तरगत अपङ्गता सम्बन्धी कार्यक्रमको लागि १०३
अनुसूची २३ बालसुधार गृहमा आ.व. २०७२/७३ मा प्रवेश भएका बालबालिकाको संख्यात्मक विवरण १०७
अनुसूची २४ बिभिन्न स्थानमा संचालित वृद्धाश्रमहरुमा आश्रित ज्येष्ठ नागरिकहरुको विवरण १०८
अनुसूची २५ मन्त्रालको संगठन संरचना र दरवन्दी तेरीज ११०
अनुसूची २६ मन्त्रालयका पदाधिकारीहरु र सम्पर्क टेलिफोन नम्बर...................................... ११२

सारांश

आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालयअन्तरगत जम्मा ११ वटा बजेट उप शीर्षकका कार्यक्रम संचालन भएकोमा १० वटा पहिलो प्राथमिकता (P^1) र दुईवटा दोश्रो प्राथमिकता (P^2) का कार्यक्रम रहेका छन् । पहिलो प्राथमिकताका कार्यक्रमहरूमा महिला सशक्तीकरण, बाल कल्याण, समाज कल्याण कार्यक्रमहरू मन्त्रालयबाट संचालन गरिएका छन् भने महिला तथा बालबालिका विभाग र ७५ जिल्लामा रहेका महिला तथा बालबालिका कार्यालयहरूबाट क्रमशः महिला विकास कार्यक्रम र महिला विकास जागृति कार्यक्रम संचालन गरिएका छन् । राष्ट्रिय महिला आयोगबाट संचालित कार्यक्रम पनि पहिलो प्राथमिकतामै पर्दछ । दोश्रो प्राथमिकतामा समाजकल्याण परिषद् र केन्द्रीय बालकल्याण समितिसँग संवन्धित कार्यक्रमहरू रहेकाछन् ।

मन्त्रालयबाट संचालित महिला सशक्तीकरण कार्यक्रमका लागि वार्षिक बजेट रू.५, ६८, ७१, ०००।- विनियोजन भएकोमा ९२ प्रतिशत भौतिक र ६७ प्रतिशत वित्तीय प्रगति हासिल भएको छ । यस कार्यक्रमबाट विभिन्न ८ जिल्लामा संचालित पुनर्स्थापना गृहबाट १६९७ जना पीडितलाई सेवा दिइएको छ । मानव बेचबिखन नियन्त्रणतर्फ गाउँस्तरसम्म संयन्त्र तयार गर्न थालिएको छ । त्यसैगरी मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारको दृष्टिले जोखिम उन्मुख क्षेत्रको पहिचानका लागि आधारभूत सर्भेक्षण गर्ने कार्य सम्पन्न गरिएको छ । लैंगिक हिंसामा परेकाहरूलाई उद्धार, संरक्षण र पुनर्स्थापना गराउन विभिन्न १७ जिल्लामा सेवाकेन्द्रहरू संचालनमा रहेका छन् । पुनर्स्थापना केन्द्र र सेवा केन्द्र अस्थायी प्रकृतिका भएकोले दीर्घकालीन पुनर्स्थापना केन्द्रकोरूपमा मंगला- साहना पुनर्स्थापना केन्द्रमार्फत सेवा प्रदान गरिएको छ । यस अवधिमा लैंगिक हिंसा निवारण कोषबाट ४३६ जना लैंगिक हिंसाका पीडित तथा प्रभावितहरूलाई राहत तथा आर्थिक सहयोग प्रदान गरिएको छ ।

बालकल्याण कार्यक्रमका लागि रू ७, ३५, ०२, ०००।- वार्षिक बजेट विनियोजन भएकोमा भौतिक तर्फ ९७.९ र वित्तीय तर्फ ७५.८ प्रतिशत प्रगति हासिल भएको छ । यस कार्यक्रमअन्तरगत बाल सुधार गृह नेपालगंज र बाल कल्याण गृह बिराटनगरको भवन निर्माण गर्ने कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको छ । मोरंग, भक्तपुर र कास्कीमा कानून बिपरित कार्य गरी अदालतबाट सजाय पाएका बालबालिकाहरूको लागि बाल सुधार गृह संचालनलाई निरन्तरता दिइएको छ । नेपाल बाल सङ्गठनमा आश्रयमा रहेका बालबालिकाको संरक्षणमा सहयोग पुर्‍याईएको छ । सिंहदरवारस्थित दिवा शिशु स्याहार केन्द्रबाट निजामती कर्मचारीका (३ महिना देखि ३ वर्षसम्मका) ६० शिशुहरुलाई दिवा हेरचाह तथा स्याहार सेवा प्रदान गरिएको छ भने सिंहदरवारमा दिवा शिशु स्याहार केन्द्रको भवन निर्माण कार्य सम्पन्न भएको छ । काठमाण्डौं उपत्यकाका सडक बालबालिकाहरूको व्यवस्थापन कार्य शुरू भई ३५१ जना बालबालिकाहरूको व्यवस्थापन भएको छ ।

मन्त्रालयबाटै संचालित समाज कल्याण कार्यक्रमबाट ज्येष्ठ नागरिक र अपाङ्गता भएका व्यक्तिसँग सम्वन्धित कार्यक्रमहरू संचालन गरिएका छन् । अधिकांश कार्यक्रमहरू ज्येष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गताका क्षेत्रमा कार्यरत संस्थाहरूमार्फत संचालन गरिएका छन् र कार्यक्रम संचालनका लागि संस्थाहरूलाई अनुदान उपलब्ध गराइएको छ । वार्षिक बजेट रू.२१, १३, ५०, ०००।- विनियोजन भएकोमा भौतिकतर्फ ८३.८ प्रतिशत र वित्तीयतर्फ ८४.० प्रतिशत प्रगति हासिल भएको छ । यस अन्तरगत पाँच विकास क्षेत्रमा वृद्धाश्रम, ४८ जिल्लामा ६४ वटा ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र, ७५ वटै जिल्लाका केही विद्यालयहरूमा अन्तरपुस्ता अनुभव हस्तान्तरण र सौहार्द्धता तथा साझेदारी अन्तरगत विभिन्न जिल्लामा ज्येष्ठ नागरिक आश्रम निर्माणमा सहयोगलगायतका प्रमुख कार्यक्रमहरू संचालनमा रहेका छन् । यसैगरी ज्येष्ठ नागरिकका हक स्थापित गर्न संचार माध्यमबाट चेतनामूलक कार्यक्रम

संचालन, ज्येष्ठ नागरिकप्रति परिवारको दायित्व र ज्येष्ठ नागरिकको कर्तव्य सम्बन्धी भित्ते पात्रो प्रकाशन तथा ज्येष्ठ नागरिकको लागि परिचयपत्र छपाई तथा वितरणका कार्यक्रमहरू संचालन गरिएका छन् । साथै अपाङ्गतासंबन्धी केही कार्यक्रमहरू महिला तथा बालबालिका कार्यालयमार्फत संचालन भएका छन् भने अधिकांश कार्यक्रमहरू अपाङ्गता भएका संस्थाहरूमार्फत गरिएका छन् । पूर्ण अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि खगेन्द्र नवजीवन केन्द्र र NNSWA कञ्चनपुरको साझेदारीमा आवासीय पुनर्स्थापना केन्द्र स्थापना, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि एक महिने सी.बि.आर वर्कस तालिम, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका सम्बन्धमा रेडियो नेपाल र नेपाल टेलिभिजनबाट चेतनामूलक कार्यक्रम, ७५ वटै महिला तथा बालबालिका कार्यालयमा अपांगता सम्बन्धी हेल्पडेस्क, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूहरूलाई सहयोग पुऱ्याउन अपांगता भएका व्यक्तिहरूबाट संचालित ७० संस्थालाई अनुदान, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि साझेदारीमा नेपालमै ह्वीलचियर उत्पादन र वितरण, अनुदान वितरण निर्देशिका निर्माण, सहायक सामाग्री उत्पादन र वितरण, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा तिनको परिवारका लागि विउपूँजीसहितको आयमूलक तालिम संचालनजस्ता कार्यहरू प्रमुख रहेका छन् ।

चित्र नं.१ : बजेट विनियोजन सम्बन्धी विवरणः

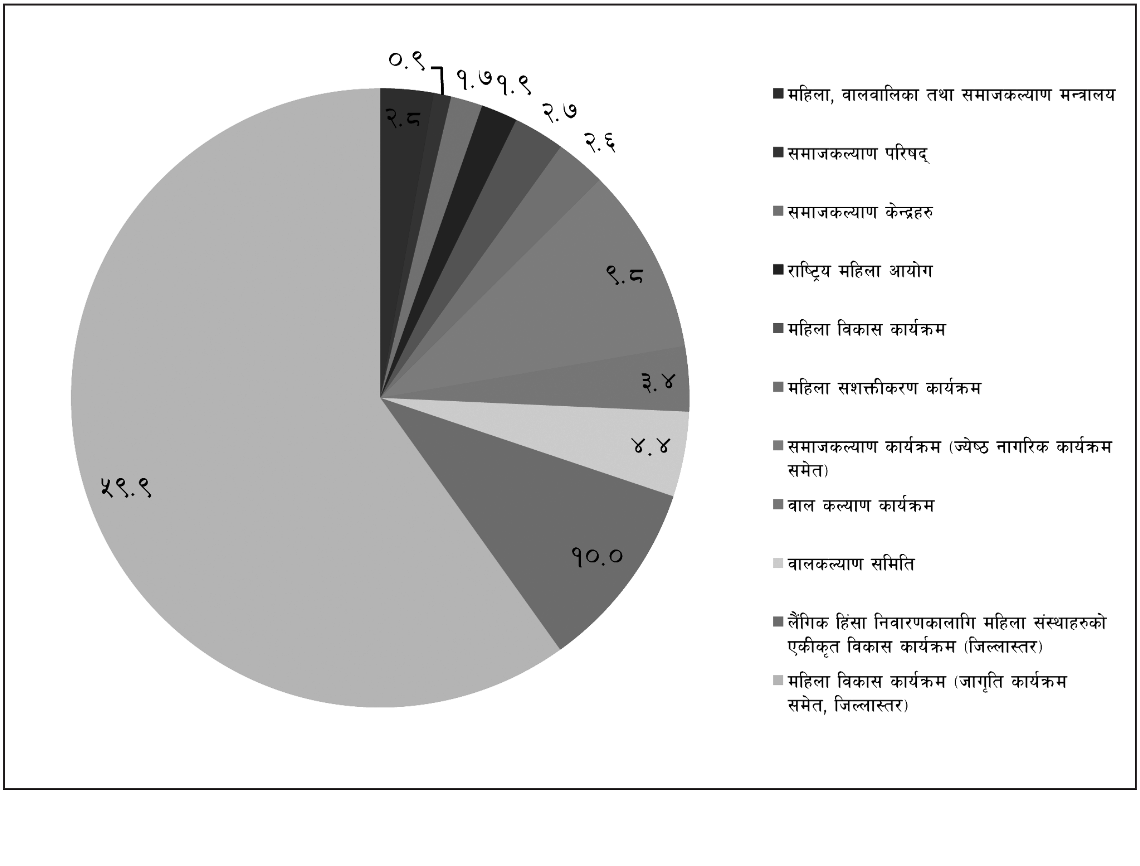

चित्र नं. २ भौतिक प्रगति विवरण

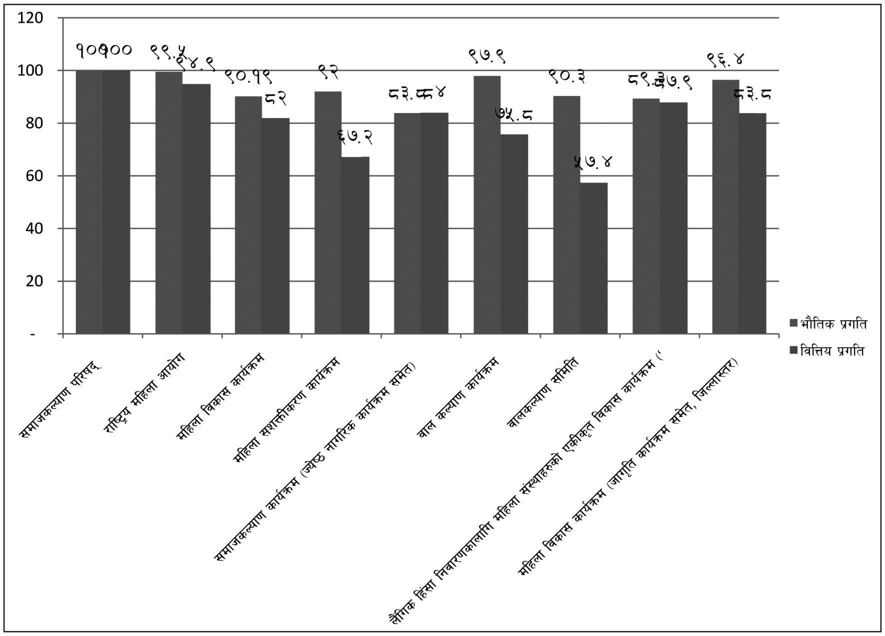

केन्द्रीय बालकल्याण समितिबाट संचालित कार्यक्रममा वैदेशिक सहयोगसहित रू. ९ करोड ६२ लाखको बजेट विनियोजन भएकोमा भौतिकतर्फ ९०.३ र वित्तीयतर्फ ८०.७ प्रतिशत प्रगति हासिल भएको छ। यस अन्तरगत जोखिमपूर्ण अवस्थामा रहेका ४४५४ बालबालिकाको आपतकालीन उद्धार गरी पुनर्स्थापन गरिएको छ। विशेष संरक्षण र हेरचाहको आवश्यकता भएका २१७ जना बालबालिकालाई बालगृहमा संरक्षण गरिएको छ। केन्द्र र जिल्लाहरूबाट ३८ जिल्लामा सञ्चालनमा रहेका ४१४ वटा बालगृहहरूको अनुगमन गरी पृष्ठपोषण गरिएको छ। वि.सं. २०७० सालको एस.एल.सी परीक्षामा सामुदायिक विद्यालयबाट जिल्लामा सर्वोकृष्ट अङ्क ल्याउने बालक १ र बालिका १ सहित देशभरिका बालगृहहरूबाट एस.एल.सी.मा सर्वोत्कृष्ट अंक ल्याउने ५ जना बालबालिका गरी कूल १६३ जनालाई पुरस्कृत गरिएको छ। यसैगरी वालअधिकार प्रवर्धन सम्बन्धी मा.वि. तहको जिल्लास्तरीय खुल्ला निबन्ध प्रतियोगिताबाट प्रथम, दोश्रो र तेश्रो हुने ५८ जिल्लाका १८४ जना बालबालिकालाई पुरस्कृत गरिएको छ। भूकम्प प्रभावित १४ जिल्लाका १३५५९ जना बालबालिकालाई रू. ५,०००।- को दरले राहत मानवीय सहयोग वितरण गरिएको छ। त्यसैगरी कार्यालय भवनको निर्माण कार्यलाई निरन्तरता दिइएको छ।

महिला तथा बालबालिका विभागबाट संचालित व.उ.शि.नं. ३४०१०१३/४ को महिला विकास कार्यक्रमतर्फ रू ५,७६,८९,०००।- बजेट विनियोजन भएकोमा कार्यक्रमतर्फ भौतिक ९०.१९ र वित्तीय ८२.२६ प्रतिशत प्रगति भएको छ। यसअन्तरगत किशोरी विकास प्रशिक्षक प्रशिक्षण, ग्रामीण व्यवसाय प्रवर्धन प्रशिक्षण, संस्थागत विकास, अध्ययन अनुसन्धान, कार्यालय संचालन, नयाँ कर्मचारीहरूलाई अनुशिक्षण, बाल अधिकार सम्बन्धी प्रशिक्षण जस्ता कार्यक्रमहरू संचालन गरिएका छन्।

तालिका १ : आ.व. २०७२/७३ को वार्षिक प्रगति

सि.नं.	व.उ.शि.नं.	कार्यक्रमको नाम	वार्षिक बजेट रु. (हजारमा)	यस आ.वको खर्च (हजारमा)	भौतिक प्रगति (%)	वित्तीय प्रगति (%)
१	३४००११३/४	महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालय p[1]	५९,८८०	४,८७,६८	–	८१.४
२	३४००१४३/४	समाजकल्याण केन्द्रहरू p[1]	३,५९,७४	२,७८,८८	–	७७.५
३	३४०१०२३/४	महिला सशक्तीकरण कार्यक्रम (मन्त्रालयस्तर) p[1]	५,६८,७१	३,८२,१४	९२.०	६७.२
४	३४०१०५३/४	समाजकल्याण कार्यक्रम (ज्येष्ठ नागरिक कार्यक्रम समेत) p[1]	२१,१३,५०	१७,७५,५०	८३.८	८४.०
५	३४०१०७३/४	बालकल्याण कार्यक्रम p[1]	७,३५,०२	५,५६,९५	९७.९	७५.८
६	३४०१०१३/४	महिला विकास कार्यक्रम(केन्द्रस्तर/विभाग p[1]	५,७६,८९	४,७३,२९	९०.१९	८२.२६
७	३४०८०२३/४	महिला विकास कार्यक्रम (जिल्लास्तर, महिला जागृति कार्यक्रम समेत) p[1]	१,२९,५९,२५	१,०८,६०,७१	९६.४	८३.८
८	३४०११२३/४	लैंगिक हिंसा निवारणका लागि महिला संस्थाहरूको एकीकृत विकास कार्यक्रम p[1]	२१,५५,४८	१८,९४,९०	८९.३	८७.९
९	३४००१६३	राष्ट्रिय महिला आयोग p[1]	४,११,४६	३,९०,५९	९९.५	९४.५
१०	३४००१३	समाजकल्याण परिषद p[2]	२,००,००	२०,०००	१००	१००
११	३४०१०८३	बालकल्याण समिति p[2]	९,६२,०४	७,७६,४८	९०.३	८०.७
		जम्मा	२,१६,४०,८९	१,८०,७७,१२	९३.२	८३.५

महिला तथा बालबालिका विभागमार्फत ७५ वटै महिला तथा बालबालिका कार्यालयहरूबाट संचालित हुने महिला विकास कार्यक्रममा विनियोजित रू. १ अर्ब २९ करोड ५९ लाख २५ हजारमध्ये रू. १ अर्ब ७८ करोड ५३ लाख १२ हजार खर्च भई वित्तीयतर्फ ८३.८ प्रतिशत प्रगति भएको छ भने कार्यक्रमतर्फ ९० प्रतिशत भौतिक प्रगति हासिल भएको छ । यस कार्यक्रम मार्फत १५८३६ समूह (निगरानी समेत) गठन, २०८६ समिति (निगरानी समेत) गठन, ४५२४६ समूह सदस्यको अनुशिक्षणलगायत १३० महिला समूह गठन र दर्ता भएका छन् । यस कार्यक्रममार्फत २०१५५ जनालाई व्यवसाय स्थापना खर्च अनुदान उपलब्ध गराईएको छ । यसैकार्यक्रममार्फत छाउपडी प्रथा विरूद्ध सामाजिक जागरण, २५ जिल्लामा आपत्कालीन संरक्षण सेवामा महिला समूहहरूको परिचालन, नेतृत्व तथा क्षमता विकासका विभिन्न तालिम तथा अनुशिक्षणहरू, विद्यालयविमूख किशोरीहरू तथा मुक्त कमलरीहरूका लागि अनुशिक्षण तथा व्यवसाय स्थापना खर्च अनुदान, महिला संस्थाहरूको अवस्था विश्लेषण तथा रणनीतिपत्र तर्जुमा, संरक्षण विषयगत क्षेत्रको समन्वय वैठकहरू जस्ता प्रमुख कार्यक्रमहरू संचालन भएका छन् ।

परिच्छेद १

मन्त्रालयको स्थापना, कार्यादेश, नीति, ऐन, नियम तथा संगठन संरचना

१.१ स्थापनाः

ग्रामीण महिलाका लागि उत्पादन ऋण व्यवस्था कार्यक्रमकोरूपमा आ.व. २०३९/०४० मा शुरू भएको महिला विकास अभियान कार्यक्रमहरूबाट प्राप्त उपलब्धी, अनुभव र समसामयिक आवश्यकताका आधारमा २०५२ असोज ६ गते महिला तथा समाज कल्याण मन्त्रालयको स्थापना भयो । महिला तथा समाजका विभिन्न वर्गको सामाजिक, आर्थिक तथा राजनीतिक सशक्तीरण गर्दै दिगो शान्ति एवं विकासमा उनीहरूको भूमिकालाई सशक्त बनाउने कार्यमा संलग्न महिला तथा समाज कल्याण मन्त्रालयको नाम बालबालिकालाई अझ उच्च प्राथमिकता दिने हेतुले २०५७ मा परिवर्तन गरी "महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय" नामाकरण गरियो । हाल ७५ बटै जिल्लामा महिला तथा बालबालिका कार्यालयमार्फत मन्त्रालयले आफ्ना कार्यक्रमहरू संचालन गर्दै आईरहेको छ ।

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०६९ आनुसार महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालयको कार्यक्षेत्रभित्र महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकनकोसाथै अध्ययन, अनुसन्धान तथा सर्वेक्षणका विषयहरू तोकिएका छन् । यसैगरी अनाथ बालबालिका, असहाय महिला, बृद्ध/बृद्धा, अपाङ्ग र अशक्तको संरक्षण, बालबालिकाको कल्याण, ज्येष्ठ नागरिकको सुरक्षा र कल्याण, महिला कल्याण तथा सीप विकास पनि यस मन्त्रालयको कार्यक्षेत्रभित्र पर्दछन् । यस मन्त्रालयको दायराभित्र राष्ट्रिय महिला आयोग, समाज कल्याण परिषद्, समाज कल्याण केन्द्र बृद्धाश्रम र बाल मन्दिरका विषयहरू पनि पर्दछन् ।

महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण सम्बन्धी राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय तथा क्षेत्रीय संघ/संस्थासंग सम्पर्क र समन्वय तथा परिचालन र सरकारी तथा गैरसरकारी संघ/संस्थाद्वारा कार्यान्वयन गरिएका महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण सम्बन्धी कार्यक्रमको अनुगमन गर्नेलगायत धर्मपुत्र/धर्मपुत्री, लैंङ्गिक हिंसा सम्बन्धी विषयहरू पनि नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०६९ अनुसार यस मन्त्रालयको कार्यक्षेत्रभित्र पर्न आउँदछ ।

यसरी विभिन्न नीति, ऐन, नियम (कानूनहरू, दीर्घकालीन तथा आवधिक योजनाहरू, नेपाल पक्षभएका क्षेत्रीय एवं अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि तथा इच्छाधिन आलेखहरू, अन्तर्राष्ट्रिय सभा/सम्मेलनहरू यस मन्त्रालयका कार्यादेशका आधारहरू हुन । यसबमोजिम मन्त्रालयले महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक र तेश्रो लिङ्गीसमेतको लागि समय सापेक्ष नीति निर्माण, समन्वय र सहकार्य तथा कार्यक्रम संचालन-मूलतः सचेतना अभिबृद्धि र सशक्तीकरण गर्ने कार्य गर्दछ । समग्रतामा मूलप्रवाहीकरण, सशक्तीकरण र समावेशीकरण जस्ता रणनीतिको आधारमा समतामय सम्पन्न समुदाय निर्माण गर्न विभिन्न विपन्न वर्गका लागि समयको प्रवाहसंगै सार्थक पहल गर्ने उद्देश्य पूर्तिका लागि महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालयको स्थापना भएको हो ।

१.२ **कार्यादेश**

नेपाल सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७२ बमोजिम मन्त्रालयको कार्यादेश निम्नानुसार रहेको छ :–

- महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकन
- महिला, बालबालिका, समाजकल्याण सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण
- महिला, बालबालिका, समाजकल्याण सम्बन्धी राष्ट्रिय, अन्तर्राष्ट्रिय तथा क्षेत्रीय संघ संस्थासँग सम्पर्क र समन्वय
- अनाथ बालबालिका, असहाय, महिला, वृद्ध, वृद्धा, अपाङ्ग र अशक्तको संरक्षण
- महिलाकल्याण तथा सीप विकास
- बालबालिकाको कल्याण
- ज्येष्ठ नागरिकको सुरक्षा र कल्याण
- राष्ट्रिय, अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाको समन्वय तथा परिचालन
- सरकारी तथा गैर सरकारी संघ-संस्थाद्वरा कार्यान्वयन गरिएका महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण सम्बन्धी कार्यक्रमको अनुगमन
- धर्मपुत्र र धर्मपुत्री
- लैंगिकहिंसा सम्बन्धी विषय
- राष्ट्रिय महिला आयोग
- समाजकल्याण परिषद
- समाजकल्याण केन्द्र
- वृद्धाश्रम
- बालमन्दिर

१.३ **कानून**

बालबालिका सम्बन्धी

- बालबिबाह अन्त्यको लागि राष्ट्रिय रणनीति, २०७२
- बालबालिका सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति २०६९,
- अपाङ्ग संरक्षण तथा कल्याण ऐन, २०३९
- बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०४८
- बालबालिका सम्बन्धी नियमावली, २०५१
- बालन्याय (कार्यविधि) नियमावली, २०६३
- आपतकालीन बालउद्धार कोष (सञ्चालन) नियमावली, २०६७
- अन्तरदेशीय धर्मपुत्र/धर्मपुत्री विकास समिति गठन आदेश, २०६७
- बालसुधार गृह संचालन निर्देशिका, २०५७
- बाल हेल्पलाइन संचालन कार्यविधि, २०६४
- आवासीय बालगृहको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड, २०६९
- सडक बालबालिका उद्धार, संरक्षण तथा ब्यबस्थापन मार्गदर्शन, २०७२

महिला सम्बन्धी

- मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४
- घरेलु हिंसा (कसूर र सजाय) ऐन, २०६६
- कार्यस्थलमा हुने यौनजन्य दुर्व्यवहार (नियन्त्रण) ऐन, २०७१
- वोक्सी आरोप विरूद्धको कसूर र सजाय ऐन, २०७२
- मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) नियमावली, २०६५
- एकल महिला सुरक्षा कोष नियमावली, २०७०
- लैङ्गकि हिंसा निवारण कोष (सञ्चालन) नियमावली, २०६७
- महिला विरूद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन गर्ने महासन्धि कार्यान्वयनको लागि तयार गरिएको राष्ट्रिय कार्ययोजना, २०६०
- लैंगिक समानता तथा महिला सशक्तीकरण राष्ट्रिय कार्ययोजना २०६१
- ज्येष्ठ नागरिक राष्ट्रिय कार्ययोजना, २०६२,
- मानव बेचबिखन विशेष गरी महिला तथा बालबालिकाहरूको बेचबिखन तथा ओसारपसार विरूद्धको राष्ट्रिय कार्ययोजना, २०६८ र यसको कार्यान्वयन योजना, २०७१
- छाउपडी प्रथा उन्मुलन निर्देशिका, २०६४
- पुनर्स्थापना केन्द्र सञ्चालन निर्देशिका, २०६८
- पुनर्स्थापना कोष संचालन निर्देशिका, २०६८
- मानव बेचबिखन विरूद्धको अभियानमा संलग्न सरोकारहरूका लागि मनोसामाजिक मनोविमर्श निर्देशिका, २०६८
- मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारबाट पीडित र प्रभावितहरूको हेरचाह तथा संरक्षणका लागि राष्ट्रिय न्यूनतम मापदण्ड, २०६४
- आवासीय बालगृहको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड, २०६९
- एकल महिला सुरक्षाकोष संचालन मापदण्ड, २०७१

अपाङ्गता भएका ब्यक्ति सम्बन्धी

- अपाङ्ग संरक्षण तथा कल्याण नियमावली, २०५१
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको परिचय पत्र वितरण निर्देशिका, २०६५
- सि.वि.आर. कार्यक्रम संचालन निर्देशिका, २०६८
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि पहुँचयुक्त भौतिक संरचना तथा सञ्चार सेवा निर्देशिका, २०६९
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई हवाई यात्रामा दिइने छुट वा सहुलियत सम्बन्धी कार्यविधि, २०६३
- पूर्ण अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि आवासीय पुनर्स्थापना केन्द्र संचालन निर्देशिका, २०७२

ज्येष्ठ नागरिक सम्बन्धी

- ज्येष्ठ नागरिक सम्बन्धी ऐन, २०६३
- ज्येष्ठ नागरिक सम्बन्धी नियमावली, २०६५
- ज्येष्ठनागरिक राष्ट्रिय कार्ययोजना, २०६२,
- ज्येष्ठ नागरिककल्याण कोष खर्च गर्ने सम्बन्धी प्रकृया र मापदण्ड, २०७२

अन्य

- समाजकल्याण ऐन, २०४९

१.४ **संगठन संरचना** :

मन्त्रालयमा ३ वटा महाशाखा र १२ वटा शाखा रहेका छन् । मन्त्रालयको कूल दरवन्दी ८० जना रहेको छ । महिला तथा बालबालिका विभागमा ५१ जनाको दरवन्दी कायम छ । त्यसैगरी जिल्लास्तरमा २२ जिल्लामा रा.प.द्वितीय श्रेणीको कार्यालय प्रमुखसहित जम्मा १४१३ जनाको दरवन्दी रहेको छ। मन्त्रालय, विभाग र कार्यालयहरूको संगठन संरचना र पदाधिकारी तथा सम्पर्क टेलिफोन नम्बर सम्बन्धी विवरण क्रमसः अनुसूची १९, २० र २१ मा दिइएको छ।

परिच्छेद २

कार्यक्रम तथा प्रगति

मन्त्रालय र अन्तरगतका विभिन्न निकायहरुबाट आ.व.२०७२/७३ मा सम्पन्न भएका विभिन्न कार्यक्रमहरूको उपलब्धिसमेत तथ्याङ्कगत प्रगतिको विस्तृत विवरण अनुसूची १ देखि १८ मा दिइएको छ। सम्पादित मुख्य मुख्य कार्यक्रमहरूको संक्षिप्त व्यहोरा तल प्रस्तुत गरिएका छ ः

२.१ **महिला सशक्तीकरण** (**मन्त्रालयस्तर**)

महिला सशक्तीकरण (मन्त्रालयस्तर) शीर्षकअन्तरगत आ.व. २०७२/७३ मा रू ५, ६८, ७१, ०००।- विनियोजन भएकोमा रू. ३, ८२, १४, ०००।- खर्च भएको छ। भौतिकतर्फ ९२ र वित्तीयतर्फ ६७ प्रतिशत प्रगति हासिल भएका मुख्य मुख्य कार्यक्रमको विवरण तपसिलबमोजिम रहेका छन्।

क) **लैंगिक हिंसा न्यूनीकरण**

सामाजिक कलंक र अपराधकोरूपमा देखिएको लैंगिक हिंसा निवारणका लागि कानूनी र राष्ट्रिय कार्ययोजनाकासाथै वार्षिक कार्यक्रमका आधारमा विगत देखिनै कार्यक्रमहरू संचालन भइरहेका छन्। महिला सशक्तीकरण कार्यक्रमअन्तरगत लैंगिक हिंसामा परेकाहरूलाई उद्धार, संरक्षण र पुनर्स्थापना गराउन १७ जिल्लामा सेवा केन्द्रहरू संचालन गरिएका छन्। लैंगिक हिंसा (निवारण) कोषबाट ७५ वटै जिल्लामा लैंगिक हिंसामा परेका ५०० जना पीडित प्रभावितहरूलाई सेवा प्रदान गरिएको छ। महिला हिंसा विरूद्धको १६ दिने अभियान मनाईएको छ भने NRN अध्यक्ष शेष घले, क्रिकेटर पारस खड्का र कलाकार राजेश हमाललाई २ वर्षका लागि सद्भावना दुत नियुक्त गरिएको छ। लैंगिक हिंसा निवारण सम्बन्धमा संचार माध्यमबाट चेतनामूलक कार्यक्रमहरू संचालन गरिएका छन्। हिंसाका कारण, परिणाम र संयन्त्रको सम्बन्धमा व्यवस्थापिका संसदका माननीय सांसदहरूका लागि महिलाको हकहित र अधिकार संरक्षण सम्बन्धी विशेष कार्यक्रम संचालन भएको छ। हिंसा पीडित महिला तथा किशोरीलाई संरक्षण र पुनर्स्थापना गर्न राष्ट्रियस्तरको मंगला-साहना दीर्घकालीन पुनर्स्थापना केन्द्र स्थापना गरी संचालन गरिएको छ। हाल मंगला साहना दीर्घकालीन पुनर्स्थापना केन्द्रमा ११ जना रहेका छन्।

ख) **मानव बेचबिखन तथा ओसार पसार नियन्त्रण**

आ.व.२०७२/०७३ मा मानव बेचबिखन नियन्त्रणका सम्बन्धमा देहायका कामहरू सम्पादन भएका छन् ः

यस अबधिमा "हामी सबै मिली गरौं विपतको सामना मानव बेचबिखनको अन्त्य हाम्रो कर्तव्य र चाहना" भन्ने नाराका साथ नवौं मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण दिवस मनाईएको छ भने मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण सम्बन्धी राष्ट्रिय प्रतिवेदन, २०७२ प्रकाशन गरिएको छ। सिन्धुपाल्चोक, काठमाडौं, रूपन्देही, झापा, कैलाली, बाँके, पर्सा, चितवन जिल्लाहरूमा संचालित पुनर्स्थापना गृहबाट १६९७ जना पीडित तथा

प्रभावितलाई सेवा पुऱ्याइएको छ। कञ्चनपुर, मुगु र सुर्खेत जिल्लामा मानव बेचबिखन नियन्त्रण राष्ट्रिय समितिका प्रतिनिधि र जिल्लास्तरीय समितिका सदस्यहरू तथा सरोकारवालावीच अन्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको छ। मन्त्रालयबाट मानवबेचबिखन विरूद्ध जनचेतना अभिवृद्धि गर्न संचार माध्यमहरूमार्फत प्रचार प्रसार गरिएको छ। मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारको दृष्टिले संवेदनशील जिल्लाहरूका जोखिममा रहेका तथा जोखिमउन्मुख क्षेत्र पहिचानका लागि सर्वेक्षण गर्न Desk Review सम्पन्न भएको छ।

ग) योजना र अनुगमन

योजना तथा अनुगमन शाखाबाट कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको प्रगति प्रतिवेदन संग्रह तथा सम्प्रेषण, समाज विज्ञान अध्ययन प्रतिष्ठानको अवधारणा पत्र तयार, नेपाल सरकारबाट साझेदारीमा संचालित सेवा पुनर्स्थापना गृहहरू, विभिन्न धार्मिक स्थलमा रहेका कल्पवासी, मठ मन्दिरमा माग्न बस्नेहरूकोबारेमा बिर्सने रोग सम्बन्धमा अध्ययन गरी सुझाव प्रस्तुत र निरन्तर अनुगमनजस्ता महत्वपूर्ण कार्यक्रमहरू संचालन गरिएका छन्। यसको अलावा मन्त्रालयको कार्यक्षेत्रमा Internship तथा सोधपत्र लेख्ने कार्यमासमेत सहयोग पुऱ्याईएको छ।

२.२ महिला विकास (केन्द्रस्तर/विभाग)

महिला तथा बालबालिका विभागबाट संचालित कार्यक्रमतर्फ विनियोजित रकम रू.५७६,८९,०००।- मध्ये कार्यक्रमतर्फ रू ४,७३,२५,०००।- खर्च भई भौतिकतर्फ ९०.१९ वित्तीयतर्फ ८२.० प्रतिशत प्रगति भएको छ। यस कार्यक्रमबाट नयाँ कर्मचारीहरूको लागि अनुशिक्षण, व्यवसाय प्रशिक्षण अध्ययन अनुसन्धान कार्य र वार्षिक समिक्षा गोष्ठी सम्पन्न गरियो। त्यसैगरी किशोरी विकास कार्यक्रमलगायत क्षमता अभिवृद्धि र सशक्तीकरणका कार्यक्रमहरू सम्पन्न भएका छन्।

२.३ महिला विकास – जिल्लास्तर (महिला जागृतिसमेत)

यस कार्यक्रमले ७५ वटै महिला तथा बालबालिका कार्यालयबाट संचालन हुने कार्यक्रमलाई समेटेको छ। यसले मन्त्रालयको कूल बजेट रू. २ अर्ब १६ करोडमध्ये करिव ६० प्रतिशत (रू. १ अर्व २९ करोड) अंश ओगट्दछ। यस कार्यक्रमले विशेषगरी महिला विकास कार्यक्रमतर्फ बढी ध्यान दिएको छ। विपन्न महिलाहरूलाई समूहमा आवद्ध गरी सशक्त वनाउन हालसम्म १७२६८५ वटा समूह गठन भएका छन् भने ९९०७८६ जना महिलाहरूलाई समूहमा आवद्ध गराइएको छ। महिलाहरूलाई आर्थिकरूपमा सशक्त वनाउन हालसम्म १७१७ वटा महिला सहकारी संस्था गठन गरिएको छ भने आ.व. ०७१/७२ सम्म सहकारीमा कूल रू. २९८३५८७३५९।- वचत हुन सकेको छ। यस कार्यक्रममा रू.७३,२७,७५,०००।-विनियोजन भएकोमा रू. ६७,६६,९६,०००।- खर्च भई भौतिक तर्फ ९६.४ र वित्तीयतर्फ ८३.८ प्रतिशत प्रगति हासिल भएको छ। यस कार्यक्रममार्फत मुख्य गरेर आपतकालीन संरक्षण सेवामा महिला समूहहरूको परिचालन, लक्षित महिलाहरूको पहिचान र समूहीकरण, व्यक्तित्व विकासका प्रारम्भिक प्रशिक्षण, संस्थागत विकास र सहभागिता, व्यावसायिक समूह विकास, गरिवी विरूद्ध महिला अभियान, विद्यालयविमुख किशोरीहरूको वहुआयामिक विकास, मुक्त कमलरी सशक्तीकरण, बालअधिकार सम्वर्द्धन, लैंगिक हिंसा निवारण, लैंगिक मूलप्रवाहीकरणजस्ता कार्यक्रम सम्पन्न भएका छन्।

२.४ लैंगिक हिंसा निवारणका लागि महिला संस्थाहरुको एकीकृत विकास (केन्द्रस्तर):

यस शीर्षक अन्तर्गत आ.व. २०७२/७३को विनियोजित बजेट रू.२१,५५,४८,०००।- रहेकोमा यस

अवधिको खर्च रू.१८,९४,९०,०००।-भएको देखिन्छ । यस कार्यक्रमको वार्षिक भौतिक प्रगति ८९.३ र वित्तीय प्रगति ८७.९ प्रतिशत रहेको छ। यस कार्यक्रमअन्तर्गत महिला समूह, समिति र संस्थाहरूको साँगठनिक सुदृढीकरण तथा व्यक्तित्व विकासका प्रारम्भिक प्रशिक्षण, समूह गठन र वचत परिचालन, महिला संस्थाको अवस्था विश्लेषण जस्ता कार्यक्रम सम्पन्न भएका छन् । त्यस्तै रणनीति पत्र तर्जुमा कार्यशाला, महिला संस्थाका सञ्चालक समितिका पदाधिकारी, व्यवस्थापन कर्मचारीलाई नेतृत्व तथा संस्थागत विकास तालिम, महिलाको लागि अन्तरजिल्ला रेखाङ्कन भ्रमण, केन्द्रीय कानूनी सहायता समितिको वैठक, ७५ जिल्लामा लैंगिक हिंसा निवारण जिल्ला संयोजन समितिको वैठक सञ्चालन, सेवा प्रवाहको सुदृढीकरणको लागि केन्द्रीय कानूनी सहायता समिति र जिल्ला कानूनी सहायता समितिलाई अनुदान, अन्तरपुस्ता सरोकार विश्लेषण कार्यशालाजस्ता कार्यक्रम सम्पन्न भएका छन् । यसै कार्यक्रममार्फत UNICEF/DFID को सहयोगमा विद्यालयविमुख किशोरीहरूको बहुआयामिक विकास कार्यक्रमसमेत सम्पन्न भएको छ।

२.५ बालकल्याण

बाल अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि, १९८९ ले परिलक्षित गरेका बालबालिका बचाऊ, संरक्षण, विकास र सहभागिताका अधिकारको सुनिश्चितता, संरक्षण र उनीहरूको निर्भयपूर्वक हुर्कन पाउने हक अधिकारका लागि मन्त्रालयले विभिन्न निरोधात्मक तथा संरक्षणात्मक कार्यहरू गर्दै आएको छ।

आ.व. २०७२/०७३ मा बाल कल्याण कार्यक्रमका लागि रू. ७ करोड ३५ लाख २ हजार विनियोजन भएकोमा रू. ५ करोड ५६ लाख ९५ हजार खर्च भई वित्तीय प्रगति ७५.८ र भौतिक प्रगति ९७.९% भएको छ। यस कार्यक्रमबाट देहायका प्रगतिहरू भएका छन् :-

- बालसुधार गृह बाँके र बालकल्याण गृह मोरङ्को भवन निर्माण कार्य सम्पन्न
- यूसेप नेपालको सहकार्यमा बालसुधारगृहहरू संचालन गरिएको, हाल १२२ जना (६ बालिका र ११६ बालक) रहेको
- सिंहदरवार दिवा शिशु स्याहार केन्द्रको भवन निर्माण,
- सिंहदरवार दिवा शिशु स्याहार केन्द्र संचालन,
- बालबालिकालाई अनुशासनका नाममा दिईने शारिरीक तथा मानसिक सजाय र भूकम्प प्रभावित क्षेत्रका बालबालिकाहरूलाई मनोसामाजिक परामर्श संचालन,
- बालविवाह अन्त्यका लागि राष्ट्रिय रणनीति, २०७२ मन्त्रिपरिषदबाट स्वीकृत भई जारी भएको। सोको छपाई गरी सरोकारवाला पक्षलाई वितरण गरिएको ।
- काठमाण्डौं उपत्यकाका सडक बालबालिकाको व्यवस्थापन कार्य शुरू भई ३५१ जना बालबालिकाको व्यवस्थापन भएको ।
- नेपाल बाल संगठनमा रहेका १९२ बालक र ८६ बालिका गरी जम्मा २७८ जना बालबालिकाहरूलाई खाद्यान्न, औषधि उपचार, पोशाक आदि उपलब्ध गराएको ।

२.६ केन्द्रीय बालकल्याण समिति

आ.व.२०७२/७३ मा केन्द्रीय बालकल्याण समितिबाट सञ्चालित बालकल्याण समिति कार्यक्रममा वार्षिक विनियोजन रकम रू. ९ करोड ६२ लाख ४ हजार भएकोमा रू.७ करोड ७६ लाख ४८ हजार खर्च भई भौतिक तर्फ ९०.३३ र वित्तीयतर्फ ८०.७२ प्रतिशत प्रगति हासिल भएको छ। मुख्य मुख्य कार्यक्रमहरूमाः

बालकल्याण समिति सञ्चालन तथा व्यवस्थापन, बालबालिका खोजतलास समन्वय केन्द्र निःशुल्क टेलिफोन नं. १०४ सञ्चालन, बाल हेल्पलाइन नं. १०९८ नेपाल सञ्चालन, बाल संरक्षण तथा राहत सहयोग, बालअधिकार संरक्षण तथा सम्बर्धन र प्रचारप्रसार तथा बालगृह अनुगमन निरीक्षण जस्ता कार्यक्रमहरू रहेका छन् ।

केन्द्रीय बाल कल्याण समितिबाट सञ्चालित कार्यक्रम

आ.व.२०७२/०७३ मा केन्द्रीय बाल कल्याण समितिबाट सञ्चालित बाल कल्याण समिति कार्यक्रम (बजेट उपशीर्षक नं. ३४०१०८३-४) मा वार्षिक विनियोजन रकम रू. ९ करोड ६२ लाख ४ हजार भएकोमा रू. ७ करोड ८० लाख ७० हजार खर्च भई भौतिक प्रगति ९०.६३ प्रतिशत र वित्तीय प्रगति ८१.१५ प्रतिशत प्रगति हासिल भएको छ ।

आ.व.२०७२/०७३ मा सञ्चालन गरिएका मुख्य मुख्य कार्यक्रम : भूकम्प प्रभावित बालबालिका आर्थिक राहत सहयोग वितरण, बाल कल्याण समिति सञ्चालन तथा व्यवस्थापन, बालबालिका खोजतलास समन्वय केन्द्र निःशुल्क टेलिफोन नं. १०४ सञ्चालन, बाल हेल्पलाइन नं. १०९८(दश, नौ, आठ) नेपाल सञ्चालन, बाल संरक्षण तथा राहत सहयोग, बालअधिकार संरक्षण तथा सम्वर्धन, बाल विवाह रोकथाम तथा न्यूनीकरण, बालबालिकाको बेच विखन तथा ओसार पसरा रोकथाम तथा नियन्त्रण, कर्णाली अञ्चल लगायत पिछडिएका क्षेत्रमा पारिवारिक सचेतना अभिवृद्धि, बालअधिकार संरक्षण तथा सम्वर्धन सम्बन्धी व्यापक प्रचार प्रसार, जिल्लातहमा सरोकारवाला निकायहरू बीचको प्रभावकारी समन्वय र सहयोगका लागि बालबालिका हक हितको निम्ति अन्तरक्रिया, गोष्ठी, समन्वय तथा बालगृह अनुगमन, निरीक्षण तथा व्यवस्थापन जस्ता कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएको छ ।

आ. व. २०७२/०७३ मा देशभरि रहेका धार्मिक संघ संस्थामा आवासीय रूपमा रहेका बालबालिकाको अनुगमन तथा तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने कार्यको प्रारम्भ गरिएको छ । ७५ जिल्लाहरूमध्ये ४५ जिल्लाबाट प्राप्त तथ्याङ्क विवरण अनुसार २७ वटा जिल्लाहरू(झापा, प्यूठान, पाँचथर, धादिङ, दैलेख, ओखलढुङ्गा, कन्चनपुर, भोजपुर, मुगु, स्याङ्जा, भक्तपुर, इलाम, मकवानपुर, हुम्ला, गोरखा, रूपन्देही, चितवन, बागलुङ, धनुषा, सुनसरी, कैलाली, रूकुम, सिरहा, बर्दिया, सप्तरी, सर्लाही र काठमाडौं)का धार्मिक संघ संस्थाहरूमा बालबालिका आवासीय रूपमा रहेको पाइएको छ भने १८ वटा जिल्लाहरू(बैतडी, तेह्रथुम, खोटाङ, अर्घाखाँची, संखुवासभा, सल्यान, दार्चुला, जाजरकोट, पाल्पा, मनाङ, सुर्खेत, डडेल्धुरा, गुल्मी, दाङ, अछाम, रसुवा, ताप्लेजुङ र रोल्पा) का धार्मिक संघ संस्थाहरूमा बालबालिका आवासीय रूपमा नरहेको पाइएको छ । यस बाहेकका जिल्लाहरूबाट यस आर्थिक वर्षमा तथ्याङ्क विवरण प्राप्त गर्न सकिएन ।

उल्लिखित ४५ जिल्लाहरूको प्राप्त तथ्याङ्क विवरण अनुसार हिन्दु धर्मसँग सम्बन्धित रहेका मन्दिर, धाम, गुरूकूल, विद्यापिठ, आश्रम र केन्द्रहरूको संख्या : ४४, बौद्ध धर्मसँग सम्बन्धित गुम्बा र विहारहरूका संख्या : ३१, इस्लाम धर्मसँग सम्बन्धित मदरसाहरूको संख्या : ६१, र क्रिश्चियन धर्मसँग सम्बन्धित चर्चहरूको संख्या : ११ गरी कूल १४७ वटा धार्मिक संस्थाहरूमा ५ हजार २ सय ३४ बालक र १ हजार ४ सय ५२ बालिका गरी ६ हजार ६ सय ८६ जना बालबालिका विभिन्न २७ जिल्लाका धार्मिक संघ संस्थाहरूमा आवासीय रूपमा रहेको पाइएको छ । धार्मिक संघ संस्थामा आवासीय रूपमा रहेका बालबालिकाको तथ्याङ्क विवरण अनुसूची –७ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

वैदेशिक सहयोग (युनिसेफ)तर्फ सोझै भुक्तानी हुने गरी विनियोजन गरिएको कार्यक्रम बजेट रकम रू. २ करोड ७९ लाख ५७ हजार मध्ये रू. २ करोड २८ लाख २६ हजार खर्च भएको छ भने नेपाल सरकार स्रोत तर्फ समितिको कार्यालय भवन निर्माणको लागि विनियोजन गरिएको रकम रू.१ करोड ६६ लाख विविध कारणले पुरै

खर्च हुन नसकी रू. १ करोड ६ लाख ३६ हजार खर्च हुन गई समग्र प्रगति सत प्रतिशत हासिल हुन सकेन ।

यसैगरी मन्त्रालयबाट थप अख्तियारी प्राप्त बाल कल्याण कार्यक्रम (बजेट उपशीर्षक नं. ३४०१०७३) सडक बालबालिका मुक्त काठमाडौं उपत्यका अभियान अन्तर्गत सडक बालबालिका उद्धार, संरक्षण र व्यवस्थापनमा विनियोजन गरिएको रकम रू.१ करोडमा रू. ३७ लाख मात्र खर्च हुन गई वित्तीय प्रगति ३७ प्रतिशत हासिल भए तापनि उक्त कार्यक्रमको वार्षिक २०० जना सडक बालबालिकालाई सडकबाट सम्पर्क गृहमा पुनर्स्थापन गरी आवश्यक सेवा प्रदान गर्ने लक्ष्य रहेकोमा २८ जना सडक बालिका र १७५ जना सडक बालकलाई सडकबाट उद्धार गरी २०३ जना सडक बालबालिकालाई सम्पर्क गृहमा पुनर्स्थापन गर्न सफल भई भौतिक प्रगति सतप्रतिशत हासिल गरिएको छ । यस सम्बन्धी थप विवरण अनुसूची –८, ९ र १० मा दिइएको छ ।

चुनौती तथा समस्या

- सुस्त मनस्थिति भएका, मानसिक विरामी भएका र अपाङ्गता भएका बालबालिको संरक्षणको लागि कानून बमोजिम त्यस्ता गृह तथा केन्द्रको स्थापना तथा सञ्चालन हुन नसकेकोले उचित संरक्षण तथा व्यवस्थापन प्रभावकारी हुन नसक्नु ।
- जनशक्तिको अभाव ।

सुझाव

- बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०४८ को दफा ४३ बमोजिम अनाथालय तथा सुस्त मनस्थिति केन्द्रको स्थापना तथा सञ्चालन आवश्यकताको आधारमा नेपाल सरकारले स्थापना गर्नुको साथै त्यस्ता किसिमका बालगृह वा संस्था खोल्न नेपाल सरकारले नागरिक समाज वा निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहित गर्ने वातावरण सिर्जना गर्नुपर्ने ।
- बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०४८ तथा यसको नियमावली, २०५१ को निमय ३१ बमोजिम आवश्यक कर्मचारीको व्यवस्था हुनुपर्ने ।

२.७ समाजकल्याण

समाजकल्याण कार्यक्रमतर्फ २०७२/०७३ मा रू. २१, १३, ५०, ०००।- विनियोजन भएकोमा रू. १७ करोड ७५ लाख ५० हजार खर्च भई भौतिकतर्फ ८३.८ प्रतिशत तथा वित्तीयतर्फ करीव ८४.० प्रतिशत प्रगति हासिल हुन सकेको छ । समाजकल्याण कार्यक्रमअन्तर्गत ज्येष्ठ नागरिक सम्बन्धी र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि कार्यक्रम संचालन भएका छन् ।

२.७.१ ज्येष्ठ नागरिक

यस कार्यक्रमबाट ज्येष्ठ नागरिकहरूको सुरक्षामा सहयोग पुऱ्याउन ज्येष्ठ नागरिक सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गर्ने ७७ वटा गैरसरकारी संस्थाहरूलाई चालू तथा पूँजिगत अनुदान उपलब्ध गराइएको छ भने ४८ वटा जिल्लामा ६४ वटा ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र संचालन भएका छन् । यसरी नै यस कार्यक्रममार्फत ७५ जिल्लाका केही विद्यालयहरूमा अन्तरपुस्ता सीप हस्तान्तरण कार्यक्रम संचालन, नेपाल टेलिभिजन र रेडियो नेपालबाट ज्येष्ठ नागरिक सरोकारका विषय सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन, ५ विकास क्षेत्रमा समीक्षा गोष्ठीसमेत सम्पन्न गरिएको छ ।

२.७.२ अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुका लागि कार्यक्रम

यस कार्यक्रमअन्तर्गत पूर्ण अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई साझेदारीमा आवासीय पुनर्स्थापना केन्द्र स्थापना, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई १ महीने सि.वि.आर वर्कस तालिम, रेडियो नेपाल र नेपाल टेलिभिजनबाट चेतनामूलक कार्यक्रम प्रसारण, ७५ वटै जिल्लाका महिला तथा बालबालिका कार्यालयमा अपाङ्गता सम्बन्धी हेल्पडेस्क संचालन, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई सहयोग पुऱ्याउन अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूबाट संचालित संस्थाहरूलाई अनुदान, अनुदान वितरण निर्देशिकाको मस्यौदा तयार पार्ने जस्ता कार्यक्रमहरू संचालन भएका छन् । यस्तै अपाङ्गता भएका व्यक्ति र तिनीहरूको परिवारलाई आयमूलक तालिम प्रदान गरिएको छ ।

२.९ राष्ट्रिय महिला आयोग

राष्ट्रिय महिला आयोगबाट आ.व. २०७२/०७३ मा संचालन हुने कार्यक्रमका लागि रू. ४ करोड ११ लाख ४६ हजार विनियोजन भएकोमा रू. ३ करोड ९० लाख ५९ हजार खर्च भई भौतिकतर्फ ९९.५ र वित्तीयतर्फ ९४.९ प्रतिशत प्रगति हासिल भएको छ । आयोगका कार्यक्रमहरूमा सामाजिक कुरिती, दाइजोलगायत यौनजन्य दुर्व्यवहार तथा महिला विरूद्ध हुने हिंसा तथा महिला अधिकारसंग सम्बन्धी विषयहरूमा छलफल अन्तरक्रिया कार्यक्रम, प्रथा परम्परा तथा सामाजिक कुरीतिका कारण महिला माथि हुने हिंसा सम्बन्धमा जिल्ला स्तरमा छलफल अभियान, विद्यालय तहमा महिला अधिकार सम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम, महिला अधिकार अनुगमन राष्ट्रिय सञ्जाल सञ्चालन खर्च, अनुगमन, तालिम, छलफल अन्तरक्रिया, लैङ्गिक हिंसाका घटनाहरूको उजुरी, कार्यान्वयनको अवस्था र चुनौती सम्बन्धमा सरोकारवाला सरकारी निकायहरूसंग छलफल अन्तरक्रिया, विद्यालय तथा विश्वविद्यालय तहको पाठ्यक्रममा लैङ्गिक सवाल तथा महिला अधिकार सम्बन्धी विषय समावेश गर्ने सम्बन्धमा सरोकारवाला निकायहरूसंग छलफल तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम, महिला अधिकार सम्बन्धि सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रम, रेडियो नेपालबाट महिला अधिकार सम्बन्धी साप्ताहिक कार्यक्रम प्रशारण, महिला विरूद्धको भेदभाव, प्रथा, हिंसा तथा महिला अधिकार सम्बन्धी चेतनामूलक श्रव्यदृश्य सामाग्री उत्पादन तथा प्रसारण आदि रहेका छन् ।

२.१० समाज कल्याण परिषद्

समाजकल्याण परिषद्का लागि आ.व. २०७२/७३ का लागि रू. २,००,००,०००।- विनियोजन भएकोमा सवै रकम खर्च भएको छ । उक्त रकम कार्यक्रमतर्फ नभई नियमित तलव भत्तातर्फ विनियोजन भएकाले कार्यक्रमगत उपलब्धि राख्न मिल्ने देखिएन । समाज कल्याण परिषद्बाट संचालन हुने कार्यक्रमहरू परिषद्को आन्तरिक श्रोतबाट व्यहोरिएका छन् । राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरूको सम्बन्धन दिने, अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाका कार्यक्रमहरूका सम्बन्धमा संझौता गर्ने तथा परिचालन गर्ने जिम्मेवारी परिषदको रहेको छ । परिषदसँग २०७२/७३ मा जम्मा २०४९ गैर सरकारी संस्थाले आवद्धता लिएका छन् । यस अवधिका ७७ वटा अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाका साधारण संझौता भएका र सो अन्तरगत न्यूनतम प्रतिवद्धता गरिएको रकम रू. २ अर्व ४७ करोड ११लाख रहेको थियो । यसै अवधिमा ६६ वटा कार्यक्रम संझौता सम्पन्न भएकोमा उक्त कार्यक्रमबाट वार्षिक रू. ८ अर्व २३ करोड १४ लाख खर्च प्रक्षेपण गरिएको छ । सोही अवधिमा विभिन्न ६३१ संस्थाका ११३६ वटा कार्यक्रममार्फत रू. २३ अर्व ५३ करोड ४८ लाख ९० हजार वरावरको कार्यक्रम संचालन गर्न स्वीकृति प्रदान गरिएको छ । अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाका परियोजनाको आवधिक मूल्यांकन गर्ने गरिएकोमा यस अवधिमा मूल्यांकन गरिएका ८१ वटा परियोजनामध्ये विभिन्न ५६ वटा आयोजनाको मूल्यांकनमा मन्त्रालयबाट सहभागिता जनाइएको छ ।

२.११ अन्तरदेशीय धर्मपुत्र– धर्मपुत्री

(क) अन्तरदेशीय धर्मपुत्र, धर्मपुत्री व्यवस्थापन सम्बन्धी विवरण :-

नेपालले अन्तरदेशीय धर्मपुत्र, धर्मपुत्री सम्बन्धी महासन्धि, १९९३ लाई सन् २००९ मा हस्ताक्षर गरेपछि सोही महासन्धिको प्रावधान दफा ६ अनुसार अन्तरदेशीय धर्मपुत्र, धर्मपुत्री काम हेर्ने गरी केन्द्रीय निकाय गठंन गनुपर्ने भएकोले नेपाल सरकार (म.प) को निर्णयबाट अन्तरदेशीय धर्मपुत्र, धर्मपुत्री व्यवस्थापन विकास समिति (गठन) आदेश, २०६७ बमोजिम अन्तरदेशीय धर्मपुत्र, धर्मपुत्री व्यवस्थापन विकास समिति गठंन भई सो समितिमार्फत यस आ.व. मा निम्न बमोजिमका कार्यहरू भएका छन् ।

(१) स्वदेशमा धर्मपुत्र, धर्मपुत्री दिने कार्यलाई प्राथमिकता दिइएको कारणबाट यस आ.व. मा नेपालभित्र ६२ जना धर्मपुत्र, धर्मपुत्री ग्रहण भएका छन ।

(२) बालगृहहरूलाई अझ बढी अनुशासित बनाई अन्तरदेशीय धर्मपुत्र, धर्मपुत्री सम्बन्धी काम गर्नको लागि ६ वर्ष बालगृह सञ्चालनको अनुभव भएका १५ वटा बालगृहलाई मन्त्रालयबाट सूचीकृत गरिएका छन ।

(३) अन्तरदेशीय धर्मपुत्र, धर्मपुत्री सम्बन्धी कामलाई पारदर्शी बनाउनको लागि यस सम्बन्धी वार्षिक प्रतिवेदन, २०७२ प्रकाशित गरिएको छ ।

(४) बालगृहमा रहेका बालबालिका सम्बन्धी विवरणलाई अझ व्यवस्थित गराउनको लागि बालबालिकाको व्यक्तिगत विवरण बालगृहबाट नभई सामाजिक कार्यकर्ताबाट तयार गराउँदा वढी पारदर्शी हुने भएकोले त्यस्ता सामाजिक कार्यकर्ताको रोष्टर तयार गर्ने काम शुरू गरिएको छ ।

(५) विदेशी नागरिकले नेपालबाट धर्मपुत्र, धर्मपुत्री माग गर्दा आफै बालगृहमा गई बच्चा छनौट गर्न नपाउने व्यवस्था गरिएको हुँदा र निवेदन सम्बन्धित देशको दुतावास वा नेपालमा सूचीकृत विदेशी एजेन्सी मार्फत पठाउनु पर्ने हुदाँ यस वर्ष तीन वटा विदेशी एजेन्सी सूचीकृत भएका छन् ।

(६) अन्तरदेशीय धर्मपुत्र, धर्मपुत्री सम्बन्धी सूचना सहजै प्राप्त गर्न www.lcab.gov.np लाई अद्यावधिक गरिएको छ ।

(७) यस वर्ष सयुक्त राज्य अमेरिकामा २ जना, स्लोभेनियामा २ जना, अस्ट्रेलियामा १ जना बालिका धर्मपुत्री भई गएका छन ।

अन्तरदेशीय धर्मपुत्र, धर्मपुत्री व्यवस्थापन विकास समिति

१. विदेशी नागरिकबाट ११ वटा धर्मपुत्र, धर्मपुत्री सम्बन्धी निवेदन प्राप्त भएको छ ।

२. नेपाली बालबालिका विदेशी नागरिकले धर्मपुत्र, धर्मपुत्री माग गर्दा आफ्नो देशको एजेन्सी मार्फत निवेदन पठाउन पर्ने भएकोले USA को २ वटा विदेशी एजेन्सीलाई सूचिकरण गर्न माग आएको छ ।

३. धर्मपुत्र धर्मपुत्री माग भएको ११ वटा निवेदनमध्ये २ वटा बालिका धर्मपुत्री ग्रहण गरी लगेको छ । २ वटा निर्णयको क्रममा रहेको र अन्य प्रक्रियामा रहेको छन् ।

४. अन्तरदेशीय धर्मपुत्र, धर्मपुत्री काम गर्नको लागि ६ वर्ष कार्य अनुभव भएका १४ वटा बालगृहहरूलाई मन्त्रालयबाट सूचिकृत गरिएको छ ।

५. २०५७ सालदेखि २०६५ सालसम्म धर्मपुत्र, धर्मपुत्री भई गएकाहरूको २१४७ फाइल व्यवस्थित तरिकाले राखिएको छ ।

६. आ.व. २०७१।७२ मा स्वदेशमा ६२ वटा धर्मपुत्र धर्मपुत्री भई गएको देखिन्छ ।

२.१२ मन्त्रालयस्तरीय समस्या समाधान उप समिति

आ.व. २०७२/७३ मा संचालित कार्यक्रमहरूको सन्दर्भमा मन्त्रालयस्तरीय समस्या समाधान उप समितिको वैठक मिति २०७३/५/ ५ गते उप समितिका संयोजक तथा मन्त्रालयका सचिव श्री मधु प्रसाद रेग्मीज्यूको अध्यक्षतामा सम्पन्न भयो ।

मन्त्रालयस्तरीय समस्या समाधान उपसमितिको वैठकका निर्णयहरु

- अपाङ्गता परिचयपत्र वितरण निर्देशिकालाई परिमार्जन गरी परिचयपत्र वितरणमा सहजता ल्याउने ।
- मन्त्रालयका सबै शाखा र अन्तर्गत निकायहरूबाट चालु आ.व का कार्यक्रमहरूको सफल र प्रभाबकारी कार्यान्वयनको लागि कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्ययोजना तयार गरी समयमै कार्यान्वयन हुने कुराको सुनिश्चित गर्ने । यसको समन्वय नीति योजना तथा कार्यक्रम शाखाले गर्ने ।
- चालु आ.व.मा अख्तियारी दिन बाँकी कार्यक्रमहरूको अख्तियारी एक हप्ताभित्र सम्बद्ध कार्यान्वयन निकायलाई प्रदान गर्ने ।
- चालु आ.व.मा सुन्य बेरूजुको नीति लिई मन्त्रालयका सबै शाखा र अन्तर्गत निकायहरूबाट कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- महिला विकास कार्यक्रमबाट हालसम्म २० प्रतिशत मात्रै लक्षित महिलालाई सम्बोधन गर्न सकिएको सन्दर्भमा कार्यक्रमबाट बाँकी ८० प्रतिशत महिलाहरू एकै पटक समेट्ने विषय मन्त्रालयस्तरीय समस्या समाधान समितिमा पेश गर्ने ।

२.१३ बार्षिक समीक्षा तथा मन्त्रालयस्तरीय समस्या समाधान समितिः

मन्त्रालयस्तरीय समस्या समाधान समितिको बैठक (MDAC)मिति २०७३/५/२० गतेका दिन राष्ट्रिय योजना आयोगका माननीय सदस्य प्रा. डा. गिता भक्त जोशीज्यूको प्रमुख आतिथ्यतामा सम्पन्न मन्त्रालयस्तरीय समस्या समाधान समितिको वैठकमा ७० जना भन्दा बढीको सहभागिता रहेको थियो ।

वार्षिक समीक्षा तथा मन्त्रालयस्तरीय विकास समस्या समाधान समितिको बैठकका निर्णयहरु

- महिला विकास कार्यक्रमबाट हालसम्म २० प्रतिशत मात्रै लक्षित समूहलाई सम्वोधन गर्न सकिएको सन्दर्भमा बार्षिक कार्यक्रमबाट बाँकी ८० प्रतिशत समेतलाई एकै पटक समेट्न सक्ने किसिमले महिला तथा बालबालिका बिभागबाट अध्ययनसमेत गरी अगामी बार्षिक कार्यक्रमको लागि रणनीतिसहित कार्ययोजना तयार गरी मन्त्रालयमा पेश गर्ने ।

२.१४ वैदेशिक अध्ययन तथा तालिम

मन्त्रालयको कार्यक्षेत्रमा पर्ने विषयहरूमा मन्त्रालय र अन्तरगत निकायहरूबाट आ.व. २०७२/७३ मा ४४ वटा कार्यक्रमहरूमा विभिन्न तहका ७४ जना पदाधिकारी/कर्मचारीहरूले सहभागिता जनाएका थिए ।

परिच्छेद ३

कोष सम्बन्धी व्यवस्था

महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालय अन्तरगत देहायका कोषहरू रहेका छन् र ती कोषहरूको संचालन तत्‌तत्‌कोष सम्बन्धी नियमावली तथा कार्यविधिका आधारमा हुने गरेका छन् । कोषहरूमा प्रत्येक वर्ष रकम जम्मा गर्ने प्रयोजनका लागि मन्त्रालयको बार्षिक कार्यक्रममा रकम विनियोजन गर्ने ब्यवस्था मिलाइएको छ ।

३.कोषको नाम **२०७३ असार मसान्तसम्ममा संचित रकम**

३.१ आपत्‌कालीन बालउद्धार कोष रु. ५,५९,७०,७२९।७१

आपतकालीन बाल उद्धार कोषबाट आपत विपतमा परेका बालबालिकाको उद्धार, राहत तथा पुनर्स्थापनालगायत बालबालिकाको हकहितका कार्यका लागि मन्त्रालय र ७५ जिल्लाबाट खर्च हुने गरेको छ । यो कोष संचालनको लागि आपतकालीन बालउद्धार कोष (संचालन) नियमावली, २०६७ लागू गरिएको छ ।

३.२ लैङ्गिक हिंसा निवारण कोष रु. ४,७६,७३,७९५।–

लैंगिक हिंसा निवारण कोषको रकम लैंगिक हिंसामा परेका महिलाहरूको उद्धार, उपचार, परामर्श, कानूनी उपचार तथा पुनर्स्थापना कार्यमा खर्च गर्ने गरिएको छ । यो कोषको रकम परिचालन गर्न लैंगिक हिंसा निवारण कोष (संचालन) नियमावली, २०६७ जारी गरिएको छ

३.३ एकल महिला सुरक्षा कोष रु. ३,७२,००,०००।–

एकल महिला सुरक्षा कोषबाट एकल महिलाको क्षमता विकास, उद्यमशीलता, औषधि उपचार, कानूनी सहायता लगायतका कार्यमा खर्च हुने व्यवस्था गरिएको छ । यस कोषलाई परिचालन गर्न एकल महिला सुरक्षा कोष संचालन मापदण्ड, २०७१ स्वीकृत गरी ७५ वटै जिल्लाबाट उद्धार, राहत तथा पुनर्स्थापना, औषधि उपचार, कानूनी सहायता, शिक्षा र सीपमूलक तालिम तथा स्वरोजगार तालिममा तोकिएको रकम खर्च गर्न सक्ने व्यवस्था मिलाइएको छ । यस आ.व.मा एकल महिला सुरक्षा कोषबाट रू. ७८ लाख जिल्लामा परिचालन गरिएको छ ।

३.४ ज्येष्ठ नागरिक कल्याण कोष रु. ७५,९७,७८७।–

ज्येष्ठ नागरिक कल्याण कोषमा विगतदेखि रू ३२,४५,०००।- जम्मा भई रहेको छ । हाल यो कोष परिचालन गर्न खर्च गर्ने सम्बन्धी प्रकृया मापदण्ड २०७२ स्वीकृत गरी लागू गरिएको छ ।

३.५ पुनर्स्थापना कोष रु. १,१३,९५,६१३।–

पुनर्स्थापना कोषको रकम मानव बेचबिखनबाट पीडित तथा प्रभावितहरूको लागि पुनर्स्थापना केन्द्रबाट सेवा प्रदान गर्न उनीहरूलाई घर परिवार तथा समुदायमा पुनर्स्थापना गर्ने कार्यका लागि रकम परिचालन हुने गर्दछ ।

यस कोषको रकम औषधि उपचार, उद्धार, पारिवारिक पुनर्मिलन, कानूनी उपचार, शिक्षा, प्रशिक्षण तथा सीपमूलक तालिम, जीविकोपार्जन अनुदान, भोजन, लत्ताकपडा, व्यवस्थापन खर्च, मालसामान, मनोविमर्श आदि कार्यमा खर्च गर्न सक्ने गरी पुनर्स्थापना केन्द्र संचालन निर्देशिका, २०७२ (पहिलो संशोधन) मा व्यवस्था गरिएको छ।

३.६ बेरुजु र फछ्र्यौट

आ.व. २०७०/७१ सम्मको रू. १५ करोड २९ लाख ७३ हजार वेरूजुमा आ.व. २०७२/०७३ मा रू. ७ करोड २४ लाख ४७ हजार फछ्र्यौट भई रू. ८ करोड ५ लाख २६ हजार बाँकी रहेकोमा आ.व. २०७१/०७२ को लेखापरीक्षणबाट वेरूजु अंक थप रू. ३३ करोड १९ लाख ८० हजार भई जम्मा रू. ४१ करोड २५ लाख ६ हजार कुल वेरूजु अंक कायम भएको छ। आ.व. २०७०/०७१ सम्मको वेरूजु फछ्र्यौट प्रतिशत ४७.४ रहेको छ। आ.व. ०७३/७४ मा सून्य वेरूजुको रणनीतिसहित कार्यक्रम संचालन भईरहेको छ भने पूरानो वेरूजु ५५ प्रतिशत भन्दा बढी फछ्र्यौट गर्ने लक्ष्य रहेको छ।

परिच्छेद ४

भौतिक स्रोत तथा सवारी साधन

४.१ भवन

महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालयको नयाँ भवन निर्माण सम्पन्न भएको छ। महिला तथा बालबालिका विभागको आफ्नो भवन रहेको छ। ७५ जिल्लामा महिला तथा बालबालिका कार्यालयहरू मध्ये जम्मा २७ वटा (डोटी, कालिकोट, पर्वत, कास्की, धादिङ, सिन्धुपाल्चोक, उदयपुर, बाँके, सुर्खेत, बाग्लुङ, संखुवासभा, मोरङ, मकवानपुर, ताप्लेजुङ, जुम्ला, ओखलढुङ्गा, दोलखा, म्याग्दी, रूकुम, प्यूठान, नवलपरासी, अर्घाखाँची, अछाम, खोटाङ, सोलुखुम्बु, बैतडी र गोरखा) कार्यालयको आफ्नो भवन रहेको छ। ४ वटा जिल्ला पाल्पा, रूपन्देही, तनहुँ र कपिलवस्तुमा कार्यालय निर्माणकै चरणमा रहेको छ। यस्तै ९ जिल्लामा झापा, गुल्मी, रसुवा, चितवन, लमजुङ, दैलेख, बर्दिया, इलाम र धनकुटामा कार्यालय भवन निर्माण प्रारम्भ गरिएको छ। यस्तै केन्द्रीय बालकल्याण समितिको भवन पनि हरिहरभवन परिसरमा निर्णय प्रारम्भ भएको छ। राष्ट्रिय महिला आयोगले हालसम्म भाडाकै घरबाट कार्यसम्पादन गरिरहेको छ।

४.२ सवारी साधन

मन्त्रालयमा १२ वटा चार पांग्रे मोटर तथा २६ वटा मोटरसाइकल/स्कुटर रहेका छन् भने महिला तथा बालबालिका विभागमा ५ वटा चार पांग्रे मोटर र १० वटा मोटरसाइकल/स्कुटर रहेका छन्। मन्त्रालय र विभागका अतिरिक्त मोरङ्, काठमाडौं, रूपन्देही, बाँके, कैलाली, कास्की जिल्लामा चार पांग्रे सवारी साधन रहेका छन् तर अधिकांश त्यस्ता सवारी साधनहरू पुराना र नचल्ने अवस्थामा छन्। अन्य मोटर बाटो पुगेका जिल्लाहरूमा मोटर साइकल/स्कुटरको व्यवस्था छ। यस आ.व. २०७२/७३ मा १० (८ मात्र) वटा भूकम्प प्रभावित जिल्लाहरू (काठमाण्डौं, ललितपुर, रसुवा मकवानपुर, काभ्रेपलाञ्चोक, सिन्धुपाल्चोक, नुवाकोट, धादिङ्ग, दोलखा र गोरखा) मा चार पांग्रे सवारी साधन खरिद गरिएको छ।

परिच्छेद ५

अध्ययन तथा अनुगमन प्रतिवेदन

यस आ.व. २०७२/७३ मा भएका कार्यक्रमहरूको सम्बन्धमा गरिएको अध्ययन, (ख) मानव बेचबिखन तथा घरेलु हिंसाबाट प्रभावितका लागि संचालित पुन स्थापना तथा सेवा केन्द्र सम्बन्धी अध्ययन र (ग) अल्जाइमर्स रोग अध्ययनका प्रतिवेदनहरूको विस्तृत विवरण निम्नबमोजिम रहेका छनः

(क) कल्पवासीहरुको सम्बन्धमा गरिएको अध्ययन प्रतिबेदन, २०७३

१. **भूमिकाः–**

हिन्दुधर्ममा आस्था राख्ने मानिसहरूको जीवनको अन्तिम उद्देश्य प्रसिद्ध तिर्थस्थलमा देह त्याग गर्दा त्यस पछिको जीवन जन्ममृत्यूको बन्धनबाट मुक्त भई ईश्वरको नजिक रहन पाउने विश्वास गरिन्छ । केही दशक अगाडिसम्म नेपालबाटसमेत वृद्धवृद्धाहरू काशीवास जाने र त्यही देह त्याग गर्ने प्रचलन छदैथियो । अहिले काशीवास जाने क्रम घटेको छ तापनि नेपालकै प्रसिद्ध तिर्थस्थल जस्तो पाल्पाको रिडी, स्याङ्जाको केलादीघाट तथा तनहुँको देवघाटमा कल्पवास वस्ने प्रचलन रहेकै छ ।

जीवनका विभिन्न चरणमा मानिसले बालक, युवक र वृद्धावस्था पार गर्दै आफ्नो कार्यहरू पूर्ण गरिरहेको हुन्छ । हिन्दु धार्मिक मान्यता अनुसार मानब जीवनलाई ब्यक्तिगत सस्कारको लागि चारवटा आश्रम बनाइएका छन्- ब्रह्मचर्य, गृहस्थ, वानप्रस्थ र सन्यास आश्रम । मनुस्मृतिमा एक आर्यको जीवनलाई चार भागमा विभाजन गरिएको छ । जसलाई आश्रम भनिन्छ, ब्रहमचारी वा शिष्य अवस्था, गृहस्थ वा घरेलु जीवन, तपस्वी वा वानप्रस्थ आश्रम र यति वा साधु अवस्था ।

सुरूको २५ वर्ष ब्रहमचर्य आश्रम भनिएको छ । यस आश्रममा रहंदा विद्यार्थीले नियमित स्वाध्याय, नित्य स्नान, अग्नि सेवा, भिक्षाटनबाट जीविकोपार्जन गर्ने र सधैं गुरुको समीप रहनु पर्ने नियम पालन गर्नु पर्थ्यो । गुरु अनुपस्थित रहेमा गुरुपुत्र वा समान शाखाध्यायीको संगत गर्नु पर्ने नियम पनि बनाइएको थियो । यो नियम दीक्षारम्भ समारोहमा पालन गर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गरिन्थ्यो । जसलाई उपनयन संस्कार भनिन्छ, उपनयनको अर्थ हो गुरू समक्ष लैजानु । गुरुकुल आश्रममा दीक्षान्त समारोह गरी ५० वर्ष उमेरसम्म गृहस्थ आश्रममा बस्ने निर्देश दिई विद्यार्थीहरुलाई घर पठाइन्थ्यो । यस समारोहमा उनीहरुलाई भावी जीवनलाई सुखी गर्नु पर्ने कामको बारेमा निर्देश दिइन्थ्यो । सुरूका २५ वर्षको जीवन ज्यादै कठोर र अनुशासित बनाइएको छ । यसमा आज्ञाकारिता, अध्ययनशीलता, पवित्रताको विकास गरिएको छ ।

गृहस्थ आश्रमको अर्थ हो घरेलु जीवन । जीवनको सक्रीय अवस्था अर्थात् २५ देखि ५० वर्षसम्मको उमेरलाई गृहस्थ आश्रम भनिएको छ । हिन्दुधर्म शास्त्रहरूमा गृहस्थ आश्रमलाई सबै आश्रमहरूको आधार र सबै भन्दा महत्वपूर्ण आश्रम भनिएको छ । मनुस्मृतिमा गृहस्थ आश्रमको महत्व यस प्रकार बताइएको छ ।

यथा नदीनदाः सर्वे सागरे यान्ति संस्थितिम् ।
तथैवाश्रमिणः र्वे गृहस्थे यान्ति संस्थितिम् ।।

जसरी समुद्र प्राप्त नहुञ्जेल खोला, नदी घुमिरहनछन् त्यसै गरी अन्य आश्रम गृहस्थ आश्रम वरिपरि नै घुमिरहन्छन् । यस आश्रमका कर्तव्यमा विवाह, दाम्पत्य सुख, सन्तान उत्पादन र लालन पालन, धन आर्जन, दान, अतिथि सत्कार, मान्यजनको आदर, यज्ञ गर्नु गराउनु तथा शास्त्र चर्चा जस्ता कुरा पर्दछन्। हिन्दु शास्त्रमा यज्ञको कर्तव्य गृहस्थलाई भनिएको छ, सन्यासीलाई होइन । सन्तान उत्पादनबाट तीन ऋणमध्ये एक पितृ ऋणबाट मुक्ति हुन्छ भनिएको छ । ब्रह्मचर्य आश्रममा सञ्चित ज्ञानलाई यस आश्रममा प्रयोग गरिन्थ्यो । दोस्रो अवस्था, जुन २५ वर्षपछि सुरू हुन्छ, मा विवाहित जीवनका सारा कर्तव्य समावेश हुन्छन् । यसमा व्यक्तिगत र सामाजिक जीवनका जसमा दान दिनु, यज्ञयाग, र कर्मकाण्ड सामेल हुन्छन् ।

गृहस्थ पछिका २५ वर्ष अवधि (५० देखि ७५ बर्ष) लाई वानप्रस्थ भनिएको छ । वानप्रस्थ शब्दको अर्थ हो वनतिर प्रस्थान गर्न तैयार भएको अवस्था । वास्तवमा वानप्रस्थ जीवन संन्यास जीवनका लागि अभ्यास हो । शतपथ ब्राह्मण काण्ड १४मा भनिएको छ ।

ब्रह्मचार्यश्रमं समाप्य गृही भवेत गृहीं भूत्वा वनी भवेद्वनी भूत्वा प्रव्रजेत ।
ब्रह्मचर्य पछि गृहस्थ, गृहस्थ पछि वानप्रस्थ र त्यस पछि संन्यास लिनु पर्छ ।

जीवनको अन्तिम समय (७५ बर्ष पछि) मा संन्यास आश्रमको व्यवस्था गरिएको छ । यस आश्रममा इन्द्रिय संयम, कुनै उद्योग नगर्नु, अकिञ्चन रहनु, संग छोड्नु, अनेक घरमा भिक्षा मागेर जीवन पालन गर्नु, वनमा बस्नु, बाहिर र भित्र पवित्र रहनु, हिंसा नगर्नु, सत्य बोल्नु, कसै माथि रीस नगर्नु, क्रुर नहुनु, सहनशील हुनु, यति नियम निर्धारण गरिएको छ ।

ज्येष्ठ नागरिकहरूले जीवनको उत्तरार्द्धमा सम्मानपूर्वक जीवन व्यतित गर्न पाउनु उनीहरूको अधिकार हो । ज्येष्ठ नागरिक ऐन २०६३ र नियमावली २०६५ ले पनि यस्तो व्यवस्था सुनिश्चित गर्ने प्रयास गरेको छ । मानव आफूले विभिन्न विधामा समाज र देशका लागि जतिनै कार्य गरेपनि वृद्धा अवस्थामा आफुबोझ भएको तितोसत्य हामीमाझ प्रस्तुत भईरहेको पाइन्छ । यसरी वृद्धा अवस्थामा परिवारबाट बहिष्कृत हुने मानिसहरूको संख्या पनि कम छैन । त्यसैगरी विभिन्न धार्मिक केन्द्रमा आश्रित कल्पवासीहरूको संख्या पनि उल्लेख्य मात्रामा नै रहेको पाइन्छ । तर उनीहरूको जीवन, भोगाइ र समस्याको बारेमा कुनै निकाय, वा संस्थाबाट अध्ययन गरिएको पाइदैन । त्यसैले यस मन्त्रालयको कार्य क्षेत्रमा पर्ने यस्ता कल्पबासिहरूको सम्मानपूर्वक जीवन ब्यतित गर्न पाउने अधिकारको संरक्षण गर्न जरूरी ठानी मन्त्रालयले विभिन्न धार्मिक क्षेत्रमा बसेका कल्पबासीहरूको अध्ययन गर्ने क्रममा यो अध्ययन देवघाट क्षेत्र र केलादिघाट क्षेत्रमा बसेका कल्पवासीहरूमा केन्द्रीत गरी वृद्धा अवस्थामा कल्पवासमा बसेका कल्पबासिहरूको विषयमा केही भएपनि प्रकाश पार्नुकासाथै कल्पवासीहरूका समस्या र यसको समाधान खोज्ने प्रयत्न गरेको छ ।

२. अध्ययनको उद्देश्यः

यस अध्ययनको मुख्य उद्देश्य धार्मिक स्थलहरूमा आश्रय लिई बसेका कल्पवासीको थोरैभएपनि आर्थिक, सामाजिक तथा पारिवारिक पक्षको अध्ययन गर्नु हो भने यस अध्ययनका विशिष्ट उद्देश्यमा यस्ता व्यक्तिहरूको

स्वास्थ्य, सामाजिक पक्ष तथा परिवारबाट अलग रहनुका कारणहरूकोबारे अध्ययन गरी आवश्यक सूझावसहितको प्रतिवेदन पेश गर्नु रहेको छ।

३. अध्ययनको सीमाः

पाल्पाको रिडी, स्याङ्गजाको राम्दी र केलादीघाट तथा तनहुँको देवघाट जस्ता धार्मिक तिर्थस्थलमा वृद्धवृद्धाहरू कल्पवासीहरूको रूपमा वसेका छन् तापनि यस अध्ययनले तनहुँको देवघाट र स्याङ्गजाको केलादीघाटमा रहेका कल्पवासीहरूको मात्र अध्ययन गरिएको छ। यसबाट अन्य स्थानमा रहेका कल्पवासीहरूका सम्पूर्ण यथार्थताको प्रतिनिधित्व नहुन सक्छ।

४. अध्ययनको विधिः

धार्मिक तिर्थस्थलमा रहेका कल्पवासीहरूको बारेमा जानकारी लिन निम्न विधिहरू अपनाइएको छ :

४.१ **प्रश्नावली सर्वेक्षणः–**

यस अध्ययनलाई पूर्णरूपमा सफल बनाउन विभिन्न प्रश्नहरूको सहायताले यस्ता व्यक्तिहरूको थोरै भएपनि आर्थिक सामाजिक पक्षहरूलाई समेटेर अध्ययन गर्ने प्रयास गरिएको छ। प्रश्नावलीमा कल्पवासीहरूको विभिन्न समस्या, उनीहरूहरूको यस ठाउँमा बस्नुको कारण, आफूले यस क्षेत्रमा बस्दा तिर्नुपरेको शुल्क/रकम तथा सरोकारवालाले उनीहरूको पुनर्स्थापना गर्नको लागि गर्नुपर्ने पहलहरूको बारेमा सुझाव लिने प्रयत्न गरिएको छ।

४.२ **अन्तरक्रियाः**

यस मन्त्रालयबाट गरिएको यस अध्ययनमा विभिन्न जिल्ला ज्येष्ठ नागरिक कल्याण समितिका पदाधिकारी तथा अन्य जानकार व्यक्तिहरूसँग अन्तरक्रिया गरी सल्लाह सुझावहरू लिने प्रयत्न गरिएको थियो।

४.३ **अवलोकनः**

अध्ययनको क्रममा देवघाट र केलादीघाट क्षेत्रमा कल्पवासीहरू वसेका कुटीलगायत त्यहाँको सामाजिक, आर्थिक अवस्था अवलोकन गरिएको थियो।

५. तथ्यांकीय विश्लेषणः–

५.१ अन्तरक्रिया गोष्ठी

अध्ययनको क्रममा चितवनमा जिल्ला ज्येष्ठ नागरिक कल्याण समितिका पदाधिकारी तथा अन्य सरोकारवाला व्यक्तिहरूसँग अन्तरक्रिया गरिएको थियो। अन्तरक्रिया गोष्ठीमा उठेका मुख्यमुख्य सवालहरू निम्नानुसार रहेका छन्।

- जेष्ठ नागरिकहरूप्रति सम्मान गर्ने बातावरण तयार पार्नको लागि पारिवारिक र सामुदायिक सचेतना कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने।
- कल्पबासिकोरूपमा रहेकाहरूको सुरक्षाको लागि बिशेष कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने।
- देबघाट क्षेत्रमा बाँदरले अति दुखदिने भएकोले बाँदर नियन्त्रण कार्यक्रम हुनुपर्ने।
- देबघाटका कुटीहरू खरिद बिक्रीको लागि छुट्टै नीति हुनुपर्ने।

- देबघाटमा थुप्रै कल्पबासीहरू बस्ने भएकोले जेरियाट्रिक सेवासहितको अस्पताल संचालनमा ल्याउनुपर्ने ।
- संचार माध्यामबाट जेष्ठनागरिकहरूको सम्मान बढाउने कार्यक्रम प्रसारण गर्नुपर्ने ।
- विद्यालयस्तरमा पाठ्यक्रममा जेष्ठ नागरिक सम्बन्धी बिषय समाबेश गर्नुपर्ने ।
- श्रीमानले छाडेर कल्पवासमा बसेका महिलाहरूलाई बिधवासरह सामाजिक सुरक्षा भत्ता दिनुपर्ने ।
- आश्रममा बाद्यवादन लगायत धार्मिक मनोरञ्जनका सामाग्रीहरू हुनुपर्ने ।

५.२ देवघाट क्षेत्रमा गलेश्वर आश्रमका पदाधिकारीहरुसँगको अन्तरक्रिया बैठकमा छलफल भएका विषयहरुः-

- गलेश्वर आश्रमले चारवटा उद्देश्यसहित कार्य संचालन गरेको क्षेत्र स्वास्थ्य, गुरूकुल शिक्षा, वृद्ध सेवा र अन्न क्षेत्र ।
- गलेश्वर आश्रम क्षेत्रमा हस्पिटलको आवश्यकता रहेको
- कल्पवासीहरू यही बस्ने गरी आउने तर हस्पिटल लाने नाममा अन्त लगिने गरेकोले समस्या रहेको,
- अशक्त वृद्धहरूको लागि स्याहारकर्ताको आवश्यकता रहेको,
- देवघाटमा नुहाउनेहरूको लागि Rafting सहित उद्धार टोलीको आवश्यकता छ ।
- केही व्यक्ति चोरी गर्ने र होहल्लासमेत गर्ने भएकोले थप सुरक्षाको आवश्यकता छ ।

५.३ अबलोकनको क्रममा देखिएका बिषयहरु

- देबघाटमा करिब २५० कुटीहरूमध्ये हाल २०० वटामा र केलादिघाटमा करिब ४० वटामध्ये ३० कुटीहरूमा कल्पवासीहरू रहेका ।
- केही कुटीहरू जीर्ण तथा भत्किएको अबस्थामा रहेकोले मर्मत गर्नुपर्ने देखिएको ।
- केही कल्पबासीहरू अति अशक्त रहेको तर उनीहरूको स्याहार गर्ने स्याहारकर्ता नरहेको ।
- कुटीहरूको आकार प्रकार र स्वरूप फरकफरक रहेको ।
- कुटी भएका वरीपरीका भागहरू सरसफाई तथा व्यवस्थित नरहेको ।

५.४ प्रश्नावली सर्वेक्षणको नतिजा

चितवनको देवघाट र स्याङ्गजाको केलादीघाटमा गरी जम्मा ६६ जना कल्पवासीहरूसँग प्रश्नावली सर्वेक्षण गरिएको थियो । प्रश्नावली सर्वेक्षणको नतिजा तपसिल बमोजिम रहेको छ ।

तालिका न. १ : सर्वेक्षणमा सहभागिाहरुको व्यक्तिगत विवरण

क्र.सं.	उमेर समूह	संख्या	प्रतिशत
१	५०-५९	१५	२२.७२
२	६०-६९	१६	२४.२५
३	७०+	३५	५३.०३
	जम्मा	६६	१००

यसरी अध्ययनमा ५०-५९ उमेर समूहक १५ जना सबभन्दा कम २२.७२ प्रतिशत रहेकोमा सबभन्दा बढि ७० बर्ष भन्दा माथि ५३.०३प्रतिशत बसेको पाइयो ।

तालिका न. २ : जातजाति अनुसारको वर्गिकरण

क्र.सं.	जातजाति	संख्या	प्रतिशत
१	ब्राम्हण	६२	९३.९४
२	क्षेत्री	००	००
३	अन्य	४	६.०६
	जम्मा	६६	१००

अध्ययनमा जातजाति अनुसारको आधारमा ब्राहृमण ६२ जना सबभन्दा बढि ९३.९४ प्रतिशत बसेको पाइयो । अन्य जातिबाट मात्र ४ जना कल्पबासी बसेको पाइयो । यसरी ब्राम्हृण समूदाय सबैभन्दा बढी बसेको पाइयो ।

तालिका न ३ : वैवाहिक स्थिति

क्र.सं.	विवरण	संख्या	प्रतिशत
१	विवाह नभएको	५	७.५८
२	विवाह भएको	६१	९२.४२
३	छुट्टिएको	००	००
४	पारपाचुके	००	००
	जम्मा	६६	१००

अध्ययन सर्वेक्षणमा बैबाहिक स्थितिमा विवाह नभएको भन्दा विवाह भएको ६१ जना अर्थात ९२.४२ प्रतिशत रहेको पाइयो ।

तालिका न. ४: बालबच्चा सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	विवरण	संख्या	प्रतिशत
१	बच्चा नभएको	२६	३९.४०
२	१ वटा बच्चा भएको	१०	१५.१६
३	२ वटा बच्चा भएको	९	१३.६३
४	३ वटा बच्चा भएको	६	९.०९
५	३ वटा भन्दा माथि बच्चा भएको	१५	२२.७२
	जम्मा	६६	१००

बालबच्चा सम्बन्धी विवरणमा अध्ययन गर्दा बच्चा नभएका २६ जना अर्थात ३९.४० प्रतिशत रहेको पाइयो र ३ भन्दा बढि बच्चा भएको १५ जना २२.७२ प्रतिशत रहेको पाइयो ।

तालिका न. ५ : कल्पबासीको रुपमा बस्न आउनुको कारण

क्र.सं.	विवरण	संख्या	प्रतिशत
१	धर्म गर्न	४०	६०.६१
२	विधवा भएर	७	११.६१
३	घर हेला गरेर	९	१३.६३
४	सन्तान नभएर	३	४.५४
५	अन्य कारण	७	१०.६१
	जम्मा	६६	१००

कल्पबासीको रूपमा यहाँ आउनुको कारण सोधिएकोमा धर्म गर्न आएको भन्नेको बाहुल्यता रहेको थियो जसमा ६०.६१ प्रतिशत कल्पबासीहरूले धर्मकर्मको आस्थाको लागि कल्पबासीको रूपमा बसेको वताएका थिए ।

तालिका न ६ : कल्पबासीकोरुपमा बसेको अवधि

क्र.सं.	बर्ष	संख्या	प्रतिशत
१	५ भन्दा कम	१२	१८.१८
२	६-१०	४	६.०६
३	११-२०	१३	१९.७०
४	२१+	३७	५६.०६
	जम्मा	६६	१००

कुटीमा बसेको अबधि सम्बन्धी अध्ययन गर्दा २४.२४ प्रतिशत १० बर्ष अबधि बसेको पाइयो भने सबै भन्दा बढि अबधि २१ बर्ष भन्दा माथि ५६.०६ प्रतिशत बसेको पाइयो ।

निष्कर्षः–

परिवार र समाजमा योगदान पुऱ्याएका व्यक्तिहरूले आफ्नो उत्तरार्धमा हक अधिकारसहित बाँच्न पाउनुपर्ने भएता पनि उनीहरू विभिन्न कारणले कल्पवासीको रूपमा जीवन व्यतित गरिरहेका छन् । छोराछोरीले नहेरेर, छोराछोरी नभएर, परिवारमा बस्ने वातावरण नभएर, सौता ल्याएर, विधवा भएर कल्पवासीका रूपमा रहेका व्यक्तिहरूको संख्या उल्लेख्य छ भने स्वच्छाले बस्नेहरूको संख्यापनि त्यतिकै रहेको छ । यस क्षेत्रमा रहेका कल्पवासीहरूको समस्याहरूः परिवार नभएर, परिवारमा बस्ने वातावरण नभएर, बाल विधवा भएर तथा धर्म कर्म जस्ता कारण भएता पनि प्राय सबैको भोगाइ एकै खालको रहेको छ । यसरी धार्मिक क्षेत्रमा बस्ने कल्पवासीहरूमध्ये पनि प्राय जसो महिला भएको, र थोरै मात्र विधवा, पुरूष र युवक भएको पाइएको छ । यसरी कल्पवासीको रूपमा रहेका व्यक्तिहरूले आफू बसे वापत पैसा तिरेको, आफैले घर बनाएको पनि देखिन आएको छ । कुटीहरूको खरिद विक्रिमा भने पारदर्शिता तथा स्तरीय मापदण्डको अभाव देखिएको छ ।

सुझावहरुः–

१. वृद्धवृद्धाप्रति सम्मानको भावना बढाउनुपर्ने, देवघाटमा रहेका कल्पवासीहरूको विषयमा अध्ययनको क्रममा विधवा भएका तथा सन्तान नभएकाहरू जो परिवारबाट अपहेलित भएका एवं सन्तान भएर पनि छोराबुहारीबाट

मिठो बोली, सम्मानजनक व्यवहार नपाएर कल्पवासीहरूका रूपमा बस्न आएकाहरूको संख्या स्वइच्छाले आउनेहरूको संख्या उल्लेख्य (४० प्रतिशत) रहेको देखिन्छ । अतः परिवारका मान्यजनहरूलाई उचित मान सम्मान र मर्यादा बढाउने किसिमका कार्यक्रम मन्त्रालयले प्राथमिकताकासाथ कार्यान्वयन गर्नुपर्ने र यस्ता कार्यक्रमहरूमा पारीवारिक, रेडियो, टेलिभिजन, पत्रपत्रिकाको माध्यमबाट सचेतनामूलक कार्यक्रम तयार गरी लागू गर्नुपर्ने देखिन्छ । त्यस्तै किसिमले सन्देशमूलक सामाग्रीहरू तयार गर्ने, स्थानीय निकायको गाउँ, वडास्तरबाट आफ्ना बाबु आमालगायत, घरमा रहेका निसन्तान वृद्धवृद्धाहरू, एकल महिला/पुरूषलाई राम्रोसँग रेखदेख पालनपोषण गर्ने छोराबुहारीलाई हरेक अन्तर्राष्ट्रिय ज्येष्ठ नागरिक दिवसमा सम्मान गर्ने कार्यक्रम लागू गर्नुपर्ने ।

२. देवघाटस्थित कल्पवासीहरू बस्ने कुटीहरूमा, विजुली, पानी तथा व्यवस्थापन गलेश्वर आश्रमबाट भैरहेको देखिन्छ । भुकम्पबाट भत्किएका कुटीहरूको निर्माण तथा मर्मतको योजना देखिदैन । कल्पवासीले एकपटक गलेश्वर आश्रमले निश्चित रकम लिएर कुटी हस्तान्तरण गरेपछि सो कुटीको मर्मत सम्भार सरसफाई आदि सम्बन्धित कल्पवासीले गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । कल्पवासीले कुटी गलेश्वर आश्रमबाट लिएपछि कल्पवासी व्यक्तिको मृत्यु भएपछि उक्त कुटी आश्रम कै हुने व्यवस्था छ । कुटीहरूको स्तर पनि एउटै किसिमको छैन । कुटीको स्तरबमोजिम कल्पवासीहरूले गलेश्वर आश्रमलाई रकम बुझाएर लिने गरेका छन् । अतः कुटीहरूलाई व्यवस्थित बनाउने सम्बन्धमा देहायबमोजिम प्रावधान लागू गर्नुपर्ने देखिएको छ ।

क. कुटीहरूको मर्मत सम्भारदेखि कुटीमा हुनुपर्ने न्यूनतम मापदण्ड तोकी कुटी व्यवस्थापन र संचालनमा गलेश्वर आश्रयलाई जिम्मेवार बनाउनुपर्ने ।

ख. एउटा कुटीमा बढीमा कतिजनासम्म कल्पवासी बस्न पाउने, त्यस्ता कुटीहरूको क्षेत्रफल, भान्सा, सुत्ने कोठा, ट्वाइलेट, खानेपानी, विजुली, तुलसीको मष्ठ आदिको विषयमा देवघाट क्षेत्र विकास समिति र गलेश्वर आश्रमले समन्वय गरेर तय गर्नुपर्ने र सोको जानकारी महिला तथा बालबालिका कार्यालय र मन्त्रालयलाई दिनुपर्ने ।

ग. भुकम्पबाट क्षति भएका कुटीहरूको मर्मत सम्भार गर्ने काममा देवघाट क्षेत्र विकास समितिको समन्वयमा गलेश्वर आश्रमले गर्नुपर्ने । कुटीहरूको नयाँ निर्माण एवं मर्मत सम्भारको लागि लाग्ने खर्चको विषयमा क्षेत्र विकास समितिले व्यवस्था गरी आश्रमलाई उपलब्ध गराउनुपर्ने । केही कुटीहरू मर्मतको लागि आगामी आ.ब. मा मन्त्रालयलेसमेत बजेटको ब्यबस्था गरेको छ ।

घ. हाल २५० वटा जति कुटीहरू रहेका र सो कुटीहरू गलेश्वर आश्रमतर्फ निश्चित रकम लिएर कल्पवासीहरूलाई बाँचुन्जेल दिने गरेको देखिन आयो । तिर्न सक्नेबाट रकम लिएर कुटी संचालन गर्नु नराम्रो कुरा होइन । तर तिर्न सक्ने र नसक्नेको विषयमा पनि मापदण्ड तयार गरेर कम्तीमा २५% कुटीहरू गरिव विपन्न कल्पवासीहरूलाई निःशुल्क दिनु न्यायोचित हुने देखिन्छ । कल्पवासीहरू वस्ने कुटीहरू भनेका एक प्रकारको वृद्धाश्रम नै हो । अतः कुटीमा कल्पवासीहरू भर्ना गर्ने, सेवा सुविधा उपलब्ध गराउने तथा कल्पवासीहरूले पालना गर्नुपर्ने आचरणको सम्बन्धमा गलेश्वर आश्रमले विनियम तयार गरी मन्त्रालयबाट स्वीकृत गराउनु पर्ने ।

३. हाल करिब २०० जना कल्पवासीहरू कुटीमा वसिरहेका छन् र हरेकका लागि छुट्टाछुट्टै कुटी रहेको छ । ६० वर्षदेखि ८०/९० वर्ष सम्मका कल्पवासीहरूले आश्रय लिई रहेका छन् । आफै काम गर्न सक्नेहरूले खानपीनको वन्दोबस्त आफै गर्ने गरेका छन् । नसक्नेहरूको लागि आश्रमले निशुल्क भोजनको व्यवस्था

गरेको छ। केही कल्पवासीहरूका लागि घरबाट आफ्ना मान्छे आएर स्याहार सुसार गर्ने गरेको स्थिति पनि रहेको छ भने कोही नभएका वृद्धवृद्धाहरूसमेत कुटीमा आश्रित छन्। अतः केही नभएका कल्पवासीहरूको लागि आश्रमले स्याहारकर्ताको व्यवस्था मिलाउनुपर्ने हुन्छ। यस प्रयोजनको लाग आगामी आ.व.को बजेटमा स्याहारकर्ताको लागि केही बजेट समेत मन्त्रालयले छुट्याएको छ।

४. कोही नभएका वेसाहारा कल्पवासीहरूको मृत्युपछि गरिने क्रियाक्रर्म र त्यसपछिको संस्कार आश्रमले गर्नुपर्ने।

५. कल्पवासीहरूको लागि मनोरञ्जनको व्यवस्था, तिर्थाटन एवं घुमफिरकोसमेत व्यवस्था गलेश्वर आश्रमले गर्नुपर्नेछ। यसमा आवश्यकताअनुसार देवघाट क्षेत्र विराम समितिले सहयोग पुऱ्याउनुपर्नेछ।

६. देवघाट धार्मिक स्थल भएकोले उक्त क्षेत्रमा करीब २०० जनाको हाराहारीमा कल्पवासी रहेका छन् भने देवघाट क्षेत्र विकास समिति, एनआरएन, लाइन्स क्लबले संचालन गरेका वृद्धाश्रमसमेत त्यहीं भएको हुनाले सोक्षेत्रमा एउटा Geriatric Hospital को आवश्यक देखिएको छ। यसको लागि देवघाट क्षेत्र विकास समितिले गलेश्लर आश्रम र जिल्ला जनस्वास्थ्यमा कार्यालयसँग समन्वय गरी Geriatric Hospital बनाउने पहल गर्नुपर्ने।

७. अध्ययनको क्रममा ६० बर्ष भन्दा कम उमेरका करीब २३ प्रतिशत कल्पबासीकोरूपमा रहेको देखिन आएकोले यो समूहमा पर्ने ब्यक्तिहरूको लागि पुनर्स्थापना कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने।

(ख) **मानव वेचबिखन तथा घरेलु हिंसाबाट प्रभावितका लागि संचालित पुनर्स्थापना तथा सेवा केन्द्र सम्बन्धी अध्ययन प्रतिबेदन**, २०७३

१.**परिचयः**

नेपाल सरकारले मानब बेचबिखन तथा घरेलु हिंसाबाट पीडित प्रभावित महिलाहरूको संरक्षण र पुनर्स्थापनाको लागि संस्थागत साझेदारीमा ८ जिल्लामा पुनर्स्थापना केन्द्र र १७ जिल्लामा सेवा केन्द्र संचालन गरी रहेको छ।

१.१ **सेवा केन्द्र**

घरेलु हिंसा (कसुर र सजाय) ऐन, २०६६ को दफा ११ मा नेपाल सरकारले आवश्यकताअनुसार पीडितलाई तत्काल सुरक्षा प्रदान गर्न तथा उपचारको क्रममा अलग्गै वस्ने व्यवस्थाको लागि सेवा केन्द्र स्थापना गर्न सक्ने ब्यबस्था छ। यसै ऐनको प्राबधानबमोजिम १७ जिल्लामा १७ वटा सेवा केन्द्र र १०४ वटा सामुदायिक सेवा केन्द्रहरू संचालनमा रहेका छन्। यस्ता सेवा केन्द्रमा घरेलु हिंसा पीडित महिला तथा बालिकाहरूलाई बढीमा ४५ दिनसम्म राख्ने प्रावधान रहेको छ। यस सेवा केन्द्रले आवश्यकता अनुसार पीडितलाई कानूनी सहायता, मनोविमर्श सेवा, मनोवैज्ञानिक सेवा र आर्थिक सहायता उपलब्ध गराउन सक्ने व्यवस्था गरेको छ। सेवा केन्द्र संचालन गर्नका लागि ऐनको दफा १२ बमोजिम एक कोष रहने ब्यबस्था छ भने घरेलु हिंसा (कसुर र सजाय) नियमावली २०६७ को नियम १३(१) मा कोष व्यवस्थापन तथा संचालन समितिको गठन हुने व्यवस्था रहेको छ। सेवा केन्द्रहरू महिला विकास कार्यक्रमहरूबाट प्रवर्द्धित सहकारी संस्थाबाट संचालन हुँदै आएको छ।

१.२ **पुनर्स्थापना केन्द्र**

मानव बेचबिखन तथा ओसार पसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४ को दफा १३ वमोजिम नेपाल सरकारले आवश्यकता अनुसार पीडितलाई शारीरिक वा मानसिक उपचार गराउन, सामाजिक रूपमा पुनर्स्थापना गर्न र

पारिवारिक पुनर्मिलन गराउनका लागि पुनर्स्थापना केन्द्र स्थापना गर्ने र यस्ता केन्द्रमा मानव बेचबिखनमा परेका पीडितहरूलाई राख्ने प्रावधान रहेको छ। नेपाल सरकारले संचालन गरेका ८ वटा पुनर्स्थापना केन्द्र यसै अन्तरगत रहेका छन्। यस्ता केन्द्रहरूमा बढीमा ६० दिनसम्म रहन सक्ने प्राबधान रहेको छ। मानव बेचबिखन तथा ओसार पसार नियन्त्रण नियमावली, २०६५ का नियम १२ (१) मा व्यवस्थापन समितिको गठन हुने व्यवस्था रहेको छ, जसअनुसार सो केन्द्रमा समितिको कूल संख्यामध्ये ५०% महिला हुने व्यवस्था रहेको छ। यसकासाथै पुनर्स्थापना केन्द्र संचालनका लागि पुनर्स्थापना केन्द्र संचालन निर्देशिका, २०६८ समेत निर्माण भई लागू भएको छ। पुनर्स्थापना केन्द्रको संचालन र व्यवस्थापन छनौट भएका गैर सरकारी संस्थाले गर्दै आएका हुन्।

यसै सन्दर्भमा नेपाल सरकारबाट संचालित सेवा केन्द्र र पुनर्स्थापना केन्द्रहरूको व्यवस्थापन सुधारका लागि थप मद्दत पुऱ्याउने उद्देश्यकासाथ चालु आ.व २०७२/७३ मा सरकारद्वरा संचालित सेवा केन्द्र तथा पुनर्स्थापना केन्द्रहरूको व्यवस्थापन सुधारका लागि अध्ययन गर्ने कार्यक्रम रहेको थियो। यही कार्यक्रम अन्तरगत मन्त्रालयबाट सेवा केन्द्र र पुनर्स्थापना केन्द्रहरूको स्थलगत अध्ययन तथा सर्वेक्षण कार्य सम्पन्न गरिएको थियो।

२. अध्ययनको उद्देश्यः

सेवा केन्द्रहरू र पुनर्स्थापना केन्द्रहरू अध्ययनको मुख्य उद्देश्य १७ वटा सेवा केन्द्रहरू र ८ वटा पुनर्स्थापना केन्द्रहरूको वर्तमान अवस्था, सुशासन र व्यवस्थापन सम्बन्धमा अध्ययन गर्ने तथा यिनीहरूको संचालनमा रहेका समस्याहरूको पहिचान गरी तत्कालीन र दीर्घकालिन सुधारका लागि नेपाल सरकार, महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालयलाई राय सुझाव दिने रहेको थियो।

३. अनुगमन तथा अध्ययन सर्वेक्षण विधिः

३.१. स्थलगत अवलोकन तथा निरीक्षणः

अनुगमनका क्रममा संचालनमा रहेका १७ वटा सेवा केन्द्र र ८ वटा पुनर्स्थापना केन्द्रहरूमध्ये केही छानिएका सेवा केन्द्र र पुनर्स्थापना केन्द्रहरूको अवलोकन तथा निरीक्षण गरिएको थियो। यस क्रममा कार्यालयको भौतिक तथा आर्थिक अवस्था, दरबन्दी, व्यवस्थापन आदि विषयका विवरणहरू संकलन गरिएको थियो।

३.२. जिल्ला समितिसँग अन्तरक्रिया

सेवा केन्द्र र पुनर्स्थापना केन्द्र अनुगमनको क्रममा संचालनमा रहेका १७ वटा सेवा केन्द्र र ८ वटा पुनर्स्थापना केन्द्रमध्ये केही जिल्लाहरूमा मानव बेचबिखन नियन्त्रण जिल्ला समन्वय समिति, घरेलु हिंसा नियन्त्रण जिल्ला समिति र अन्य सरोकारवालासँग अन्तरक्रिया भएको थियो। अन्तरक्रियाका लागि तयार गरिएको बिषयहरूको सूची अनुसूचीमा दिइएको छ।

३.३. सेवाकेन्द्र व्यवस्थापन समितिसँग अन्तरक्रिया

अनुगमनको क्रममा सेवा केन्द्र व्यवस्थापन समितिसँग सेवा केन्द्र संचालन र व्यवस्थापन सम्बन्धमा छलफल गरिएको थियो। उक्त अवसरमा केन्द्रहरू संचालन विधि, सुधारका सम्भावना र उपायहरू मुख्य छलफलका विषय थिए। छलफलको लागि तयार गरिएको बिषयहरूको सूची अनुसूचीमा दिईएको छ।

३.४. सेवा केन्द्र र पुनर्स्थापना केन्द्रमा रहेका पीडितहरुसँगको अन्तरक्रिया

अध्ययनका क्रममा जिल्ला सेवा केन्द्र र पुनर्स्थापना केन्द्रमा पीडितहरूसँग खाना, सरसफाईलगायत अन्य व्यवस्थापन तथा अन्य सेवा सुविधाहरूको विषयमा कुराकानी गरिएको थियो भने प्रश्नावली सर्बेक्षणसमेत गरिएको थियो । छलफल र प्रश्नावली सर्बेक्षणका नमूना अनुसूचीमा राखिएको छ ।

४. अध्ययनको सिमा

नेपालभरि १७ वटा सेवा केन्द्र र ८ वटा पुनर्स्थापना केन्द्र संचालन भएको भएतापनि समय र जनशक्ति अभावको कारणले केही छानिएका सेवा तथा पुनर्स्थापना केन्द्रमात्र सर्वेक्षण गरिएको छ । पुनर्स्थापना केन्द्रमा रहेका अधिकांश पीडितहरू घरेलु हिंसा पीडितसमेत भएकोले तथ्यांकीय विश्लेषण समग्र रूपमा गरिएको छ ।

५. तथ्यांकीय विश्लेषण

५.१ सेवा केन्द्र र पुनर्स्थापना केन्द्रहरुको अन्तरक्रिया गोष्ठीमा उठेका विषयहरुः

क) पुनर्स्थापना केन्द्र, सिन्धुपाल्चोक

सिन्धुपाल्चोकमा संचालित पुनर्स्थापना केन्द्रमा अनुगमन गर्दाको समयमा पत्रकार, सरोकारवाला तथा आमन्त्रित व्यक्तिहरूले देहायका विषयहरू उठाएका थिएः-

१. यस जिल्लामा सेवा केन्द्र नरहेकोले पुनर्स्थापना केन्द्रमै घरेलु हिंसाका पीडितहरू राख्नुपर्ने अवस्था रहेको,
२. पुनर्स्थापना केन्द्रमा बेचबिखनमा परेकाहरूलाई मात्र राख्ने व्यवस्था भएकोमा लैंगिक हिंसामा परेकाहरूलाई राख्न कानूनी समस्या भएको ।
३. घरेलु हिंसा बढ्दो तर बेचबिखन घट्दो छ । तर पनि पुनर्स्थापना केन्द्रको औचित्य देखिन्छ ।
४. पुनर्स्थापना केन्द्रमा छोटो समयको लागि मात्र राख्ने व्यवस्था भएकोमा, विभिन्न कारणहरूबाट पीडितहरूलाई लामो समयसम्म राख्नु पर्ने अवस्था रहेको छ ।
५. पुनर्स्थापना गृह संचालन गर्न आफ्नै भवन र सुरक्षित राम्रो ठाउँ आवश्यक रहेको ।
६. लैंगिक हिंसाका घटनाहरू बढी रहेकोले, यसै केन्द्रलाई महिला तथा बालबालिका संरक्षण केन्द्र बनाउन सकिने जसमा लैंगिक हिंसामा परेका र मानव बेचबिखनमा परेकाहरूलाई अलग्गै कोठामा रहने व्यवस्था गर्दा प्रभावकारी हुने ।
७. पुनर्स्थापना केन्द्रमा रहनेहरूले सुरक्षित महसुस गर्न नसकेको कारण, मुद्दा दर्ता पनि कम हुने गरेको छ,
८. पुनर्स्थापना केन्द्र मापदण्ड अनुसार संचालन हुन नसकेको ।
९. पुनर्स्थापना केन्द्रले पीडितको गोपनियतामा जोड दिनुपर्ने ।
१०. ६ महिनाभित्र परिवारमा पुनर्मिलन गराउनुपर्ने समय कम भएको ।
११. मानव बेचबिखन जिल्ला समन्वय समितिमा स्थानीय विकास अधिकारीकासाथै नगरपालिका प्रमुख रहने व्यवस्था हुनुपर्ने ।
१२. पुनर्स्थापना भएकाहरूको लागि प्रभावकारी Follow Up System आवश्यक रहेको ।

ख) पुनर्स्थापना केन्द्र बाँके

बाँके जिल्लामा संचालित पुनर्स्थापना केन्द्र साथी संस्थाद्वरा संचालित केन्द्र हो । हाल बेचबिखनमा परेका २ जना, घरेलु हिंसामा परेका ११ जना र मानसिक समस्या भएका १ जना गरी कुल १४ जना यस केन्द्रमा रहेका छन् ।

मानव बेचबिखन जिल्ला समन्वय समितिका सदस्यहरू र सरोकारवालासँग भएको छलफलका क्रममा देहायका मुख्यमुख्य विषयहरू उठेका थिए :

१. समितिबाट प्रभावकारी अनुगमन हुन आवश्यक देखिएको,
२. पुनर्स्थापना केन्द्र संचालनको लागि तोकिएको मापदण्ड अनुसार संचालन हुनुपर्ने,
३. पुर्नस्थापन भई फर्केकालाई पुनः पिडित (double victimize/ re-victimize) हुन नदिन उच्च मनोबल बढाउने कार्यक्रम ल्याउनुपर्ने,
४. मानव बेचबिखन रोकथामका कार्यक्रमहरू प्रभावकारी हिसाबले कार्यान्वयन गर्नुपर्ने ।
५. पुनर्स्थापना केन्द्र संचालन गर्ने संस्थाका काम कारवाही पारदर्शी हुनुपर्ने,
६. मानब बेचबिखन जिल्ला समन्वय समितिलाई बढी जिम्मेवार बनाउनु पर्ने ।
७. पुनर्स्थापना केन्दमा पीडितहरूले आश्रय लिने हालको ६ महिना समय पर्याप्त नभएको हुनाले थप समयको व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
८. सिपमुलक कार्यक्रममा जोड दिई त्यसको बजारीकरणमा ध्यान दिने ।
९. कानून पीडितमुखी वनाई राहत दिनेतर्फ ध्यान दिने ।
१०. गैर सरकारी संस्थाहरूका कार्यको उचित मूल्यांकन आवश्यक,
११. जनचेतना र उद्धार कार्यलाई अझ वलियो वनाउनु पर्‍यो,
१२. पीडितलाई सामाजिक सुरक्षा सुनिश्चित गर्न आवश्यक ।

ग) काभ्रेपलाञ्चोक सेवा केन्द्र,

काभ्रेपलाञ्चोकमा संचालित सेवा केन्द्र वि.सं. २०६८ सालदेखि संचालनमा आएको हो । यस सेवा केन्द्रमा दुई जना घरेलु हिंसामा परेका महिला बसेको देखियो । घरेलु हिंसामा परेका महिला तथा बालबालिकाहरूलाई बढीमा ४५ दिनसम्म राखिने व्यवस्था छ । औसतमा उनीहरू ५ दिन सम्म बस्ने गरेका छन् । हाल सम्म यस केन्द्रको सेवा ११ सय महिलाहरूले लिइसकेको पाइयो । छलफलका क्रममा देहायका विषयहरू प्रमुख रूपमा उठेका थिए:

१. मन्त्रालयले उपलब्ध गराएको २ जना कर्मचारीहरूको तलब भत्ता कम भएको,
२. मनोरञ्जनका लागि TV, पत्रपत्रिका जस्ता अन्य सामाग्री आवश्यक रहेको,
३. केन्द्रको सेवा/सुविधा थप गर्नुपर्ने,
४. पीडित प्रभावितहरूको विवरण व्यवस्थितका साथै अद्यावधिक गरिनुपर्ने
५. आफ्नो छुट्टै भवन हुनुपर्ने,
६. केन्द्रमा आएका पीडितलाई सेवा दिने कार्यक्रम छ तर बच्चालाई छैन, बच्चाहरूलाई छुट्टै कार्यक्रम हुनुपर्ने,
७. केन्द्रमा मनोसामाजिक समस्या भएकाहरूलाई पनि ल्याएर राखिदिने समस्याले गर्दा यस्ता व्यक्तिको लागि छुट्टै स्थान तोकिनु पर्ने,
८. स्रोत साधन अभावको कारणले सेवा केन्द्रमा फुल टाइम परामर्शकर्ता राख्न सकिएको छैन,
९. खाना पकाउने भान्छा र वस्ने ठाउँ एउटै भएर समस्या भएको,
१०. सेवा केन्द्र सहकारी संस्थाले नभई कुनै योग्य र दक्ष गैरसरकारी संस्थाले चलाउनुपर्ने,
११. संस्थामा पीडित महिला मात्र नभई पुरूष पनि रहन सक्ने तसर्थ महिला र पुरूष वस्न योग्य भवन हुनुपर्ने ।
१२. सेवा केन्द्रको औचित्य छ, साथै यो लक्षित र समावेशी समूहमा पुगेको छ तर स्थानीय स्रोत भने कम परिचालन भएको छ ।

१३. OCMC (Onestop Crisis Management Centre) को निर्देशिका अस्पष्ट छ, केन्द्र, OCMC र प्रहरीबीच प्रभाबकारी समन्वय आबश्यक छ ।

सामुदायिक सेवा केन्द्र, पाँच खाल

- परामर्शदाताको कमीले सामुदायिक सेवा केन्द्रलाई कारागार जस्तो महसुस गरेको
- स्थानीय स्रोत परिचालन गर्न नसकिएको
- अन्य गैर संस्थासँग तत्कालै सहकार्य बढाउनुपर्ने ।
- छोटो अवधिको भएपनि तालिम संचालन गर्नुपर्ने ।

घ) बर्दिया सेवा केन्द्र

बर्दिया जिल्लामा लैंगिक हिंसा विरूद्ध जिल्ला संयोजन समितिसँगको छलफलबाट देहायका विषयहरू उठान भएकाः-

१. सेवा केन्द्रको भौतिक पूर्वाधारमा सुधार गर्न आवश्यक
२. कर्मचारीहरूको क्षमता विकासमा जोड दिनुपर्ने,
३. जिल्लासँग समन्वय गरी अघि बढ्नु पर्ने,
४. घरेलु हिंसाको Reporting Rate बढी रहँदा, निवेदन आदीको Format बनाई नाम र सही गर्ने मात्र बनाउन सकिने
५. जिल्ला समन्वय समितिको कार्ययोजना बनाउनुपर्ने,

सामुदायिक सेवा केन्द्र, ठाकुरद्वार, बर्दिया

हिम शुसांक महिला विकास सहकारी संस्था लि.द्वरा संचालित सामुदायिक सेवा केन्द्र बर्दियामा ३ जनालाई सेवा प्रवाह गर्ने क्षमता रहेकोमा हाल केन्द्रमा १ जना पीडित रहेको पाइयो । २०६७/६८ देखि हालसम्म ९७ जनाको उजुरी परेको छ जसमा बढी श्रीमान श्रीमती र सासु बुहारीका मुद्दा पर्दछन् ।

५.२ तथ्यांकीय विश्लेषणः-

तालिका न.१ सेवा/पुनर्स्थापना केन्द्रमा रहेका पीडित प्रभावितहरु

क्र. सं.	पुनर्स्थापना केन्द्र	हाल रहेका पीडित प्रभावितहरुको संख्या	मासिक आउने पीडित प्रभावितहरुको औसत संख्या
१	सिन्धुपाल्चोक	१२	६
२	बाँके	१४	१४
३	चितवन	२६	५
४	काठमाण्डौं	१५	१४
क्र. सं.	**सेवा केन्द्र**	**हाल रहेका पीडित प्रभावितहरुको संख्या**	**मासिक आउने पीडित प्रभावितहरुको औसत संख्या**
१	काभ्रेपलाञ्चोक	२	१३
२	सर्लाही	०	१०
३	वर्दिया	१	१०

४	मकवानपुर	०	१०
५	कञ्चनपुर	३	२०
	जम्मा	७४	१०३

स्रोतः स्थलगत सर्वेक्षण, २०७२

सेवा/पुनर्स्थापना केन्द्रमा रहेका पीडित प्रभावितहरूको जिल्लागत अध्ययन गर्दा सबैभन्दा कम पीडित प्रभावितहरूको संख्या मकवानपुर र सर्लाही जिल्लामा शून्य रहेको पाइयो भने सबैभन्दा बढी पीडित प्रभावितहरूको संख्या चितवन जिल्लामा २६ जना रहेको पाइयो। मासिक आउने पीडित प्रभावितहरूको औसत संख्या जिल्लागत रूपमा अध्ययन गर्दा कञ्चनपुर जिल्लामा २० जना रहेको पाइयो भने सबैभन्दा कम मासिकरूपमा ५ जना चितवन जिल्लामा रहेको पाइयो। तालिका १ बाट के देखिन्छ भने पुनर्स्थापना केन्द्रहरूमा औसतमा १२ जना रहेको देखिन्छ भने सेवा केन्द्रमा १ जनामात्र रहेको देखिन्छ।

तालिका न २ सेवा/पुनर्स्थापना केन्द्रमा रहेका पीडित प्रभावितहरुको उमेर समूह अनुसारको विवरण

क्र.सं.	उमेर समूह	संख्या	प्रतिशत
१.	१०-१९ वर्ष	३६	६३.१६
२.	२०-३० वर्ष	१३	२२.८०
३.	३० भन्दा माथि	८	१४.०४
	जम्मा	५७	१००

स्रोतः स्थलगत सर्वेक्षण, २०७२

सेवा/पुनर्स्थापना केन्द्रमा रहेका पीडित प्रभावितहरूको उमेर समूह अनुसारको विवरण सबैभन्दा बढी १०-१९ वर्ष उमेर समूहका ३६ जना अर्थात ६३.१६ प्रतिशत रहेको पाइयो जसमा सबै भन्दा कम उमेर समूह ३० बर्ष भन्दा बढी उमेरका रहेका छन्। यस्तो नतिजा देखिनुमा पुनर्स्थापना केन्द्र चितवनमा करिव १२ जना १९ वर्ष भन्दा कम उमेर समूहका बालबालिकाहरू रहेकोले पनि हुन सक्दछ।

तालिका न.३ सेवा/पुनर्स्थापना केन्द्रमा रहेका पीडित प्रभावितहरुको बैवाहिक स्थिति अनुसारको विवरण

क्र.सं.	बैवाहिक स्थिति	संख्या	प्रतिशत
१.	विवाह नभएको	३८	६६.६८
२.	विवाह भएको	१८	३१.५७
३.	छुट्टिएको	१	१.७५
४.	पारपाचुके	००	००
५.	बिधवा	००	००
	जम्मा	५७	१००

स्रोतः स्थलगत सर्वेक्षण, २०७२

सेवा/पुनर्स्थापना केन्द्रमा रहेका पीडित प्रभावितहरूको बैवाहिक स्थितिअनुसारको विवरणमा तथ्यांङ्कीय बिश्लेषण गर्दा बिबाहित भन्दा अबिबाहित भएका महिलाहरू नै बढी पीडित भइ सेबा पुनर्स्थापना केन्द्रमा बसेको देखिन्छ जसमा ५७ जनाको अध्ययन गरिएकोमा ३८ जना अबिबाहित महिला देखिन्छन् जुन ६६.६८ प्रतिशत हो। बिधवा र पारपाचुके भएका महिला नभएता पनि बिबाह भएका महिलाको प्रतिशत ३१.५७ रहेको पाइयो।

तालिका न.४ सेवा/पुनर्स्थापना केन्द्रमा रहेका पीडित प्रभावितहरुको जातजातिअनुसारको विवरण

क्र.सं.	बैवाहिक स्थिति	संख्या	प्रतिशत
१.	जनजाती	२५	४३.८६
२.	दलित	४	७.०२
३.	मधेसी	२	३.५
४.	अन्य	२६	४५.६२
	जम्मा	५७	१००

स्रोतः स्थलगत सर्वेक्षण, २०७२

सेवा/पुनर्स्थापना केन्द्रमा रहेका पीडित प्रभावितहरूको जातजातिअनुसारको विवरण बिश्लेषण गर्दा सबैभन्दा बढी अन्य जातिहरूको संख्या रहेको छ जुन ५७ जनसंख्यामा ४५.६२ प्रतिशत हुन आउँछ भने जनजाति ४४ प्रतिशत रहेको छ ।

तालिका न.५ पीडित प्रभावितहरुको शैक्षिक योग्यताअनुसारको विवरण

क्र.सं.	शैक्षिक योग्यता	बालबालिकाको संख्या	प्रतिशत
१.	निरक्षर	७	१२.२८
२.	प्राथमिक तह (१-५)	२४	४२.१०
३.	६- १०	१९	३३.३४
४.	एस.एल.सी. र सो भन्दा बढी	७	१२.२८
	जम्मा	५७	१००

स्रोतः स्थलगत सर्वेक्षण, २०७२

सेवा/पुनर्स्थापना केन्द्रमा रहेका पीडित प्रभावितहरूको शैक्षिक योग्यताअनुसारको विवरणमा सबैभन्दा बढी प्राथमिक तह अध्ययन गरेका छन भने ६- १० कक्षा अध्ययन गरेका ३३.३४ प्रतिशत छन । एस.एल.सी. र सो भन्दा बढी अध्ययन गरेकाहरू पनि पीडित रहेको पाइन्छ जुन १२.२८ प्रतिशत रहेको छ। चाखलाग्दो बिषय के छ भने अध्ययनले निरक्षरहरू कम प्रभाबित भएको देखाएको छ।

तालिका न.६ सेवा/पुनर्स्थापना केन्द्रमा पीडित प्रभावितहरुको सेवाकेन्द्रमा बसाइ अवधि अनुसारको विवरण

क्र.सं.	बसेको अवधि	संख्या	प्रतिशत
१.	६ महिना भन्दाकम	१९	३३.३३
२.	६ महिना र सो भन्दा बढी	३८	६६.६७
	जम्मा	५७	१००

स्रोतः स्थलगत सर्वेक्षण, २०७२

सेवा/पुनर्स्थापना केन्द्रमा रहेका पीडित प्रभावितहरूको सेवाकेन्द्रमा वसेको अवधिअनुसारको विवरणको अध्ययन गर्दा ६ महिना र सो भन्दा बढी अबधि बसेकाहरू ६६.६७ प्रतिशत रहेका छन भने ६ महिना भन्दाकम ३३.३३ प्रतिशत रहेको पाइन्छ ।

६. सुझावहरुः–

सेवा पुनर्स्थापना केन्द्रहरूको अध्ययनको आधारमा निम्नानुसारका सुझावहरू प्रस्तुत गरिएको छ :-

१. पुनर्स्थापना केन्द्रमा एउटै व्यक्तिलाई तीन वर्षभन्दा बढी समयसम्म आश्रय दिइएको देखिन्छ भने सेवा केन्द्रहरूमा पनि लामो समय बसेका उदाहरण पनि छन् । घरेलु हिंसा पीडित हुन वा बेचबिखनबाट पीडित भएकाहरू दुवैलाई आफ्नै जिल्लाका केन्द्रमा राख्नुपर्ने देखिन्छ किनकि अदालतमा मुद्दा दायर देखि परिवारमा पुनर्स्थापना गर्नको लागि पनि सम्बन्धित जिल्लामा नै रहनु आवश्यक छ। अतः ७५ वटै जिल्लामा त्यस्ता केन्द्रहरू विस्तार गर्नुपर्ने आवश्यकता छ। पुनर्स्थापना केन्द्र र सेवा केन्द्र एउटै जिल्लामा स्थापना गर्नु बढी खर्चिलो र व्यावहारिक पनि नहुने हुँदा एउटै केन्द्रबाट दुवै किसिमका पीडितहरूलाई सेवा दिनु उपयुक्त देखिन्छ। त्यस्तो सेवा पुऱ्याउने केन्द्रको नाम राख्दा दुवै ऐनको भावनालाई समेटेर राख्नु पर्दछ। अतः त्यस्तो केन्द्रको नाम "पुनर्स्थापना तथा सेवा केन्द्र" राख्नु उपयुक्त हुन्छ।

२. आगामी आ.व. मा पनि त्यस्ता सेवा केन्द्र अरू २५ जिल्लामा थप गर्ने उद्देश्यले बजेटको व्यवस्था भएको छ। गैर सरकारी संस्थाको साझेदारीमा संचालन गर्ने र उक्त केन्द्रमा तत्काल अर्को व्यवस्था नभएसम्मको लागि वेवारिसे ज्येष्ठ नागरिक र बालबालिकालाई पनि आश्रय दिन सक्ने किसिमले परिकल्पना गरिएको छ। अतः अहिले संचालनमा रहेका २५ वटा (८ वटा पुनर्स्थापना र १७ वटा सेवा केन्द्र) केन्द्रलाई पनि माथि उल्लेख भए जस्तै वेवारिसे ज्येष्ठ नागरिक र बालबालिकालाई समेत अल्पकालीन आश्रय दिन सक्ने किसिमले क्षमता बढाउनु पर्ने देखिन्छ।

३. केन्द्रहरू संचालनको लागि केन्द्रमा राष्ट्रिय समिति र जिल्लामा "जिल्ला समिति" को व्यवस्था छ। पुनर्स्थापना केन्द्र र सेवा केन्द्रलाई मर्ज गरेर एउटै बनाए पछि केन्द्र संचालनको लागि व्यवस्था भएको "राष्ट्रिय र जिल्ला समिति" ले पुनर्स्थापना तथा सेवा केन्द्र संचालन गर्ने गरी तोक्ने व्यवस्था मिलाउनुपर्ने।

४. अनुगमनको क्रममा काभ्रेपलाञ्चोकको सेवा केन्द्रमा २ जना थिए, बर्दियाको सेवा केन्द्रमा १ जना, हेटौडाको सेवा केन्द्रमा कोही पनि थिएनन् भने सिन्धुपाल्चोकमा रहेको पुनर्स्थापना केन्द्रमा ११ जना पीडित देखिए (बेचबिखनमा परेका १ जना) तथा पुनर्स्थापना केन्द्र, नेपालगञ्ज बाँकेमा १४ (बेचबिखनमा परेको १, घरेलुहिंसा १० र ३ जना बालक) देखिए। हाल सेवा केन्द्र र पुनर्स्थापना केन्द्रमा रहने अवधि ४५ दिन र ६ महिना भएतापनि पीडितहरूलाई पुनर्स्थापनाको समस्याले गर्दा ३ वर्षसम्म बसेका पनि देखिन आयो। अतः यो ४५ दिन र ६ महिने हद म्यादलाई खारेज गर्नुपर्दछ। केही आश्रितहरूको मुद्दा मामिलाको किनारा लाग्न समय लाग्ने, बालबालिकालाई वेसिजनमा स्कूलमा भर्ना नलिने तथा परिवारमै पुनर्स्थापना गर्नसमेत समय लाग्ने भएको हुनाले आश्रितहरूको आवश्यकतानुसार बस्न पाउने व्यवस्था गर्नुपर्ने।

५. सेवा केन्द्रमा पीडितहरूलाई कुनै प्रकारका मनोरञ्जनका साधनको व्यवस्था छैन। दिनभर त्यसै खाली बस्नुपर्ने अवस्था छ। यसरी दिनभरि खाली रहँदा पीडितलाई झनै पीडा थपिने हुँदा मनोरञ्जनका साधन (टेलिभिजन, पत्रपत्रिका, आदि) का साथै सीपमूलक तालिमसमेत दिने व्यवस्था हुनु जरूरी छ। केही केन्द्रहरूमा खाना खाने र सुत्ने ठाउँ एउटै छ, ट्वाईलेट आदिको प्रबन्ध पनि राम्रो रहेको छैन, बस्ने घरहरू पनि सुरक्षित छैनन्। अतः समयसमयमा अनुगमन र न्यूनतम मापदण्ड अनुसार संचालन गर्ने ब्यबस्था मिलाउनु पर्ने।

६. पुनर्स्थापना केन्द्र गैह्र सरकारी संस्थाहरूले संचालन गरेको हुनाले केन्द्रको घर भाडा, बिजुली पानी र केही कर्मचारीको खर्च पनि संस्थाले व्यहोर्ने गरेको छ। सेवा केन्द्रको संचालन महिला सहकारी संस्था मार्फत हुने गरेको तर केन्द्र संचालन गर्ने सम्पूर्ण खर्च मन्त्रालयले व्यहोर्ने गरेको छ। गैर सरकारी संस्थाबाट संचालनमा

आएका केन्द्र संचालनमा अन्य संस्थाले सहयोग गर्ने अवस्था देखिन्छ तर सहकारी संस्था नाफामूलक संस्था भएकोले त्यस्ता संस्थालाई केन्द्र संचालन गर्न अरू गैह्र सरकारी संस्थाले सहयोग नगरेको अवस्था छ। अतः यस सम्बन्धमा पुनर्स्थापना सेवा केन्द्र (सेवा केन्द्र+पुनर्स्थापना केन्द्र) केन्द्रको संचालन स्थानीय निकाय, गैरसरकारी संस्था र मन्त्रालयको साझेदारीमा गर्नु आवश्यक देखिन्छ। त्यस्ता निकायको सहयोग के कति हुने भन्ने विषयमा स्थानीय निकायहरू स्रोत सम्पन्न हुँदै गएका, गैह्र सरकारी संस्थाहरू पनि समग्र कल्याणको क्षेत्रमा सेवा गर्न इच्छुक भएको परिप्रेक्ष्यमा मन्त्रालयले त्यस्ता पुनर्स्थापना सेवा केन्द्र संचालनमा कुल लागतको ४०% भन्दा बढी खर्च नगर्ने नीति लिनुपर्दछ र संचालनको जिम्मेवार निकायको रूपमा स्थानीय निकायलाई अगाडि बढाउनुपर्छ। अहिले स्थानीय निकायको भूमिका शून्य पारिएको छ। स्थानीय निकायलाई जिम्मेवार बनाउन केही समय लाग्ने भएकोले तत्कालको लागि हालकै समितिहरूमा स्थानीय विकास अधिकारी तथा नगरपालिकाका कार्यकारी अधिकृतलाईसमेत समावेश गर्नुपर्छ।

७. सातवटै प्रदेशमा मंगला सहाना दिर्घकालीन पुनर्स्थापना सेवा केन्द्र संचालन गर्नुपर्दछ। मंगला सहाना पुनर्स्थापना सेवा केन्द्रवाहेकका अन्य केन्द्रहरूको प्रमुख उद्देश्य पीडितहरूलाई परिवार तथा समुदायमा पुनर्स्थापना गर्ने हुनुपर्दछ भने परिवार र समुदायमा पुनर्स्थापना गर्न नसकिने वा पुनर्स्थापना हुन नचाहनेहरूका लागि मंगला सहाना पुनर्स्थापना केन्द्रबाट पीडितहरूको सशक्तीकरण (आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक एवं साँस्कृति) गर्ने विशिष्ट उद्देश्य हुनुपर्दछ।

८. पुनर्स्थापना गृह र सेवा केन्द्र संचालनको लागि कानूनी तथा सस्थागत संरचना बनेको छ। स्थानीय स्तरमा समितिहरू पनि बनेका छन्, सोही बमोजिम बैठक पनि बसेका छन्। तर समितिका पदाधिकारीहरूले केन्द्र अनुगमन गरी सुधारको लागि काम गरेको देखिंदैन। अतः समितिहरूको प्रभावकारिताको लागि कार्ययोजना बनाउने र सोही कार्ययोजना बमोजिम कार्य गर्ने र सो को समिक्षा समेत गर्ने ब्यबस्था मिलाउने। मन्त्रालय तथा बिभागले समेत सोही कार्ययोजना बमोजिम अनुगमन गर्ने ब्यबस्था मिलाउनुपर्छ।

९. पुनर्स्थापना कोषको रकमबाट मानब बेचबिखनका पीडित प्रभाबितहरूको लागि गैर सरकारी संस्थाहरूले संचालन गरेका पुनर्स्थापना गृहहरूलाई पनि आर्थिक सहयोग उपलब्ध गराउन सकिने प्राबधान छ तर हाल यो कार्यान्वयन भएको देखिंदैन। अतः अन्य गैर सरकारी संस्थाहरूले संचालन गरेका पुनर्स्थापना गृहहरूलाई पनि आर्थिक सहयोग उपलब्ध गराई यस्तो कार्यमा गैह्र सरकारी संस्थाहरूलाई प्रोत्साहित गर्नुपर्ने देखिन्छ।

१०. सामुदायिक सेवा केन्द्रमा घरेलु हिंसामा परेका महिलाहरू अल्पकालीन रूपमा तत्काल रहन सक्ने भएकोले यसको आवश्यकता देखियो। हालको खर्च र आवश्यकतालाई मध्यनजर राख्दा महिला विकास संस्थाद्वारा प्रवर्द्धित संस्थाद्वरा अहिले कै मोडेलमा एक निर्वाचन क्षेत्रमा एकवटा रहनेगरी व्यवस्थापन गर्ने।

११. मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) ऐन, २०६४ को दफा १४ उपदफा २(ग) मा दफा १५ वमोजिम भएको जरिवाना वापत प्राप्त हुने रकमको आधा रकम पुनर्स्थापना कोषमा रहने व्यवस्था भएको तर हालसम्म यो रकम यो कोषमा जम्मा नभएकोले कोषको दिगोपनाको लागि यस्तो रकम कोषमा जम्मा हुने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने।

(ग) अल्जाइमर्स रोग अध्ययन प्रतिवेदन, २०७३

१. भूमिका

अल्जाईमरको कारण हुने विस्मृति रोग (Dementia) निको नहुने घातक रोग हो। जुन सामान्यतया बुढ्यौली (६०-६५ वर्ष) पछिको उमेरमा लाग्न सक्छ। यो रोगका कारण विश्वमा करिव ४६.८ मिलियनमानिस प्रभावित

रहेको अल्जाईमर डिजिज ईन्टरनेसनलको अनुमान छ। यो रोग विशेषतः विकसित मुलुकको तुलनामा बिकासोन्मुख मुलुकमा वढिरहेको विज्ञहरू वताउँछन् । नेपालमा पनि यो द्रूत गतिमा वढ्दै गएको छ।
नेपालमा हालसम्म यस रोगबारे औपचारिक रूपमा अध्ययन अनुसन्धान नभएको सन्दर्भमा चालु आ.व. २०७२/७३ मा एक लघु अध्ययन गर्ने निर्णय गरे बमोजिम यो अध्ययन गरिएको छ।

२. उद्देश्य

१. काठमाण्डौं उपत्यकाभित्र संचालनमा रहेका वृद्धाश्रमहरूमा रहेका विस्मृति रोगबाट पीडितहरूको अवस्था अध्ययन गर्ने ।
२. वृद्धाश्रममा रहेका विस्मृति रोगबाट पीडित ज्येष्ठ नागरिक तथा स्याहारकर्ताहरूको अवस्था सुधार गर्न चाल्नुपर्ने कदम वारे सुझाव संकलन गर्ने ।
३. निष्कर्षका आधारमा सम्बन्धित पक्षलाई सुझाव दिने ।

३ अध्ययन क्षेत्र

काठमाण्डौं उपत्यकामा संचालित वृद्धाश्रमहरू यसको अध्ययन क्षेत्रभित्र समेटिएको छ । बिद्यमान अवस्थामा काठमाडौँ उपत्यकामा संचालनमा रहेका नौ वटा वृद्धाश्रम जसमा अल्जाइमर्सबाट प्रभावित व्यक्तिहरु हुन सक्ने अनुमान तथा सूचनाका आधारमा अध्ययन गरिएको छ।

४. विधि एवं प्रक्रिया

- यो अध्ययन महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालयद्वारा मिति २०७३/०२ को निर्णय बमोजिम गठित अल्जाइमर्स रोग अध्ययन समितिमार्फत संचालन गरियो ।
- यसमा मुख्यगरी प्रश्नोत्तर, अन्तरक्रिया, अवलोकन भ्रमण जस्ता विधिहरू अपनाइएकोथियो ।(प्रश्नपत्रहरू अनुसूची १ मा राखिएको छ ।)
- यो अध्ययनमा सहभागितामूलक विधिअनुसार लक्षित समूहसँग छलफलसमेत गरिएको थियो ।
- प्रश्नावली अनुसार मुख्यतया हरेक वृद्धाश्रमका व्यवस्थापकहरु जम्मा ९ जना र स्याहारकर्ताहरु जम्मा १७ जनासंग लिखित अन्तर्वार्ता गरियो । पूर्व योजनाअनुसार विर्सने समस्या भएका जेष्ठ नागरिकहरुसंग पनि छलफल र अन्तर्वार्ता गरिएको थियो।
- निर्धारित कार्यक्रम अनुसार स्याहारकर्ताहरु र वृद्धाश्रमका व्यवस्थापन पक्षसँगसमेत छलफल र प्रश्नावली भरिसकेपछि अध्ययन टोलीबाट अवलोकन गरिएको विषयमा आफ्नो थप नोट पनि सामेल गरिएको थियो।
- अध्ययन प्रश्नावली र सबै सान्दर्भिक सामग्री प्राप्त भएपछि विज्ञहरुले विश्लेषण गरी प्रतिवेदन तयार पारिएको हो।
- अध्ययनमा जानु पूर्व सबै अन्तर्वार्ताकारहरु (Enumerators) लाई अन्तर्वार्ता सम्बन्धी अभिमुखीकरण गरियो । उहाँहरुले पालना गर्नुपर्ने सामान्य अनुशासनका कुरासमेत अभिमुखीकरणमा जानकारी गराइएको थियो।
- सबै वृद्धाश्रमको अन्तर्वार्ता सकिएपछि प्रश्नावली संकलन गरी त्यसको अध्ययन र विश्लेषण गरी पहिलो मस्यौदामा सम्बन्धित सबैको सल्लाह सुझावकालागि वितरण गरी सुझावका आधारमा प्रतिवेदनलाई अन्तिम रुप दिइएको छ।

५ .अध्ययनले ओगटेको क्षेत्र (Sample size)

यो अध्ययनले काठमाडौँ उपत्यकामा संचालित ९ वटा वृद्धाश्रम मात्र समेटेको छ। तसर्थ यसले देशभरिको विर्सने रोग लागेका ज्येष्ठ नागरिकको प्रतिनिधित्व नगर्न सक्दछ । तर यसले समग्र विर्सने रोगको बारेमा दिशा निर्देश गर्न सक्दछ ।

६.अध्ययनको सिमा

यो अध्ययन काठमाण्डौं उपत्यकामामात्र सीमित भएको हुनाले यसले राष्ट्रिय रुपमा प्रतिनिधित्व गर्दैन ।

- यो अध्ययन टोलीमा प्राबिधिक बिज्ञ नभएको हुदा यो अध्ययनले सामान्य सूचना मात्र दिनेछ ।
- यसमा केवल १७ जना स्याहारकर्ता र ९ वटा वृद्धाश्रम व्यवस्थापकलाई अन्तर्वार्ता क्रममा समेटिएको छ ।
- सरोकार वाला सरकारी निकायको रणनीति र कार्यक्रमहरू यसमा समेट्न सकिएको छैन ।

७.प्राप्त प्रश्नावलीको अध्ययन र विश्लेषण

अध्ययन टोलीले अध्ययन गरेको वृद्धाश्रमहरुको विस्तृत विवरण अनुसूची २ मा दिईएको छ ।

क्र .स.	नाम	ठेगाना	आश्रीत संख्या			अल्जाइमर भएका		
			म.	पु	जम्मा	म.	पु.	जम्मा
१	समाज कल्याण केन्द्र वृद्धाश्रम	पशुपति ,काठमाडौँ	११०	८४	१९४	१	१	२
२.	द होप हर्मीटेज प्रा .ली.	लाजिम्पाट ,काठमाडौँ	८	१२	२०	४	७	११
३.	आमा घर	रबि भवन ,काठमाडौँ	४५	-	४५	४	-	४
४.	निःसहाय सेवा सदन	शान्तिनगर ,काठमाडौँ	३५	६	४१	३	-	३
५.	अर्किड केयर होम	बाँसबारी ,काठमाडौँ	१८	५	२३	४	४	८
६.	तपस्थली वृद्धाश्रम	बुढानिलकण्ठ ,काठमाडौँ	२४	-	२४	४	-	४
७.	निजानन्द वृद्धाश्रम	चाल्नाखेल, काठमाडौँ	१४	२	१६	-	-	-
८	मातातिर्थ वृद्धाश्रम	काठमाडौ, मातातिर्थ	२५	-	२५	५	-	५
९	सिद्धि शालीग्राम ज्येष्ठ नागरिक आश्रम	आदर्श नगर, भक्तपुर	२८	९	३७	८	१	९
	जम्मा		३०७	११८	४२५	३३	१३	४६

अनुसूची २ अनुसार, अध्यन गरिएका ९ वटा व वम वृद्धाश्रम मध्ये ८ वटा काठमाडौँ का छन् भने एउटा भक्तपुरमा रहेको छ । ८ वटा वृद्धाश्रमका जम्मा ४२५ ज्येष्ठ नागरिक (३०७ महिला ११८ पुरुष) हरु मध्ये जम्मा ४६ (३३ जना १०.७४% महिला र १३ जना ११.०१% पुरुष) जना -१०.८% मा विस्मृति वा विर्सने समस्या देखिएको छ । जसको विवरण अनुसूची ३ मा दिईएको छ ।

अनुसूची ३ : अध्ययनमा समावेश विर्सने रोग लागेका व्यक्तिहरुको सामाजिक तथा जनसांखिक विवरण

क्रम सं	लिंग	उमेर वर्ष	आश्रीत अवधि वर्ष	अवस्था	जातजाति	जिल्ला
१	म	८५	६ वर्ष	-	बाहुन	गुल्मी
२	पु	८९	१७ वर्ष	-	”	गोर्खा
३	म	९२	१ वर्ष	सामान्य	नेवार	काठमाडौँ
४	म	८८	१५ महिना	मध्यम	ठकुरी	धादिंग
५	म	५४	१८ ”	मध्यम	नेवार	काठमाडौँ

६	म	८३	६ महिना	शुरु	बाहुन	मोरंग
७	पु	८३	१ वर्ष	ओछ्यान परेको	ठकुरी	काठमाडौँ
८	पु	७३	२ वर्ष	नाजुक	जनजाती	काठमाडौँ
९	पु	८२	२७ म	”	बाहुन	काठमाडौँ
१०	पु	६३	६ म	”	अन्य	ललितपुर
११	पु	६८	६ म	शुरु	जनजाती	लमजुंग
१२	पु	६६	१३ म	नाजुक	नेवार	काठमाडौँ
१३	पु	५३	६ म	सामान्य	नेवार	काठमाडौँ
१४	म	५५	६ वर्ष	-	-	-
१५	म	७०	भर्खर	-	-	-
१६	म	७०	१ वर्ष	-	-	-
१७	म	-	४ वर्ष	-	-	-
१८	म	८१	१३ वर्ष	-	ब्राम्हण	रामेछाप
१९	म	९३	४ वर्ष	-	”	काठमाडौँ
२०	म	७०	१ वर्ष	-	अन्य	-
२१	म	८४	५ वर्ष	सामान्य	नेवार	”
२२	पु	७२	२ वर्ष	”	क्षेत्री	”
२३	पु	८७	८ म	मध्यम	नेवार	काठमाडौँ
२४	म	५२	१ वर्ष	सामान्य	जनजाती	धादिंग
२५	पु	८१	३ म	”	क्षेत्री	भक्तपुर
२६	म	८१	१ बर्ष	”	”	काठमाडौँ
२७	म	८१	१ वर्ष	”	ब्राम्हण	”
२८	म	९५	१ वर्ष	”	अन्य	”
२९	पु	९३	६ म	नाजुक	जनजाती	”
३०	म	८२	१६ वर्ष	सामान्य	ब्राम्हण	सिन्धुपाल्चोक
३१	म	९४	२ वर्ष	”	ब्राम्हण	दोलखा
३२	म	८२	९ वर्ष	”	जनजाती	सिन्धुपाल्चोक
३३	म	८२	२४ वर्ष	”	ब्राम्हण	सडक बाट ल्याएको
३४	म	९७	१५ वर्ष	नाजुक	नेवार	भक्तपुर
३५	म	७१	६ वर्ष	सामान्य	-	पाटी बाट
३६	म	८२	३ वर्ष	”	-	”
३७	म	८६	४ वर्ष	”	नेवार	मन्दिरबाट
३८	म	७०	१ वर्ष	”	नेवार	ललितपुर बाट

३९	म	८४	" ५	असामान्य	नेवार	काठमाडौँ
४०	म	८०	७ वर्ष	नाजुक	नेवार	भक्तपुर
४१	म	८२	५ वर्ष	सामान्य	क्षेत्री	काठमाडौँ
४२	म	८०	१ वर्ष	"	"	भक्तपुर
४३	म	८२	४ वर्ष	"	"	काठमाडौँ
४४	म	८२	३ वर्ष	"	"	भक्तपुर
४५	म	८५	२ वर्ष	"	"	"
४६	पु	८६	१ वर्ष	"	"	काठमाडौँ

अनुसूची ३ : अल्जाइमर भएका व्यक्तिहरु: ५२ वर्षदेखि ९७ वर्ष सम्मका व्यक्ति लाई विर्सने समस्या भएको देखियो भने, जनजाती, नेवार, बाहुन र क्षेत्री सबैलाई यो समस्या देखिएको छ / वृद्धाश्रममा विर्सने समस्या देखिएका ज्येष्ठ नागरिकहरूमा धादिंग, गोर्खा, भक्तपुर, ललितपुर र काठमाडौँका भएको पाईएको छ। यो अध्ययनबाट महिलाको तुलनामा पुरुष मा केहि बढि विर्सने रोग भएको देखियो।

रोगको जानकारी:

विर्सने रोग (अल्जाइमर) बारे के थाहा छ भन्ने प्रश्नको उत्तरमा जम्मा ९ जना व्यवस्थापक मध्ये ६ जनाले अल्जाइमरबारे थाहा भएको बताउनु भयो भने ३ जनाले सामान्य थाहा भएको बताउनु भयो। यो रोग बारे कसरी थाहा पाउनु भयो भन्ने प्रश्नको उत्तरमा तालिमबाट थाहा पाउने धेरै ६ जना, पत्रपत्रिकाबाट २ जना र स्वअध्ययनबाट १ जना पाइयो।

ज्येष्ठ नागरिकको स्वास्थ्य परीक्षण:

स्वास्थ्य परीक्षण नियमित गराउने ३ वटा वृद्धाश्रम पाइयो भने ३ वटाले आवश्यकता भए मात्र परीक्षण गराउने गरेका र २ वटाले परीक्षण नियमित गर्ने नगरेको पाइयो। तर एउटा वृद्धाश्रम ले भने भर्ना गर्दाको अवस्थामा नै परीक्षण गरेर मात्रै भर्ना गर्ने गरेको देखियो।

वृद्धाश्रममा स्याहारकर्ताको अवस्था (Care Giver): वृद्धाश्रममा स्याहारकर्ताको संख्या हेर्दा बढीमा २२ (अर्किड केयर होम) जना र कम्तिमा एक (आमा घर) जना मात्र पनि भएको देखियो। अध्ययन गरिएका ९ वटा वृद्धाश्रमका महिला पुरुष स्याहारकर्ताको अवस्था हेर्दा जम्मा ७९ जना स्याहारकर्ता छन् भने तिनमा झन्डै ६७ जना अर्थात ८०% महिला र १२ जना (२०%) मात्र पुरुष ले काम गरेको पाइयो।

स्याहारकर्ताको तालिम: उल्लेखित वृद्धाश्रमहरू मद्धे ७ वटाले तालिम प्राप्त ५६ जाना स्याहारकर्ता परिचालन गरेको पाइयो भने अन्य आश्रमले २३ जना(पशुपति वृद्धाश्रमका १२ जना सहित) तालिम नपाएका स्याहारकर्ता परिचालन गरेको पाइयो। आश्चर्यको कुरा के भने सरकारद्वारा संचालित पशुपति वृद्धाश्रममा १२ जना नै तालिम प्राप्त नगरेका स्याहारकर्ता काम गर्छन् जबकी त्यो वृद्धाश्रममा सबभन्दा धेरै १९४ जना ज्येष्ठ नागरिकले आश्रय लिइरहेका छन्। अब हामी अनुमान गर्न सक्छौ कि तिनले गर्ने सेवाको गुणस्तर कस्तो होला ? याने कि एक जनाले १६ जना भन्दा बढि ज्येष्ठ नागरिकलाई सेवा दिनु पर्छ।

९ वटा वृद्धाश्रम मद्धे २ वटामा आफ्नै संस्थाले स्याहारकर्ताको तालिम संचालन गरेको पाइयो ।

वृद्धाश्रमहरुको लागि स्याहारकर्ता तालिममा कस्ता विषय समावेश गर्नु पर्ला भन्ने प्रश्नमा निम्न राय प्राप्त भएको छ :

१. सजिलोसंग ओल्टाइपल्टाइ गर्न जान्ने तरिका
२. ज्येष्ठ नागरिक व्यवस्थापन गर्ने तरिका
३. विर्सने रोगीको स्याहार गर्न आवश्यक सीप सिकाइनुपर्ने
४. अल्जाइमर रोगीलाई ह्यान्डल गर्ने सीप बारे

भर्ना प्रक्रिया:

विर्सने समस्या भएका ज्येष्ठ नागरिकहरुलाई आश्रममा राख्नु पूर्व निजको रोग परीक्षण गर्ने बारे सोधिएको प्रश्नको जवाफमा आश्रम मा आउनु पूर्व जाँच्ने २ वटा संस्थाले गरेका छन् भने ४ वटा संस्थाले आश्रममा आएपछि परीक्षण गर्ने गरेका छन् । तर रोग बारे एकिन नभए पनि २ वटा वृद्धाश्रमले भर्ना गरेर राख्ने गरेको पाइयो ।

वृद्धाश्रममा वस्ने व्यवस्था:

अध्ययन गरिएका ९ वटावृद्धाश्रम मध्ये ६ वटाले सबै ज्येष्ठ नागरिकलाई संगै मिसाएर राख्ने गरेको पाइयो भने २ वटा वृद्धाश्रमले छुट्टै राख्ने गरेको देखियो । यस्तै एउटा वृद्धाश्रमले भने ज्येष्ठ नागरिकको अवस्था अनुसार गर्ने गरेको पाइयो ।

वृद्धाश्रमलाई परिवारबाट सहयोग:

९ वटा अध्ययन गरिएका वृद्धाश्रम मद्धे दुई वटाले परिवारबाट राम्रो सहयोग पाउने गरेको जानकारी दिए भने एउटाले सामान्य सहयोग मात्र पाएको उल्लेख गरिएको छ । तर ६ वटा वृद्धाश्रमले भने परिवारबाट अपेक्षित सहयोग नपाएको अधययनका क्रममा जानकारी भयो । वृद्धाश्रमहरूमा विस्मृति रोग लागेका ज्येष्ठ नागरिकलाई सेवा पुर्याउन आवश्यक सुधारका क्षेत्र निम्न अनुसार हुनुपर्ने देखियो:

१. छुट्टै भौतिक संरचना हुनु पर्ने
२. दक्ष तथा प्रशिक्षित स्याहारकर्ताहरुको व्यवस्था हुनुपर्ने
३. परिवार र समाजमा रोग बारे जागरण बढाउनु पर्ने
४. नियमित स्वास्थ्य परीक्षणको लागि डाक्टर र नर्सको व्यवस्था गर्नु पर्ने
५. रोग अनुसार वसाइको व्यवस्था हुनु पर्ने
६. रोगको औषधि सरल तथा सहज ढंगले पाउने व्यवस्था मिलाउनुपर्ने
७. रोग पहिचान व्यवस्था गर्नु पर्ने ।
८. डीमेंसिया मैत्रिमुखी वातावरणको सृजना गर्नु पर्ने ।
९. धैर्यवान ,सहनशील ,मायालु र झर्को फर्को नगर्ने स्याहरकर्ताको व्यवस्था हुनुपर्ने ।
१०. ज्येष्ठ नागरिकहरुको अवस्थानुसार खानपान व्यवस्था बारे जानकारी भएको र व्यवहारमा उतार्ने ।
११. स्याहारकर्ताको सेवा सुबिधा समयानुकुल बनाउनु पर्ने जसले काम गर्न हौसला मिलोस ।

१२. आयआर्जनको उचित व्यवस्थापन गर्नु पर्ने ।

१३. अल्जाइमरबारे अभिमुखीकरण गर्ने

१४. विस्मृति रोगीमुखी उपयुक्त नीति निर्माण गर्नुपर्ने ।

विर्सने समस्या भएका ज्येष्ठ नागरिकलाई आश्रममा राख्दा देखिएका चुनौतीहरु

१. विर्सने समस्या भएका ज्येष्ठ नागरिकहरुलाई हेरचाह गर्न विशेष सुबिधा चाहिने

२. स्याहरकर्तालाई सुरक्षाको कठिनाई हुने

३. विर्सने समस्या भएका ज्येष्ठ नागरिकहरु कतिपयको उग्र व्यवहार नियन्त्रण गर्न गाह्रो हुने

४. हल्ला पिटापिट समेत हुन सक्ने हुँदा बढी सजग रहनु पर्ने ।

५. विर्सने समस्या भएका ज्येष्ठ नागरिकहरु हराउने डरको कारण तालाबन्दी गर्नुपर्ने ।

६. रोग पहिचान गर्न कठिन

७. अनुभवी र दक्ष चिकित्सकको अभाव

८. विर्सने समस्या भएका ज्येष्ठ नागरिकलाई राख्ने उचित स्थानको अभाव

९. काम अनुसार पारिश्रमिक दिन आर्थिक कठिनाई

१०. सुरक्षित वातावरणको अभाव

११. सधै भरी आरोपको सामना गर्नु पर्ने

१२. आश्रममा आश्रीत अन्य ज्येष्ठ नागरिकको सुत्ने र ध्यान तपस्याको समयमा हल्लाले गर्दा कठिनाई ।

वृद्धाश्रममा काम गर्ने ७९ जना स्यारकर्तामध्ये हामीले १७ जना (२१.५१%) स्याहारकर्तामा अध्ययन केन्द्रित गरेका थियौं जसको विस्तृत विवरण अनुसूची ४ मा दिईएको छ :

अनुसूची ४ : अध्ययनमा समावेश स्याहारकर्ताहरुको विवरण

क्र.स.	उमेर वर्ष	लिंग	योग्यता	तालिम लिएको नलिएको		अनुभवको अवधि	रोगको जानकारी	
				छ	छैन		छ	छैन
१	४०	पु	एस एल सी	-	छैन	१० +वर्‍ष	-	अनुभव मात्र
२	२२	म	”		”	१ वर्ष कम		छैन
३	१८	म	+२		”	१-३ वर्ष		१-२ वर्ष
४	४०	म	वि ए	छ	-	१-३ वर्ष	छ ARDS	“
५	४२	पु	साधारण	-	छैन	१० वर्ष	-	अनुभव मात्र
६	३८	म	५ कक्षा	छ	-	३-५ वर्ष	छ तालिम	”
७	२२	पु	+२	छ	-	१ वर्ष कम		५ वर्ष अनुभव
८	५०	म	-	-	छैन	५-१० वर्ष अनुभव	-	५ वर्ष अनुभव
९	७४	म	वि ए	छ	-	५ वर्ष	छ	तालिम बाट
१०	५८	म	साधारण	-	छैन	ष्वर +१०	३-५ वर्ष	-

११	३८	म	-	-	छैन	३-५ वर्ष	छ	-
१२	१७	म	२+		छैन	-	-	-
१३	३४	पु	साधारण	-	छैन	५ वर्ष	छ	-
१४	५२	म	साधारण		छैन	१-२ वर्ष	छ	-
१५	२८	म	MPT	छ सहारा	-	३-५ वर्ष	छ	-
१६	२५	म	PCL Nursing	-	छैन	१ वर्ष कम	छ	-
१७	४०	म	एस एल सी	छ	-	१० +वर्ष	छ	

अनुसूची ४ मा १७ जना स्याहरकर्ताहरुको अध्ययन गर्दा १७ वर्षदेखि ७४ वर्षसम्म उमेर समुहका स्याहारकर्ता रहेको पाइयो। त्यस मद्धे १३ जना महिला र ४ जना पुरुष रहेको थियो। उनीहरूको योग्यता हेर्दा साधारण लेखपढ गर्नेदेखि बि ए उत्तीर्ण भएका र २ जना प्राविधिक)MPT 1, Nurse 1) समेतले काम गरेको पाइयो। १७ जना मद्धे ११ जना तालिम नलिएका छन् भने ६ जनाले तालिम लिएको पाइयो। १७ जना मध्ये ९ जनाले स्याहरकर्ताको सेवालाई सहज र रमाइलो ठानेको देखियो। त्यस मध्ये ४ जनाले ठिकै र ४ जना लाई यो सेवा कठिन अनुभव भएको पाइयो। कामको अनुभव हेर्दा एक वर्ष भन्दा कम अनुभव भएका देखि १० वर्ष भन्दा माथिको अनुभव भएका पनि पाइयो।

विर्सने रोग बारे जानकारी भए नभएको बारे जिज्ञासा राख्दा कम्तिमा रोग बारे जानकारी भएकाहरुको नै बाहुल्यता)१७ जना मा ९ जना (रहेको देखियो। त्यसरी नै सामान्य मात्र थाहा भएकाहरु पनि ७ जना र थाहा नै नपाएको भन्ने १ जना देखियो।

स्याहारकर्ताहरुका अनुसार विर्सने समस्या भएका ज्येष्ठ नागरिकका बानी व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

१ भर्खरै खाएको पनि विर्सने
२ राखेको समान नभेट्टाउने
३ छिटो रिसाउने
४ समय सोधी राख्ने
५ ओछ्यानमा दिसा पिसाव गर्ने
६ धेरै पछुताउने
७ आफ्नो समान नचिन्ने
८ दैनिक (नियमित) काम विर्सने
९ घर जान बल गर्ने
१० एउटै कुरा दोहोर्याइराख्ने
११ औषधि खान विर्सने आदि (जुन कुरा सामान्य अवस्थाका ज्येष्ठ नागरिकमा हुदैन)

विर्सने समस्या भएका ज्येष्ठनागरिकको स्याहारकर्ताले ध्यान पुर्याउनु पर्ने मुख्य क्षेत्र निम्न अनुसार छन्:

१) मायालु व्यवहार।
२) सदा साथ रहने।
३) समयमा र सन्तुलित खाना खुवाउने।

४) नम्र बोली बचन हुनुपर्ने ।
५) हिड्डुल गर्दा लड्ने सम्भावना हुने हुँदा साथ दिने ।
६) शारीरिक सर सफाईमा ध्यान दिने ।
७) कोठा ,लुगा, वस्ने/ घुम्ने ठाउँ आदि सफा राख्ने ।
८) दुर्घटनाबाट बचाउन विशेष ख्याल गर्ने ।
९) औषधी समयमा दिने ।
१०) रमाइलो वातावरण सृजना गर्ने ।

स्याहारकर्ताको सेवालाई अझ प्रभावकारी वनाउन के गर्नुपर्ला भन्ने प्रश्नको उत्तरमा निम्न अनुसार जवाफ प्राप्त भएको थियो :

हाल सहयोगीको संख्या न्यून रहेको हुदा थप गर्नुपर्छ भन्ने १४ जना उत्तरदाता भेटियो । त्यस्तै वृद्धाश्रममा सेवा र सुबिधा थप गर्नुपर्छ । स्याहारकर्तालाई अझ सक्षम बनाउन तालिम व्यवस्था गर्नुपर्छ । सेवाको स्तर वृद्धि गर्नुपर्छ । रोग पहिचान गर्ने र उचित उपचार गर्ने ज्ञान दिने प्रबन्ध गर्नुपर्ने जस्ता कुरा आएका छन् ।

स्वास्थ्य परिक्षण:

वृद्धाश्रममा रहेका विर्सने समस्या भएका ज्येष्ठ नागरिकहरुको स्वस्थ्य परिक्षणको अवस्था बारे अध्ययन गर्दा ६ जनाले नियमित रुपमा यो सेवा उपलाब्ध गराएको भनिएको छ भने ३ जनाले आवश्यकता अनुसार गर्ने गरेको बताए । एक जनाले कहिले कहिँ मात्र सेवा दिने गरेको बताए भने ७ जनाले स्वास्थ्य परीक्षण बारे अनभिज्ञता ब्यक्त गरे । औषधि सेवनको अवस्थाबारे अध्ययन गर्दा विर्सने समस्या भएका ज्येष्ठ नागरिकहरुलाई नियमित रूपमा औषधि दिने ब्रिद्धाश्रम ३ वटा देखियो भने एउटा ले आवश्यकताअनुसार दिने र ५ वटाले कहिले कहिँ मात्र उपलब्ध गराउने गरेको देखियो ।

विर्सने समस्या भएका ज्येष्ठ नागरिक हरुको सेवा लाई प्रभावकारी बनाउन सरकारले के गर्नु पर्ला भन्ने प्रश्नको उत्तरमा अध्ययन गर्दा निम्नानुसारको सुझाव प्राप्त भएका छन्:

१) स्याहारकर्ता तालिम उपलब्ध गराउनुपर्ने ।
२) स्याहारकर्ताको संख्या बढाउनुपर्ने ।
३) स्याहारकर्तालाई उचित सेवा सुविधा दिलाउनुपर्ने ।
४) विर्सने रोग लागेकाहरुलाई छुट्टै राख्ने र उचित सुबिधा सहित राख्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने
५) रोगको निदान र उपचारको व्यवस्था गर्नु पर्ने ।
६) वृद्धाश्रमको अनुगमन गरी सुधारको लागि आवस्यक निर्देशन दिनु पर्ने ।
७) राम्रो सेवा दिएका तर रुग्णलाई आर्थिक सहयोग गर्नुपर्ने ।
८) संस्थाहरूमा सिस्टम (प्रणाली) को विकास गर्नु पर्ने ।
९) संस्थाको नीति नियम र कार्यबिधि बनाउन सहयोग गर्नु पर्ने ।
१०) रोगबारे प्रचार प्रसार बढाउनुपर्ने ।
११) रोगबारे स्याहारकर्ता र व्यवस्थापनलाई ज्ञान र शिप दिनुपर्ने ।
१२) अल्जाइमर रोगीको निशुल्क र सरल उपचार व्यवस्था हुनु पर्ने ।
१३) विस्मृति रोगीलाई परिचय पत्रको व्यवस्था गर्नु पर्ने ।
१४) स्याहारकर्ताहरुको बासको उचित व्यवस्थापनको पहल गर्नुपर्ने ।
१५) रोगीको परिवारका लागि पनि जानकारीमुलक तालिमको व्यवस्था गर्नुपर्ने ।

विर्सने समस्या भएका ज्येष्ठ नागरिकको सेवा प्रभावकारी बनाउन वृद्धाश्रमले खेल्नुपर्ने भूमिका बारे उत्तरदाताको प्रतिक्रिया यस्तो रहेको थियो :

१) स्याहार र स्वास्थ्य परीक्षण नियमित गर्ने
२) खानपिनको उचित व्यवस्थापन
३) उपचार सहित हेरविचार (विरामी सेवा)
४) मनोरन्जनको प्रबन्ध
५) सरोकारवाला निकायको समन्वय
६) माया तातो न्यानो सहित रोगीको सेवा
७) स्याहरकर्ताको मनोबल बढाउन उत्प्रेरणा जगाउने खालको कार्यक्रम संचालन
८) स्याहारकर्ताको कामको मूल्यांकन
९) स्याहारकर्ताको क्षमता विकास आदि गर्नुपर्ने ।

विर्सने समस्या भएका ज्येष्ठनागरिकको सहयोगमा नागरिक समाजको भूमिका

विर्सने समस्या भएका ज्येष्ठनागरिकको सहयोगमा नागरिक समाजको भूमिका बारे अध्ययन गर्दा निम्न अनुसार सुझाव प्राप्त भएको छ :

१) विर्सने समस्या भएका ज्येष्ठ नागरिकका पक्षमा वकालत गर्ने
२) यो रोग बारे व्यापक प्रचार प्रसार गर्ने
३) समन्वयात्मक भूमिका निर्वाह गर्ने
४) समयमा उपयुक्त सल्लाह सुझाब र सहयोग गर्ने
५) समाजमा रहेका गलत धारणाबारे सचेतना जगाउने
६) स्याहरकर्ताको सिप विकास र हकहितको लागि पहल गर्ने ।

परिवार सदस्यको प्रतिक्रिया:

अध्ययन समितिले सम्भव भए सम्म विर्सने समस्या भएका ज्येष्ठ नागरीकका परिवारका सदस्य संग पनि भेट गर्ने र त्यसलाई पनि अध्ययनको विषय बनाउने निर्णय अनुसार प्रश्नावली निर्माण भयो तर धेरै जसो असहाय निसहाय ज्येष्ठ नागरिक रहेको पाइयो । नातेदार भएकै ज्येष्ठ नागरिकहरुको परिवार सदस्यलाई पनि भेटाउन आशातित सफलता मिलेन । यद्यपि २ जनासंग छलफल गर्न सम्भव भयो । तिनै दुई जनासंग भएका छलफल र उनीहरुबाट आएका उत्तरले यस्तो देखाउँछ:

उत्तरदाता संख्या :२ जना

उमेर समूह: ३० वर्ष र ५२ वर्ष

नाता :आमा- १ श्रीमान -१

विर्सने समस्या शुरु भएको: १ र ४ वर्ष अघि देखि

उपचारमा संलग्न चिकित्सक: न्युरो फिजिसियन, न्युरोलोजिष्ट

उपचार दिने संस्था: मेडीकेयर र न्यूरो हस्पिटल बाँसबारी त्यस्तै एक जनाले मेदांत अस्पताल भारतमा पेटको स्क्यान गरिएको बताएका थिए ।

औषधिको नियमितता: दुबैको हकमा थाहा भएदेखि नियमित छ ।

डाक्टरले गरेको ठम्याई: डीमेंसिया

औषधिबाट परेको प्रभाव: एकजनाको उस्तै छ भने एकजनाको भने विर्सने समस्या बढेको पाइयो।

आश्रममा राख्नपर्नाको कारण: यो विषयमा खोतल्दा रेखदेख गर्ने व्यक्तिको अभाव, स्याहार गर्न कठिनाइ, रेखदेख गर्ने शिपको अभाव, घर भत्किएर ठाउँ नभएको हुँदा राख्नु परेको जस्ता कारण बाहिर आए। आश्रमले दिएको सेवामा परिवारजनको प्रतिक्रिया: एक ठाउँको सेवा अति उत्तम र अर्को को सेवा ठिकै छ भन्ने प्रतिक्रिया पाइयो। ज्येष्ठ नागरिकका परिवारजन हप्तामा ३ पटक आउने एकजना र एकजना भने महिनामा ३ पटक आउने भन्ने पाइयो।

रोग बारे कसरी थाहा भयो भन्ने प्रश्नमा डाक्टरको परीक्षण र नर्सबाट थाह भएको भन्ने जानकारी भयो।

यस्तो रोग लागेको बारे कहिले थाह पाउनु भयो भन्ने प्रश्नको उत्तर मा १ वर्ष अघि थाहा भएको अर्कोले ३ वर्ष अघि थाह पाएको कुरा जानकारी दिनु भएको पाइयो।

दुवै जना लाई डाक्टरले भन्नु अघि यो कुरा थाहा नभएको जानकारी पाइयो।

सम्बन्धित सरोकारवाला निकायसँग परिवारको अपेक्षा:

- रोगबारे सुचना दिएर
- स्याहरकर्तालाई तालिम दिएर
- आर्थिक सहयोग गरेर

आश्रमबारे परिवारजनले एफ एम रेडियोबाट थाहा भएको बताउनु भयो।

परिवारजनको प्रतिक्रिया:

शुरूमा आमा घरको काम नियमित रुपमा गर्दै हुनुहुन्थ्यो। कहिलेकाँही खाएको कुरा खाएको छैन भन्नु हुन्थ्यो। अलि रिसाउनु हुन्थ्यो। हामीले यस्तो लक्षण सुगर बढेर हो कि भन्ठानेर बसेका थियौं। पछित यो क्रम बढ्दै गएपछि डाक्टरलाई देखाइयो। त्यस पछी थाहा भयो यो एक किसिमको विर्सने रोग हो भन्ने। केहि समय अघि लड्नु भएको थियो जसबाट टाउकोमा चोट लागेको थियो। विर्सने रोग बिरुद्ध औषधि नियमित गरियो। तै पनि विर्सने क्रम अझ बढ्यो। घरमा हेर्ने रेखदेख गर्ने मान्छे नहुँदा यहाँ आश्रममा ल्याउनु पर्यो। (अर्किड केयर होममा आमा लाई राख्नु हुने एक छोराको भनाइ)।

रोगीसंगको अन्तरक्रिया:

विर्सने रोग लागेका ज्येष्ठ नागरिकसंग पनि प्रत्यक्ष प्रतिक्रिया लिने भन्ने सल्लाह भए बमोजिम जम्मा ९ जनासंग अन्तर्वार्ता गरिएको थियो। तर अध्ययन टोलीको निर्णय अनुसार उहाँहरूले दिएको प्रतिक्रिया भरपर्दो नहुने हुँदा त्यसको विश्लेषण गर्नु उपलब्धिमूलक नहुने भएकोले यसमा समावेश गरिएको छैन।

<u>सारांस</u>

- ५२ वर्ष देखि ९७ वर्ष सम्मका व्यक्तिलाई विर्सने समस्या भएको देखियो भने, जनजाती, नेवार बाहुन र क्षेत्री सबैलाई यो समश्या देखिएको छ। वृद्धाश्रममा विर्सने समस्या देखिएका ज्येष्ठ नागरिकहरूमा धादिंग, गोर्खा, भक्तपुर, ललितपुर र काठमाडौँका भएको पाईएको छ।
- पुरुषहरूको तुलनामा महिलाहरुको संख्या बढी मात्रामा वृद्धाश्रमको आश्रयमा रहेको अध्ययन देखिएको छ।
- वृद्धाश्रममा स्याहारकर्ताको रूपमा पुरुषको तुलनामा महिलाहरुनै बढी संख्यामा सामेल रहेको पाइयो।
- तालिम प्राप्त गरेका स्याहारकर्ताको सेवा स्तरीय रहेको कुरा वृद्धाश्रमको व्यवस्थापन र भौतिक वातावरणबाट थाहा लाग्यो।

सुझावहरु

- सबै ज्येष्ठ नागरिकलाई एकै ठाउँमा नराखी विर्सने समस्या भएका ज्येष्ठ नागरिकलाई छुट्टै राख्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्छ।
- विरामीको संख्या र अवस्था हेरी स्याहारकर्ताको संख्या तय हुनुपर्छ।
- ज्येष्ठ नागरिकको हेरचाह गर्ने काममा सघाउ पुर्याउन सकेसम्म तालिम भएका अनुभवीलाई मात्र स्याहर्कर्ताको काममा लगाउनु पर्छ। तालिम नपाएकाहरुलाई तालिम दिने प्रबन्ध मिलाउनु पर्छ।
- ज्येष्ठ नागरिकका लागि कति जना स्याहारकर्ता आवश्यक पर्ने हो अध्ययन गरी उपयुक्त संख्यामा स्याहारकर्ता राख्न हरेक वृद्धाश्रमलाई निर्देशन गर्नुपर्ने साथै तिनीहरुको स्तर निर्धारण गर्नु पर्ने।
- हरेक वृद्धआश्रमको न्युनतम स्तर निर्धारण गरी उक्त स्तर कायम गराउन सरकारले पहल गर्नुपर्ने।
- विस्मृति रोग लागेका विरामी राख्ने आश्रमले यस्ता रोगीमैत्री वातावरण सृजना गर्नुपर्ने।
- स्याहरकर्ताको सुरक्षा प्रत्याभूत हुने गरी काममा परिचालन गर्नु पर्ने।
- स्याहर्कर्तालाई उत्प्रेरणा जगाउने खालका क्रियाकलाप संचालन गर्नुपर्ने।
- काम अनुसार सेवा सुविधाको व्यवस्था गर्नुपर्ने।

अध्ययन टोली

शंकर प्रसाद पाठक ,सहसचिव ,महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय, संयोजक
डोरेन्द्र निरौला ,उपसचिव ,महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय, सदस्य
भरत राज शर्मा ,निर्देशक, महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय, सदस्य
मीरा शेरचन ,उपसचिव ,महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय ,सदस्य
मीठु थापा ,उपसचिव ,महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय ,सदस्य
प्रमिला भण्डारी ,शाखा अधिकृत ,महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय ,सदस्य सचिब

विषय विज्ञहरु:

श्रीधर लामिछाने ,उपाध्यक्ष ,अल्जाइमर विस्मृति समाज ,नयाँ वानेस्वर, काठमाडौँ, सदस्य
मनोहर उप्रेती, सचिव, राष्ट्रिय ज्येष्ठ नागरिक महासंघ, संखमुल, सदस्य

स्थलगत अध्ययन मा संलग्न पदाधिकारीहरु

विश्व माया न्यौपाने, म. वि. अ., नीति तथा योजना शाखा, म. बा. त स. क, मन्त्रालय
जुनु राई, म.वि.अ. ज्येष्ठ नागरिक संरक्षण शाखा, म. बा. त स. क, मन्त्रालय
नवराज अधिकारी, अनुगमन शाखा, म. बा. त स. क, मन्त्रालय
गीता कुमारी मैनाली, अनुगमन शाखा, म. बा. त स. क, मन्त्रालय
सन्तोष वि.क., ज्येष्ठ नागरिक संरक्षण शाखा, म. बा. त स. क, मन्त्रालय
भावना गुरागाई, कम्प्युटर अपरेटर, म. बा. त स. क, मन्त्रालय

अनुसूचीहरू

अनुसूची –१

केन्द्रीय बाल कल्याण समितिबाट सञ्चालित मुख्य मुख्य कार्यक्रम

क.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	विनियोजन बजेट रकम रु.	खर्च रकम रु.	प्रगति विवतरण /उपलब्धि
१	केन्द्रीय बाल कल्याण समितिको कार्यालय भवन निर्माण कार्य निरन्तर सञ्चालन गरिने ।	१,६६,००,०००/	१,०६,३६,०८९/	कार्यालय भवनको निर्माण कार्य निरन्तर सञ्चालन गरी जग ढलानसम्म गरिएको ।
२	केन्द्रीय बाल कल्याण समिति र बालबालिका खोजतलास समन्वय केन्द्रको लागि सवारी साधन खरिद गरिने ।	१,००,००,०००/	९५,१३,५३७/	केन्द्रीय बाल कल्याण समिति र बालबालिका खोजतलास समन्वय केन्द्रको लागि एक/एक मोटरलगायतका सवारी साधन खरिद गरिएको ।
३	हराएका तथा जोखिमपूर्ण अवस्थमा रहेका ५००० जना बालबालिकाको खोजतलास उद्धार, राहत, मनोविमर्श, पारिवारिक पुनर्मिलन तथा पुनर्स्थापन गरिने ।	५९,००,०००/	५६,६६,९२१/	हराएका तथा जोखिमपूर्ण अवस्थामा रहेका ४४५४ जना बालबालिकाको आपतकालीन उद्धार गरी राहत, मनोविमर्श, पारिवारिक पुनर्मिलन, पुनर्एकीकरण तथा पुनर्स्थापन गरिएको ।
४	भूकम्प प्रभावित १४ जिल्लाका १,८१२ जना बालबालिकालाई रू. ५,००० का दरले राहत मानवीय सहयोग वितरण गरिने ।	९०,६०,०००/	९०,६०,०००/	भूकम्प प्रभावित १४ जिल्लाका १,८१२ जना भूकम्प प्रभावति बालबालिकालाई वार्षिक विनियोजन(नेपाल सरकार ६१२ र युनिसेफ १२००) बाट रू. ५,०००/ का दरले आर्थिक राहत मानवीय सहयोग वितरण गरिएको । यस बाहेक युनिसेफको सहयोगमा सञ्चालित आपतकालीन परियोजनाबाट ११,७४७ गरी कूल १३,५५९ (बालक ६,५५९ र बालिका ७,०००) जना भूकम्प प्रभावित बालबालिकालाई रू. ५००० का दरले राहत मानवीय सहयोग वितरण गरिएको ।

५	विशेष हेरचाह तथा संरक्षणको आवश्यकता भएका ३०० जना बालबालिकाको संरक्षणको निम्ति आवश्यक सहयोग गरिने ।	२०,००,०००/	१५,६२,०००/	विशेष हेरचाह र संरक्षण्को आवश्यकता भएका २१७ जना बालबालिकालाई विशेष संरक्षण सहयोग गरिएको ।
६	२५ जिल्लाबाट सञ्चालित कार्यक्रम र ३६० वटा बालगृह अनुगमन गरी पृष्ठ पोषण गरिएको हुने ।	२३,००,०००/	१९,५०,०००/	३१ वटा जिल्ला बालकल्याण समितिबाट सञ्चालित कार्यक्रम र विभिन्न ३८ जिल्लामा सञ्चालनमा रहेका ४१४ वटा बालगृहहरूको अनुगमन गरी पृष्टपोषण गरिएको । यसमध्ये १४ वटा बालगृहमा रहेका बालबालिकाको उद्धार गरी पुनर्स्थापन गरिएको ।
७	मावि तहका बालबालिका सहभागी हुने गरी बाल अधिकार सम्बन्धी विषयको खुला निवन्ध प्रतियोगिता सञ्चालन गरी प्रत्येक जिल्लाबाट तीन जनाका दरले २२५ जना बालबालिकालाई सम्मान तथा पुरस्कृत गरिने ।	१२,००,०००/	९,२८,०००/	बालबालिकाको सहभागितामा बाल अधिकार प्रवर्धन गर्न सञ्चालित खुला निबन्ध प्रतियोगिता विभिन्न ५८ जिल्लाहरूमा सञ्चालन भई १८४ जना बालबालिका पुरस्कृत गरिएको ।
८	प्रत्येक जिल्ला बालकल्याण समितिले सम्बन्धित जिल्ला तथा केन्द्रको बालबालिकाको स्थिति प्रतिवेदन तर्जुमा तथा प्रकाशन गर्ने ।	२०,००,०००/	१७,७०,०००/	विभिन्न ४९ जिल्ला बालकल्याण समितिले आ-आ्नो जिल्लाको बालबालिकाको स्थिति प्रतिवेदन, २०७२ प्रकाशन गरेको । यसैगरी केन्द्रीय बाल कल्याण समितिले नेपालमा बालबालिका स्थिति, २०७२ नामक राष्ट्रिय स्थिति प्रतिवेदन २०७२ नेपाली र अंग्रेजी भाषामा प्रकाशन गरेको ।
९	भारतसँग सीमानाका जोडिएका विभिन्न २३ जिल्लाका सीमानाकामा बालबालिका बेचबिखन तथा ओसार पसार रोकथाम तथा नियन्त्रण सचेतना सञ्चार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	१६,००,०००/	१४,००,०००/	भारतसंग सीमानाका जोडिएका विभिन्न २० जिल्लाका सीमानाकामा बालबालिका बेचबिखन तथा ओसार पसार रोकथाम तथा नियन्त्रण सचेतना सञ्चार कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको ।

१०	कर्णाली अञ्चलकालगायत पिछडिएका क्षेत्रका ४ गरी विभिन्न ९ वटा जिल्लाहरूमा बाल संरक्षणप्रति जवाफदेहिता अभिवृद्धि गर्न सो क्षेत्रमा पारिवारिक सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	१८,००,०००/	१४,००,०००/	कर्णाली अञ्चलका ३ र पिछडिएका क्षेत्रका ४ गरी विभिन्न ७ वटा जिल्लाहरूमा बाल संरक्षणप्रति जवादफदेहिता अभिवृद्धि गर्न पारिवारिक सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरी बालअधिकार र बालबालिकाको पालन षेषणमा अभिभावकको दायित्व अभिवृद्धि गरिएको ।
११	बाल विवाह बढी हुने विभिन्न ३१ जिल्लामा बाल विवाह रोकथाम तथा न्यूनीकरण अभियान सञ्चालन गर्ने ।	३०,००,०००/	२४,५०,०००/	बाल विवाह बढी हुने विभिन्न २७ वटा जिल्लाहरूमा बाल विवाह रोकथाम तथा न्यूनीकरण अभियान सञ्चालन गरिएको । यस अभियानबाट कतिपय जिल्लामा बाल विवाहहुनबाट रोकिएको र बाल विवाह रोकथाममा सम्बन्धित परिवार र सरोकारवालामा सचेतना अविभृद्धि गरिएको ।
१२	राष्ट्रिय बाल दिवस तथा अन्तर्राष्ट्रिय बाल अधिकार दिवस मनाउने ।	१३,००,०००/	११,५०,०००/	विविध कार्यक्रम सहित ६१ जिल्लामा सरोकारवालाहरूको समन्वय र सहभागितामा राष्ट्रिय बाल दिवस र ५८ जिल्लामा अन्तर्राष्ट्रिय बाल अधिकार दिवस मनाई बालअधिकार कार्यान्वयनमा अभिवृद्धि गरिएको ।
१३.	धार्मिक संघसंस्थामा आवासीय रूपमा रहेका बालबालिका सम्बन्धी तथ्यांक संकलन गर्ने	१५,००,०००/	११,५०,०००/	विभिन्न ४५ जिल्लामा रहेका धार्मिक संघसंस्था र सो संस्थाहरूमा आवासीय रूपमा रहने बालबालिकाको तथ्याङ्क संकलन गरिएको। प्राप्त तथ्यांक विवरण अनुसार ४५ जिल्लाहरूमध्ये १८ वटा जिल्लाहरूको धार्मिक संघसंस्थामा कुनै पनि बालबालिका आवासीय रूपमा नरहेको पाइएको। २७ जिल्लाका १४७ (हिन्दु धर्मसँग सम्बन्धित रहेका मन्दिर, धाम, गुरूकूल, विद्यापिठ, आश्रम र केन्द्रहरूको संख्याः ४४, बौद्ध धर्मसँग सम्बन्धित गुम्बा र विहार हरूका संख्याः ३१, इस्लाम धर्मसँग सम्बन्धित मदरसाहरूको संख्याः ६१, र क्रिश्चियन धर्मसँग सम्बन्धित चर्चहरूको संख्याः ११), उल्लिखित २७ जिल्लाका १४७ धार्मिक संघ संस्थाहरूमा ६, ६८६ (बालक ५, २३४ र बालिका १, ४५२) जना रहेको पाइएको ।

१४.	बालबालिकाको संरक्षण तथा बालअधिकार प्रवर्धनका लागि आवश्यक प्रकाशन गरिने, तोकिएका विषयमा अध्ययन गरिने ।	१५,७५,०००/	७,८७,०००/	बालबालिकाको संरक्षण तथा बालअधिकार पवर्धनका लागि देहाय बमोजिमको बाल हित सामग्रीहरू प्रकाशन गरी वितरण समेत गरिएको छ भने केही विषयमा अध्ययन गरिएको छः– १) बालबालिका सम्बन्धी राष्ट्रिय स्थिति, प्रतिवेदन, २०७२ २) विपद् र बालबालिका तनाव कम गराउने क्रियाकलाप ३) बालअधिकारको दृष्टिकोणबाट स्थानीयतहको योजना तर्जुमा कार्यविधि । अध्ययन गरिएको विषयहरूः– १) आवासीय बालगृहमा रहेका बालबालिकाको पारिवारिक तथा सामाजिक सम्बन्ध अध्ययन, २) बाल हेल्पलाइन नं. १०९८ र बालबालिका खोजतलास समन्वय केन्द्र १०४ को सेवा प्रभावकारिता अध्ययन, ३) बाल संरक्षणको सन्दर्भमा विद्यमान कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्थाको अध्ययन, ४) अनाथ बालबालिका पहिचान तथा संरक्षणको निम्ति सामाजिक सुरक्षा व्यवस्था सम्बन्धी अध्ययन ।
१५.	काठमाडौं उपत्यका सडक बालबालिका मुक्त अभियान सञ्चालन गर्ने ।	१,००,००,०००/	३७,००,०००/	काठमाडौं उपत्यका सडक बालबालिका मुक्त अभियान सरोकारवाला सबैलाई समेटने गरी सञ्चालन गरिएको र यसक्रममा सडकमा रहेका २०३ (बालक १७५ र बालिका २८) जना बालबालिकाको उद्धार गरी विभिन्न सम्पर्क गृह तथा संरक्षण केन्द्रहरूमा संरक्षण तथा व्यवस्थापन गरिएको ।

अनुसूची –२

भूकम्प प्रभावित १४ जिल्लाका अतिप्रभावित बालबालिकालाई आर्थिक राहत सहयोग वितरण सम्बन्धी विवरण

केन्द्रीय बाल कल्याण समितिबाट सञ्चालित भूकम्पबाट अतिप्रभावित १४ जिल्लाहरूमा २०७२ श्रावण १ गतेदेखि २०७३ असार मसान्तसम्म भूकम्पका कारण बढी जोखिममा परेका ६, हजार ५ सय ९ जना बालक र ६ हजार ९ सय ५० जना बालिका गरी जम्मा १३ हजार ४ सय ५९ जना बालबालिकालाई नगद आर्थिक राहत सहयोग वितरण गरिएको छ। विस्तृत विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ :–

क्र.सं.	कार्यक्रमको नाम	प्रति बालबालिका सहयोग रकम रु.	राहत सहयोग वितरण गरिएको जम्मा रकम रु.	राहत प्राप्त गर्ने बालक	राहत प्राप्त गर्ने बालिका	राहत प्राप्त गर्ने जम्मा बालबालिका संख्या	कैफियत
१.	बाल कल्याण समिति (नेपाल सरकारतर्फ)	५,०००/	३०,६०,०००/	२४५	२६७	५१२	
२.	बाल कल्याण समिति (युनिसेफ रेडबुक)	५,०००/	६०,००,०००/	५५९	६४१	१२००	
३.	युनिसेफको सहयोगमा सञ्चालित आपतकालीन परियोजना	५,०००/	४,५३,२५,०००/	४३३०	४७३५	९०६५	
४.	" " " " " "	४,०००/	१,०७,२८,०००/	१३७५	१३०७	२६८२	
जम्मा			६,५१,१३,०००/	६५०९	६९५०	१३४५९	

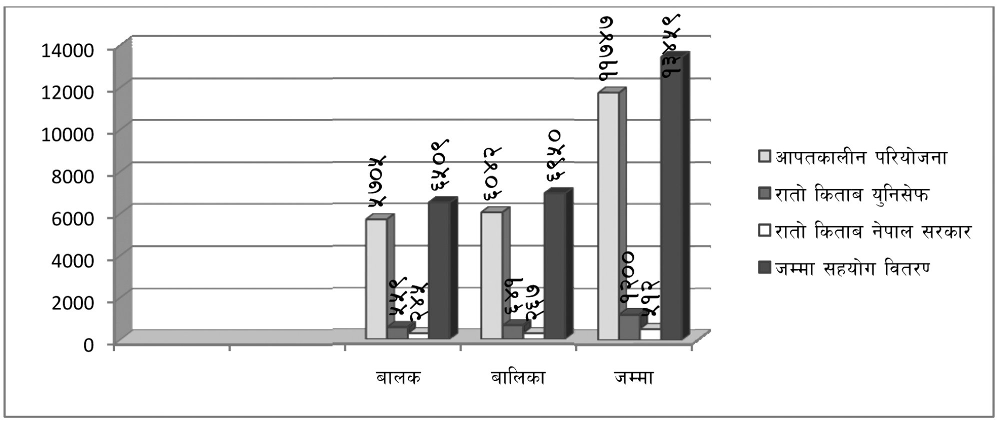

अनुसूची –३

भूकम्प प्रभावित १४ जिल्लाका भूकम्प प्रभावित पहिचान गरिएका बालबालिका सम्बन्धी विवरण

क्र.स.	जिल्ला	जोखममा परेका बालबालिका			कुनै पनि वयस्कको संरक्षणमा नरहेका बालबालिका			परिवारबाट अलगिएका बालबालिका			कूल जम्मा		
		बालक	बालिका	जम्मा	बालक	बालिका	जम्मा	बालक	बालिका	जम्मा	बालक	बालिका	जम्मा
१	सिन्धुपाल्चोक	२३०५	२३६२	४६६७	१५	१६	३१	४७	६०	१०७	२३६७	२४३८	४८०५
२	दोलखा	८९३	८५८	१७५१	२	२	४	२	१२	१४	८९७	८७२	१७६९
३	काभ्रेपलान्चोक	१२५१	११७४	२४२५	८	३	११	२४८	२८७	५३५	१५०७	१४६४	२९७१
४	रसुवा	४९३	४७७	९७०	०	०	०	०	०	०	४९३	४७७	९७०
५	नुवाकोट	१४९७	१६०६	३१०३	०	०	०	१२४	१७२	२९६	१६२१	१७७८	३३९९
६	धादिङ्	१०३४	९७५	२००९	०	०	०	१७७	१७६	३५३	१२११	११५१	२३६२
७	गोरखा	१३८८	१४९१	२८७९	१६	१६	३२	६३६	७२१	१३५७	२०४०	२२२८	४२६८
८	मकवानपुर	१४६९	१५९२	३०६१	९	६	१५	१२२	१८४	३०६	१६००	१७८२	३३८२
९	रामेछाप	७५२	७१८	१४७०	०	०	०	८१	१२१	२०२	८३३	८३९	१६७२
१०	ओखलढुङ्गा	१६८८	१७५८	३४४६	०	०	०	१७०	१८६	३५६	१८५८	१९४४	३८०२
११	सिन्धुली	१९६८	२०८५	४०५३	१०	३	१३	२५७	३०७	५६४	२२३५	२३९५	४६३०
१२	भक्तपुर	८५०	९७३	१८२३	८	१	९	१२८	१८२	३१०	९८६	११५६	२१४२
१३	ललितपुर	१३२१	११६९	२४९०	०	१	१	३९	५०	८९	१३६०	१२२०	२५८०
१४	काठमाडौं	२१८०	२३९३	४५७३	१५	७	२२	३३२	४५२	७८४	२५२७	२८५२	५३७९
जम्मा		१९०८९	१९६३१	३८७२०	८३	५५	१३८	२३६३	२९१०	५२७३	२१५३५	२२५९६	४४१३१

अनुसूची–४
हालसम्म हराएका, हराएर फेला परेका र बेवारीस फेला परेका बालबालिका सम्बन्धी विवरण
(२०६३/०८/२२ देखि २०७३/०३/३१)

विवरण	कूल हराएका			हराएका मध्ये फेला परेका (परिवारमा पुनर्मिलन तथा पुनर्स्थापन गरिएका)			फेला पर्न बाँकी (खोजतलास जारी रहेका)			कैफियत
आर्थिक वर्ष	बालक	बालिका	जम्मा	बालक	बालिका	जम्मा	बालक	बालिका	जम्मा	
२०६३/०६४ –२०७१/०७२	८१५०	७४०३	१५५५३	५३८२	३६९५	९०७७	२७६८	३७०८	६४७६	
२०७२/०७३	६००	९०२	१५०२	२०३	२०५	४०८	३९७	६९७	१०९४	
जम्मा	८७५०	८३०५	१७०५५	५५८५	३९००	९४८५	३१६५	४४०५	७५७०	

अनुसूची –५
बेवारीस फेला परेका बालबालिकाको पारिवारिक पुनर्मिलन तथा पुनर्स्थापन सम्बन्धी विवरण

विवरण	कूल बेवारीस फेला परेका बालबालिका			अभिभावक जिम्मा पठाइएका			संरक्षणका लागि बालगृहमा रहेका			आफुखुसी बालगृहबाट भागेका			कैफियत
आ.व.	बालक	बालिका	जम्मा	बालक	बालिका	जम्मा	बालक	बालिका	जम्मा	बालक	बालिका	जम्मा	
२०६३/०६४ –२०७१÷०७२	२१९८	११४८	३३४६	१७४७	९४१	२६८८	३३६	१७२	५०८	१०४	३७	१४१	
२०७२÷०७३	२४६	१०२	३४८	१७२	५६	२२८	५९	३५	९४	६	८	१४	
जम्मा	२४४४	१३४२	३६९४	१९१९	९९७	२९१६	३९५	२०७	६०२	११०	४५	१५५	८ बालक र १ बालिकाको मृत्यू भएको

अनुसूची –६
सञ्चालनमा रहेका बालगृह र संरक्षित बालबालिका सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	जिल्ला	बालगृह संख्या	संरक्षित बालक	संरक्षित बालिका	जम्मा
१	संखुवासभा	६	२३	२७	५०
२	लमजुङ्	१	८	१०	१८
३	पाल्पा	१	१४	१५	२९
४	सप्तरी	१	२४	०	२४
५	सुर्खेत	५	१४२	१२९	२७१
६	चितवन	३१	४६७	४७३	९४०
७	दोलखा	१	११	०	११
८	कैलाली	६	९८	८३	१८१
९	अछाम	१	११	८	१९
१०	दैलेख	१	३	२	५
११	हुम्ला	४	३६	९८	१३४
१२	कपिलवस्तु	१	१६	०	१६
१३	म्याग्दी	१	४	६	१०
१४	पर्सा	५	१३२	०	१३२
१५	सर्लाही	५	५९	४६	१०५
१६	तनहुँ	६	५८	४१	९९
१७	बाँके	१०	१६३	७०	२३३
१८	दाङ्	३	२७५	२८०	५५५
१९	इलाम	१	३	३	६
२०	कास्की	४६	६७५	७९६	१४७१
२१	महोत्तरी	१	१	१	२
२२	सिन्धुली	१	३	७	१०
२३	उदयपुर	१	३	२	५
२४	बारा	१	१३	९	२२
२५	धादिङ्	६	५६	६३	११९
२६	झापा	१०	७६	६२	१३८
२७	काठमाडौ	२००	२९८१	३४८३	६४६४
२८	मोरङ्	४	५७	६०	११७
२९	रौतहट	१	२३	३	२६

३०	सिन्धुपाल्चोक	५	२९	४५	७४
३१	मकवानपुर	१२	१२९	१६२	२९१
३२	बर्दिया	२	५५	३४	८९
३३	धनकुटा	१	७	७	१४
३४	जुम्ला	२	२०	२९	४९
३५	काभ्रेपलाञ्चोक	११	१४०	२१२	३५२
३६	नवलपरासी	४	११५	९०	२०५
३७	सिरहा	१	४	९	१३
३८	भक्तपुर	२२	३४४	२६९	६१३
३९	धनुषा	१	२	९	११
४०	कञ्चनपुर	५	६९	२	७१
४१	ललितपुर	१३२	१५२२	१५०३	३०२५
४२	नुवाकोट	२	३७	१३	५०
४३	रूपन्देही	८	१७९	११८	२९७
४४	सुनसरी	६	१२३	९८	२२१
	जम्मा	५७४	८, २१०	८, ३२५	१६, ५३५

अनुसूची –७

धार्मिक संस्थामा आवासीय रुपमा रहेका बालबालिका

क्र.सं.	जिल्ला	धार्मीक संघ संस्थाहरुको संख्या	बालक	बालिका	जम्मा
१	झापा	१७	४६९	०	४६९
२	प्यूठान	१	७३	०	७३
३	पाँचथर	२	२२	०	२२
४	धादिङ्	५	२७	१०	३७
५	दैलेख	१	२	०	२
६	काठमाडौं	२४	१४२१	६७	१४८८
७	ओखलढुङ्गा	३	६२	३६	९८
८	कन्चनपुर	१	८	१	९
९	भोजपुर	१	२३	०	२३
१०	मुगु	१	२	०	२
११	स्याङ्जा	३	६७	१	६८
१२	भक्तपुर	२	४१	०	४१
१३	इलाम	४	१२३	०	१२३
१४	मकवानपुर	६	९७	२३	१२०
१५	हुम्ला	३	११४	१०८	२२२
१६	गोरखा	१	१०	०	१०
१७	रूपन्देही	३	१३५	०	१३५
१८	चितवन	१०	२१०	८१	२९१
१९	बागलुङ	१०	१७५	८४	२५९
२०	धनुषा	१३	२७६	११६	३९२
२१	सुनसरी	२६	१६१४	८९६	२५१०
२२	कैलाली	४	८४	३	८७
२३	रूकुम	१	२	०	२
२४	सिरहा	१	८५	०	८५
२५	बर्दिया	२	२६	२६	५२
२६	सप्तरी	१	४१	०	४१
२७	सर्लाही	१	२५	०	२५
जम्मा		१४७	५२३४	१४५२	६६८६

अनुसूची –८

सडक बालबालिका उद्धार तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी विवरण

काठमाडौं उपत्यकाका विभिन्न स्थान एवम् सडकबाट उद्धार गरिएका बालबालिकाको विवरण

मिति	स्थान	उद्धार गरिएका बालबालिका			संरक्षणका लागि स्थानान्तरण गरिएका निकाय तथा सम्पर्क गृह				कैफियत
		बालक	बालिका	जम्मा	नाम	बालक	बालिका	जम्मा	
०७३/०१/२७	कलंकी, नयाँ बसपार्क	११	४	१५	युवा सामुदायीक सेवा केन्द्र	५	४	९	
					भ्वाईस अफ चिल्ड्रेन विसौनी	५		५	
					बालबालिका खोजतलास समन्वय केन्द्र १०४	१		१	परिवारमा पुनर्स्थापन गरेको
०७३/०१/२८	पशुपति, गौशाला, भण्डारखाल एरिया	२०	२	२२	सिपिसिएस डिल्ली बजार	१३	२	१५	
					एपिसि नेपाल	८		८	
०७३/०१/२९	बसन्तपुर, न्यूरोड, भुगोलपार्क, ठमेल	८		८	युसेप नेपाल भक्तपुर	८		८	
०७३/०१/३०	जावलाखेल, लगनखेल, ग्वार्को, कोटेश्वर, थापाथली, गंगबु बसपार्क	७	२	९	युसेप नेपाल भक्तपुर	५		५	
					साथसाथ, बानेश्वर		२	२	
					सिपिसिएस डिल्ली बजार	१		१	
०७३/०१/३१	पशुपति	८		८	सिपिसिएस डिल्ली बजार	६		६	
					युसेप नेपाल भक्तपुर	२		२	
बैशाख महिनाको जम्मा		५४	८	६२		५४	८	६२	
०७३/०२/०३	ठमेल	६		६	भ्वाईस अफ चिल्ड्रेन विसौनी	६		६	
०७३/०२/०४	बसपार्क, रत्नपार्क, बागबजार	९	३	१२	युसेप नेपाल भक्तपुर	९		९	
					बालबालिका खोजतलास समन्वय केन्द्र १०४		३	३	

०७३/०२/०६	रत्नपार्क, हनुमानढोका, कलंकी, स्वयंभू,	६	१	७	साथसाथ, बानेश्वर		१	१	
					भ्वाईस अफ चिल्ड्रेन विसौनी	३		३	
					युसेप नेपाल भक्तपुर	३		३	
०७३/०२/०७	कलंकी, स्वयंभू, बसपार्क, डल्लु	३	१	४	भ्वाईस अफ चिल्ड्रेन विसौनी	३		३	
					साथसाथ, बानेश्वर		१	१	
०७३/०२/०८	बानेश्वर, तिनकुने, पशुपति	६		६	युसेप नेपाल भक्तपुर	६		६	
०७३/०२/०९	पशुपति, बसपार्क	६		६	युसेप नेपाल भक्तपुर	६		६	
०७३/०२/११	स्वयंभू, भृकुटिमण्डप	१०	२	१२	भ्वाईस अफ चिल्ड्रेन विसौनी	१०		१०	
					युवा सामुदायीक सेवा केन्द्र		२	२	
०७३/०२/१८	बसन्तपुर, न्यूरोड	२		२	युसेप नेपाल भक्तपुर	२		२	
०७३/०२/१९	सुन्धारा	२	१	३	भ्वाईस अफ चिल्ड्रेन विसौनी	२		२	
					सिपिसिएस गोदावरी		१	१	
०७३/०२/२०	पशुपति, भण्डारखाल, न्यूरोड, बसन्तपुर	७	१	८	युवा सामुदायीक सेवा केन्द्र	३	१	४	
					भ्वाईस अफ चिल्ड्रेन विसौनी	४		४	
०७३/०२/२१	कलंकी, स्वयंभ,॰ बसपार्क	३	३	६	भ्वाईस अफ चिल्ड्रेन विसौनी	३		३	
					शक्ति समूह		३	३	
०७३/०२/२२	दरबारमार्ग	१		१	सिपिसिएस डिल्ली बजार	१		१	
०७३/०२/२३	जोरपाटि, बौद्ध, भण्डारखाल	९		९	एपिसि नेपाल	७		७	
					युवा सामुदायीक सेवा केन्द्र	२		२	
०७३/०२/२५	पशुपति, भण्डारखाल, न्यूरोड, बसन्तपुर	७	१	८	भ्वाईस अफ चिल्ड्रेन विसौनी	७		७	
					युवा सामुदायीक सेवा केन्द्र		१	१	

०७३/०२/२६	स्वयंभू, जगाती	२	१	३	सिपिसिएस डिल्ली बजार	२		२	
					युवा सामुदायीक सेवा केन्द्र		१	१	
०७३/०२/२८	महाराजगंज, सिंहदरवार, सातदोबाटो	४		४	भ्वाईस अफ चिल्ड्रेन विसौनी	२		२	
					सिपिसिएस डिल्ली बजार	२		२	
०७३/०२/३१	पशुपति, भक्तपुर	६		६	युसेप नेपाल भक्तपुर	६		६	
०७३/०२/३२	कोटेश्वर	१		१	सिपिसिएस	१		१	
जेठ महिनाको जम्मा		९०	१४	१०४		९०	१४	१०४	
०७३/०३/२	सिंहदरवार	२		२	भ्वाईस अफ चिल्ड्रेन विसौनी	२		२	
०७३/०३/४	भक्तपुर, कोटेश्वर		२	२	रिचमण्ड सोबर जोरपाटि		२	२	
०७३/०३/५	महांकाल, कोटेश्वर	४		४	भ्वाईस अफ चिल्ड्रेन विसौनी	४		४	
०७३/०३/८	खुलामञ्च	५	२	७	भ्वाईस अफ चिल्ड्रेन विसौनी	५		५	
					रिचमण्ड सोबर जोरपाटी		२	२	
०७३/०३/९	बौद्ध	५		५	युसेप नेपाल भक्तपुर	५		५	
०७३/०३/१०	गौशाला, बौद्ध	४	२	६	सिपिसिएस डिल्ली बजार	३		३	
					युवा सामुदायीक सेवा केन्द्र	१	२	३	
०७३/०३/१३	बौद्ध गेट	३		३	युवा सामुदायीक सेवा केन्द्र	३		३	
०७३/०३/१८	भक्तपुर, लोकन्थली	१		१	सिपिसिएस डिल्ली बजार	१		१	
०७३/०३/२७	बौद्ध	३		३	भ्वाईस अफ चिल्ड्रेन विसौनी	३		३	
०७३/०३/२८	खुलामञ्च	४		४	भ्वाईस अफ चिल्ड्रेन विसौनी	४		४	
असार महिनाको जम्मा		३१	६	३७		३१	६	३७	
आ.व. २०७२/०७३ मा सडकबाट उद्धार गरिएका कूल बालबालिका		१७५	२८	२०३		१७५	२८	२०३	

अनुसूची -९

सडक बालबालिका उद्धार, संरक्षण तथा व्यवस्थापन कार्यमा संलग्न मुख्य सरकारी निकायहरु

क्र.सं.	निकाय	कैफियत
१	महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	
२	केन्द्रीय बाल कल्याण समिति	
३	महानगरीय प्रहरी कार्यालय	
४	जिल्ला प्रशासन कार्यालय काठमाडौं	
५	बालबालिका खोजतलास समन्वय केन्द्र (निःशुल्क टेलिफोन नं. १०४)	
६	काठमाडौं महानगरपालिका कार्यालय	
७	जिल्ला बाल कल्याण समिति काठमाडौं	
८	महिला तथा बालबालिका कार्यालय काठमाडौं	

अनुसूची -१०

उद्धार गरिएका सडक बालबालिका व्यवस्थापन कार्यमा संलग्न संघ संस्थाहरु

क्र.सं.	संस्थाको नाम	ठेगाना	सेवाको विवरण
१	भ्वाईस अफ चिल्ड्रेन	ग्वार्को, ललितपुर	सम्पर्क गृह र सामाजिकीकरण केन्द्र
२	सिपिसिएस	डिल्लीबजार	सम्पर्क गृह र सामाजिकीकरण केन्द्र
३	एपिसि नेपाल	रामघाट, काठमाडौं	सम्पर्क गृह
४	युवा सामुदायीक सेवा केन्द्र	वाफल, कालिमाटी	सम्पर्क गृह
५	युसेप नेपाल	सानोठिमी भक्तपुर	सम्पर्क गृह
६	सिविन नेपाल	रविभवन	सम्पर्क गृह
७	साथसाथ	नयाँ बानेश्वर	सम्पर्क गृह
८	बाल वातावरण केन्द्र नेपाल	नयाँपाटी	सामाजिकीकरण केन्द्र
९	नवकिरण प्लस	बुढानिलकण्ठ	लागू औषध पुनर्स्थापना केन्द्र र सामाजिकीकरण केन्द्र
१०	रिचमण्ड फेलोशिप	चोभार	लागू औषध पुनर्स्थापना केन्द्र
११	सोवर रिकवरी उपचार तथा पुनर्स्थापना केन्द्र	बौद्ध	लागू औषध पुनर्स्थापना केन्द्र

अनुसूची: ११

घरेलु हिंसाबाट प्रभावितका लागि संचालित सेवा केन्द्र र उपसेवा केन्द्र सम्बन्धि प्रगति विवरण :

क्र.स.	जिल्ला	हालसम्म सञ्चालनमा रहेका जिल्ला सेवा केन्द्रको संख्या	हालसम्म सञ्चालनमा रहेका सामुदायिक सेवा केन्द्रको संख्या	आ.व. २०६७।६८			आ.व. २०६८।६९			आ.व. २०६९।७०			आ.व. २०७०।७१			आ.व. २०७१।७२			आ.व. २०७२।७३			आ.व. २०७२।७३ सम्म		
				जम्मा उजुरी	फछ्यौट भएको उजुरी	बाँकी	जम्मा उजुरी	फछ्यौट भएको उजुरी	बाँकी	जम्मा उजुरी	फछ्यौट भएको उजुरी	बाँकी	जम्मा उजुरी	फछ्यौट भएको उजुरी	बाँकी	जम्मा उजुरी	फछ्यौट भएको उजुरी	बाँकी	जम्मा उजुरी	फछ्यौट भएको उजुरी	बाँकी	जम्मा उजुरी	फछ्यौट भएको उजुरी	बाँकी
१	जुम्ला	१	४	७२	७२	०	३१	२९	२	६४	२९	३५	६१	४४	१७	५९	४२	१७	११३	१०६	७	४००	३२२	७८
२	पाँचथर	१	५	४१	४१	०	५४	५०	४	६५	५०	१५	२६१	२६१	०	११४	१११	३	५७	५४	३	५९२	५६७	२५
३	डोटी	१	६	१२८	१२५	३	१४२	१३५	७	४३	३१	१२	४९४	४८६	८	२१०	२०५	५	२३४	२३१	३	१२५१	१२१३	३८
४	कञ्चनपुर	१	५	१३६	१३४	२	५५	५४	१	९०	०	९०	१९५	१९३	२	२१०	२०७	३	२३३	२३२	१	९१९	८२०	९९
५	बाग्लुङ्ग	१	५	१४०	१२४	१६	६३	४६	१७	१५९	१४२	१७	१९८	१६८	३०	२१६	२१४	२	२१२	२०१	११	९८८	८९५	९३
६	सुनसरी	१	४	७७	७७	०	४५	४०	५	९२	८२	१०	१०८	१०८	०	२२७	२२७	०	२४३	२४३	०	७९२	७७७	१५
७	सोलुखुम्बु	१	४	९८	९८	०			०	११३	९८	१५	२८५	२८५	०	२४९	२४७	२	३१८	३१७	१	१५२८	१५२७	१
८	नवलपरासी	१	८	१००	१००	०	४१	३०	११	१७१	१४६	२५	१०३५	१०११	२४			०	२७२	२७२	०	१६१९	१५५९	६०
९	काभ्रेपलाञ्चोक	१	६	११३	९९	१४	७०	५७	१३	१२९	७०	५९	४९५	४६६	२९	१२६	१२६	०	१६२	१५७	५	१०९५	९७५	१२०
१०	मकवानपुर	१	६	८१	८१	०	१२३	१००	२३	१५७	१५७	०	७१४	७१४	०	१७९	१६८	११	२४४	२४३	१	१४९८	१४६३	३५
११	दाङ्ग	१	८	१०६	८५	२१	१९१		१९१	१३४	२३	१११	४०४	३९९	५			०	३९२	३८४	८	१२२७	८९१	३३६
१२	सर्लाही	१	८	२३	२३	०			०	३६	२४	१२	३३६	३२०	१६	९	५	४	३३६	३२९	७	७४०	७०१	३९
१३	सप्तरी	१	८	४१	४१	०	४९	२७	२२	१५३	१२८	२५	४७८	४६७	११	०	०	०	२३०	२२०	१०	११२०	१११०	१०
१४	तनहुँ	१	६	१२९	८१	४८	१९९	१२३	७६	१०२	३८	६४	३९१	२६३	१२८	८२	५१	३१	७६	६५	११	९७९	६२१	३५८
१५	बर्दिया	१	८	२३	२३	०	२५	१२	१३	५९	३३	२६	७७५	७५३	२२	४०	१२	२८	२४७	१९२	५५	११६९	१०२५	१४४
१६	रौतहट	१	७										०	०	०	१७४	०	१७४	४४	१०३	-५९	२१८	१४७	७१
१७	प्यूठान	१	६										५२	४८	४	२३८	२३३	५	२८६	२७९	७	५५६	५४९	७
कुल जम्मा		१७	१०४	१३०८	१२०४	१०४	१०८८	७०३	३८५	१५६७	१०५१	५१६	६२३०	५९३८	२९२	२१३३	१८४८	२८५	३६९९	३६२८	७१	१६६९१	१५१६२	१५२९

अनुसूची १२

Fiscal Year	Rape	Attempt to rape	Traffick-ing	Abortion	Polyga-my	Child marriage	Domestic Violence	Witch Craft
053/054	112	34	117	74	101	5	337	–
054/055	181	34	130	101	135	3	228	–
055/056	141	18	110	81	96	1	432	–
056/057	186	33	120	89	96	5	711	–
057/058	122	35	92	55	75	1	449	–
058/059	129	21	40	14	51	-	410	–
059/060	157	18	55	15	69	2	569	–
060/061	154	19	56	8	44	3	922	–
061/062	188	25	72	11	66	1	730	–
062/063	195	38	97	14	65	1	939	–
063/064	317	70	112	3	94	7	1100	–
064/065	309	73	123	13	122	4	881	–
065/066	391	75	139	12	170	2	968	–
066/067	376	101	161	8	146	7	983	4
067/068	481	151	183	12	197	2	1355	39
068/069	555	156	118	13	249	12	2250	35
069/070	677	245	144	28	350	19	1800	28
070/071	912	414	185	18	421	15	6835	39
071/072	981	562	181	17	518	23	8268	43
072/073	1090	452	212	22	463	20	9398	28

20 Years Crime Related to Women and Children Data

स्रोतः नेपाल प्रहरी, महिला बालबालिका सेवा निर्देशनालय

अनुसूची १३

मानव बेचबिखन तथा ओसार पसारबाट प्रभावितहरुका लागि संचालित पुनर्स्थापना गृह सम्बन्धी विवरण

क्र.सं	जिल्ला	पुनर्स्थापना गृहको नाम ठेगाना	सम्पर्क नम्वर	आ.व. २०७०।७१ को जम्मा राहत तथा उद्धार संख्या	आ.व. २०७२।७३ को जम्मा राहत तथा उद्धार संख्या
१.	चितवन	आदर्श गृह, भरतपुर	०५६-५०७२७५	१३	९
२.	रूपन्देही	माईती नेपाल, आवधिक गृह, भैरहवा	०७१-५२३५३४	९०	१७
३.	सिन्धुपाल्चोक	शक्ति समुह, चौतारा, कला जी	९७५१०१११०३	२३१	६
४.	कैलाली	माईती नेपाल, आवधिक गृह,	०९१-१५२५९७९ ९८४८४३५५५५	१८	१०
५.	पर्सा	माईती नेपाल, आवधिक गृह, विरगंज	०५१-५२६६११	११४	२६
६.	वांके	साथी संस्था,	०८१-५२३००७	१६५	२४
७.	काठमाण्डौ	ए.वि.सि. नेपाल, जडिवुटी सम्पर्क व्यक्ति दर्गा घिमिरे	४२५७८१३, ६९१२३७७,	२८	३
८.	झापा	माईती नेपाल, आवधिक गृह, काकड्भित्ता	०२३-५६२०५३ ९८५२६७२०१५	२४४	१६
	जम्मा			९०३	१११

स्रोतः महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालय

अनुसूची १४

आ.व. २०७२/७३ सम्मको अपाङ्गता परिचयपत्र वितरण सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	परिचय पत्रको प्रकार	आ.व. २०७१/७२ सम्म वितरित परिचय पत्र संख्या		
		महिला	पुरुष	जम्मा
१	रातो (पूर्ण अशक्त)	१४९९७	१९९३७	३४९३४
२	निलो (अति अशक्त)	२७००९	३७८९९	६४९०८
३	पहेलो (मध्यम अशक्त)	२६३७८	३८४२१	६४७९९
४	सेतो (सामान्य अशक्त)	१८६७७	२६५९५	४५२७२
	बर्ग नखुलेको			२५३३५
	कूलजम्मा			२३५२३८

स्रोतः महिला तथा बालबालिका विभाग

अनुसूची १५

राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरु (NGO/INGO) द्वारा संचालित परियोजनाको मूल्यांकनमा आ.व. २०७२/७३ मा प्रतिनिधित्व गर्नुहुने कर्मचारीहरु

S.N.	Name	INGO/PROJECT
1	Joint Secretary Narayan Prasad Kafle	Habitat for humanity international USA
		Cristoffel Blinden Mission, Germany
		Handicap International France, Physical rehabilitation..
2	Under Secretary Ram Prasad Bhattrai	Foundation for International Development relief
3	U.S.Bharat Raj Sharma	Demo Finland
		Practical Action, U.K. Sustainable..
		The Umbrella foundation, Child, welfare protection and development program.
4	U.S.Devi Prasad Gyawali	The Blueberry hill chairtable trust
5	U.S.Kiran Rupakheti	World Intervita onlus Italy, School child…
		ICTJ Int. Switzerland, Design & Implementation of transitional..
6	U.S. Purnima Koirala	उदार करूणामयी स्वयंसेवक, काठमाडौं
7	U.S. Binita Bhattrai	दिगो विकासको लागि एकता नेपाल
8	U.S.Laxmi Narayan Upreti	Strome Foundation Norway
		Mercy corps, Uk, Sustainable…(SAFAL)
		Luthen World federation: Nepal development…..
		World Education Nepal
9	U.S.Meera Serchan	Himalayan cataract project, USA
		Terre des Hommes, Recovery & Restroation.of living conditions...
10	U.S.Krishna Kanta Upadhaya	Red panda Network, community….
	U.S. Dorendra Niroula	ग्राामिण प्रविधि केन्द्र
11	U.S.Samundra Raj Regmi	Centre for reproductive rights
12	U.S.Sunita Nepal	Room to Read, USA
		Terre des Hommes, Mala-IV- integrated child..
13	U.S.Humkala Pandey	Practical Action, Uk, Making…
14	U.S.Jaylal Tiwari	Population service International, women health..
		Sil International: Sil lead….
15	U.S. Dilip Lamichane	AWO, Int. e.V. Germany: Program for livelihood promotion….
16	U.S.Mithu Thapa	Mercy Crops, UK, IRMI
17	Section Officer Ganga Prasad Khatiwada	Welt hunger Hilfe ev, Germany
		सामुदायिक विद्युत उपभेक्ता राष्ट्रिय महासंघ
18	S.O.Khim Raj Busal	Good Neithbour, Korea
		Action aid International, Iradicating poverty..

19	S.O.Sushila Poudel	Luthern world relief
		Stichting Veldwerk, Netharland: Grassroots community development project
20	S.O.Shova Kumari Pokharel	Associazine bambini aibi Italy
		Good Neighbours
		छोक्सी नन्स वेलफेयर, काठमाडौं
		Next Generation Nepal
21	Women Development Officer Junu Rai	महिला शक्ति विकास केन्द्र नेपाल
22	Women Development Officer Shova Devi Kharel	Love green Japan: Integrated …
		Rose club korea: Somang…
23	S.O.Indira Acharya	Vispe Italy
		Ama Foundation: Ama Ghar
24	S.O.Pabitra Sharma, Dhakal	GRT. Group for Transcultural Relief.
25	S.O. Parmila Bhandari	South asia watch on Trade economics and environment
26	S.O.Om Prasad Bhattrai	IDE nepal
		Save the children
		Mercy corps
27	S.O.Resham Kumar Khatri	Helen Keller Internationl, SUAAHARA
28	Women Development Officer Bishwa-maya Neupane	Action aid International: Local Govenance….
29	S.O.Sannani Adhikari	नेपाल स्वास्थ्यको लागि पानी
30	S.O.Rukmagat Aryal	WHH, Germany: Strengthening…
31	S.O.Nimraj Bhattrai	Urraggiodilce only found: FUDL
32	S.O.Krishna Kuwar	प्रारम्भिक बाल विकास सेवा, काठमाडौं
33	S.O.Moti Prasad Bhattrai	ईस्लामिक संघ काठमाडौं
34	S.O. Gyan Nath Dhakal	Medicine de Monde

अनुसूची: १६

आ.व.२०७२/०७३ मा संचार माध्यममा प्रकाशित महिला हिंसासंग सम्बन्धित घटनाहरुको तथ्याङ्क विवरण:

क्र.सं.	घटना विवरण	२०७२ साउन १ गते देखि २०७३ असार ३१ गते सम्म												जम्मा संख्या	प्रतिशत
		साउन	भदौ	असोज	कार्तिक	मंसिर	पुस	माघ	फागुन	चैत्र	बैशाख	जेठ	असार		
१	**यौन जन्य हिंसा**	१९	१२	९	११	१४	३१	१३	१२	९	२२	२०	३१	२०३	
	बलात्कार	९	५	५	८	७	११	१०	९	६	९	११	१६	१०६	
	सामुहिक बलात्कार	३	२	१	१	३	२	३	२	२	४	७	५	३५	
	यौन दुर्व्यवहार	३	३	२	२	३	१७	०	१	०	३	०	६	४०	
	बलात्कार उद्योग	४	२	१	०	१	१	०	०	१	६	२	४	२२	
२	मानव बेचबिखन	७	१०	२	३	९	५	६	४	७	८	१०	६	७७	
३	हत्या	६	३	३	३	५	४	३	८	६	६	८	९	६४	
४	**बैदेशिक रोजगारमा पीडित**	११	७	५	४	४	९	७	५	६	१	४	६	६९	
	ठगी	५	३	२	२	२	६	३	२	३	१	४	२	३५	
	यातना	४	२	२	१	२	२	४	१	१	०	०	२	२१	
	यौन दुर्व्यवहार	२	१	१	१	०	१	०	०	१	०	०	२	९	
	बलात्कार	०	१	०	०	०	०	०	२	१	०	०	०	४	
	हत्या	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	
५	घरेलु हिंसा	८	६	५	७	११	७	९	१२	७	३	५	१५	९५	
६	कुरिति जन्य हिंसा	६	५	७	४	६	५	६	७	४	४	६	११	७१	
७	बोक्सी आरोप	४	१	२	१	३	४	३	२	१	२	२	३	२८	
८	बहु बिवाह	२	०	२	१	१	२	१	३	२	०	१	३	१८	
९	बाल बिवाह	१	०	२	१	२	३	२	३	२	७	३	६	३२	
१०	सार्वजनिक स्थलमा हुने हिंसा	५	३	३	४	३	३	२	४	३	३	२	३	३८	
११	आत्महत्या	४	२	२	३	२	२	३	३	२	९	२	२	३६	
१२	अपहरण	२	१	१	२	२	१	३	७	४	२	१	३	२९	
१३	बेपत्ता	१	०	१	२	१	२	१	९	०	२	२	४	२५	
१४	कार्यस्थलमा हुने हिंसा	२	३	२	४	४	३	२	३	३	२	५	३	३६	
१५	अन्य	३	२	२	१	२	४	३	५	३	२	१	३	३१	
	जम्मा :	८१	५५	४८	५१	६९	८५	६४	८७	५९	७३	७२	१०८	८५२	

श्रोतः दैनिक प्रेस क्लिपिङलाई आधार मानी तयार पारिएको

__नोटः__ महिला हिंसा संग सम्बन्धित सबै घटनाहरू प्रकाशित नभएका हुन सक्छन।

: प्रकाशित सबै महिला हिंसाका घटनाहरू प्रेस क्लिपिङमा समावेश नगरिएका पनि हुन सक्छन।

अनुसूची १७

बजेट शीर्षकगत प्रगति विवरण

आ.व. २०७२/७३ मा मन्त्रालयका विभिन्न शाखाहरुबाट सञ्चालन भएका मुख्य मुख्य उपलब्धिहरुः

अनुसूची १७.१

बजेट उपशिर्षक३४०१०२३।४ महिला सशक्तीकरण कार्यक्रम

भौतिक प्रगतीः ९२ प्रतिशत   **वित्तीय प्रगति :** ६७.२ प्रतिशत

यस अवधिमा महिला सशक्तीकरण कार्यक्रमबाट हासिल भएका मुख्य मुख्य उपलब्धिहरु

- सामाजिक कुरीति सम्बन्धी ऐन निर्माणको लागि प्रारम्भिक मस्यौदा तयार भएको ।
- समाजकल्याण ऐनको मस्यौदा तयार गरी सकिएको ।
- बालबालिका सम्बन्धी नयाँ ऐनको मस्यौदा तयार गर्ने कार्य भईरहेको ।
- राष्ट्रिय महिला आयोगको ऐन २०७३ को तर्जुमा गरी व्यवस्थापिका संसदसमक्ष पेश गर्ने स्वीकृतिको लागि प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालयमा पठाईएको ।
- बोक्सीको आरोप विरूद्ध सचेतना कार्यक्रम नवलपरासी, रसुवा र धनुषा जिल्लामा संचालन गरिएको ।
- महिला हिंसा विरूद्धको १६ दिने अभियान (16 Days Of Activism on Violence Against Women Nov 25 To Dec 10) मनाइएको र सो सम्बन्धमा NRN अध्यक्ष शेष घले, क्रिकेटर पारस खड्का र कलाकार राजेश हमाललाई २ वर्षको लागि सद्भावना राजदुत नियुक्त गरिएको ।
- हिंसा पिडित महिला तथा किशोरीलाई सुरक्षित र पुनर्स्थापना गर्न राष्ट्रियस्तरको मंगला सहाना दीर्घकालिन पुनर्स्थापना केन्द्रको स्थापना गरिएको हाल ११ जना केन्द्रमा रहेका ।
- हिंसाका कारण, परिणाम र संयन्त्रका सम्बन्धमा सांसदहरूको लागि महिलाको हक हित र अधिकार संरक्षण सम्बन्धी विशेष कार्यक्रम संचालन २ पटक गरिएको ।
- लैंगिक हिंसा निवारणका लागि महिला संस्थाहरूको एकिकृत विकास कार्यक्रम अर्न्तगत विपदको पूर्व तयारी सम्बन्धमा सरोकारवाला निकायसँग अन्तरकृया कार्यक्रम संचालन गरिएको ।
- लैंगिक हिंसा निवारणसँग सम्बन्धित सामग्री छपाई तथा वितरण गरिएको ।
- लैंगिक हिंसा सम्बन्धमा भएका प्रावधानलगायतका विषयमा मन्त्रालय तथा संवैधानिक निकायका लैंगिक सम्पर्क व्यक्तिहरूलाई २ दिने अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन गरिएको ।
- आ.व. २०७२/७३ मा लैंगिक हिंसा निवारण कोषबाट ४३६ जना लैंगिक हिंसा पीडित तथा प्रभावितहरूलाई राहत तथा आर्थिक सहयोग प्रदान गरिएको ।
- पीडितलाई जिल्ला अदालतको फैसला अनुसार लैंगिक हिंसा निवारण कोषबाट क्षतिपूर्ति प्रदान गर्ने गरिएको ।
- लैंगिक हिंसा पीडित वा प्रभावितहरूका लागि (एकिकृत सेवा) राष्ट्रिय निर्देशिका २०७२ मस्यौदा तयार गरिएको
- लैंगिक हिंसा निवारण कोष संचालन नियमावली २०६७ लाई सरल र सहज बनाउने उद्देश्यले परिमार्जन गर्ने प्रक्रियाको थालनी गरिएको
- एकल महिला सम्बन्धी २ दिने अन्तरक्रिया कार्यक्रम संचालन गरिएको
- राष्ट्रिय लैङ्गिक नीतिको मस्यौदा तयार भएको
- मुक्त कमलरी, वादी समुदायका महिला, वैकल्यालगायत महिला सम्बन्धी विषयमा उनीहरूका समस्या

सम्बोधनको लागि छलफल तथा बैठक,

- सम्माननिय राष्ट्रपतिज्यूको समुपस्थितिमा १०६ औं अन्तर्राष्ट्रिय महिला दिवस भव्यताकासाथ मनाइएको
- CEDAW को छैटौं आवधिक प्रतिवेदन तयार गरी प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालयमा रहेको समन्वय समितिमा पठाइएको ।
- राष्ट्रिय लैङ्गिक नीतिको मस्यौदा तयार भई अन्तिमरूपको लागि परामर्श भैरहेको
- विभिन्न मन्त्रालय/निकायबाट प्रतिनिधित्व हुने लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्तिहरूको क्षमता विकास,
- १२३ पटक सहजिकरण समितिको बैठक बसी अन्र्तराष्ट्रिय संस्थाका कार्यक्रमलाई राष्ट्रिय प्राथमिकताका क्षेत्रमा परिचालन गरिएको ।
- अन्र्तराष्ट्रिय गैससका कार्यक्रहरूलाई प्रभाबकारी बनाउने सन्दर्भमा २ पटक क्षेत्रीय गोष्ठी संचालन गरिएको
- महिला विकास कार्यक्रमको २ वटा जिल्लामा समग्र अध्ययन (समूह, समिति, संस्था) गरिएको ।
- विश्वविद्यालय/कलेजमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूलाई मन्त्रालयको कार्यक्षेत्रका बारेमा जानकारी गराउन विद्यार्थीहरूलाई Internship मा समावेश गरिएको,
- डिमेन्सिया/अल्जाइमर्सवारे अध्ययन गरिएको ।
- मन्त्रालयको कार्यक्षेत्रमा पर्ने विषयमा शोधपत्र लेखनमा सहयोग गरिएको ।
- सामाजिक विज्ञान अनुसन्धान प्रतिष्ठानको कानूनी र संस्थागत व्यवस्था,
- यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यकहरू प्रति समाजमा रहेको भ्रम हटाउन अन्तरक्रिया बैठक तथा गोष्ठीहरू
- यौनिक तथा लैंगिक अल्पसंख्यकहरूलाई आयमूलक तालिम अन्तर्गत १२ जनालाई ड्राइभिङ्ग तालिम प्रदान गरिएको ।
- अध्ययन अनुसन्धानका कार्यहरू (सेवा/पुनर्स्थापना केन्द्र, कल्पवासीहरू, मठ मन्दिरमा अलपत्र र माग्नेहरू)
- अनुगमनबाट प्राप्त प्रतिबेदनहरू कार्यान्वयनको लागि सम्बन्धित निकायमा पठाउने ब्यबस्था मिलाईएको
- सूचना व्यवस्थापन प्रणाली स्थापना सम्बन्धी कार्यहरू
- नियमित रूपमा मन्त्रालयका प्रगति तथा उलब्धीहरू समयमै सम्बन्धित निकायमा पठाउने कार्यहरू ।

मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण शाखा

- मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारको दृष्टिले संवेदनशिल जिल्लाहरूका जोखिममा रहेका तथा जोखिम उन्मुख क्षेत्र पहिचानका सवेक्षण गर्नका लागि Desk Review सम्पन्न ।
- मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण राष्ट्रिय प्रतिवेदन २०७१ प्रकाशन भएको ।
- नवलपरासी जिल्लामा पुनर्स्थापना केन्द्र संचालक र ८ जिल्लाका मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार विरूद्धको विषय हेर्ने महिला तथा बालबालिका कार्यालयका सम्पर्क व्यक्ति र लेखापालहरू (२६ जना) विच २ दिने अन्र्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न ।
- कन्चनपुर, मुगु, सुर्खेत जिल्लामा मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार विरूद्ध राष्ट्रिय समिति र जिल्ला समितिका पदाधिकारी जिल्लाका पदाधिकारीहरू १६७ जना विच अन्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न ।
- मुगु, सुर्खेत, हुम्ला, धनकुटा तेह्रथुम र कैलली जिल्लाको कार्यक्रम अनुगमन, झापा, सिन्धुपाल्चोक, रूपन्देही, बांके, पर्सा जिल्लास्थित रहेको पुर्नस्थापना केन्द्र अनुगमन ।
- मानव बेचबिखन बिरूद्धको नारा "हामी सबै मिलि गरौ बिपतको सामना मानव बेचबिखनको अन्त्य हाम्रो कर्तव्य र चाहना" सहित मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण नवौ राष्ट्रिय दिवस भाद्र २०,

सप्ताहव्यापी कार्यक्रम सहित सम्पन्न । उक्त दिवसमा पुरस्कार तथा सम्मान गरिएको जसमा संचार जगत सम्मानित हुनुहुनेमा

क) रा.स.स.बाट पत्रकार श्री नारायणी रजौरे दाङ्ग सम्मानित
ख) अशिमता पत्रिकाबाट श्री मन्जु थापा संचार जगत पुरस्कृत हुनुहुनेमा
क) तिलोत्तमा राष्टिय दैनिकका पत्रकार श्री झविन्द्र देवकोटा, वुटवल
ख) कान्तीपुर एफ.एम. की संचारकर्मी मीना शर्मा सम्मानित हुनुहुने सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था तथा व्यक्तिहरू
क) श्री कानूनी सहयोग तथा परामर्श केन्द्र (ल्याक), काठमाण्डौं
ख) श्री महिला तथा बालबालिका कार्यालय, कंचनपुर ।
ग) प्र.नि. श्री चन्द्रा कुमारी गुरूङ्ग, जिल्ला प्रहरी कार्यालय, कास्की पुरस्कृत हुनुहुने सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था तथा व्यक्तिहरू
क) श्री शारदा नेपाल, महिला तथा बालबालिका कार्यालय, इलाम
ख) प्र.ज.श्री राजकुमारी थापा, जिल्ला प्रहरी कार्यालय, पर्सा
ग) श्री भगवती नेपाल, आत्मनिर्भरता केन्द्र, सिन्धुपाल्चोक

८ दिवसको अवसरमा यात्राको चौथो अंक प्रकाशन ।

९ राष्ट्रिय समिति तथा उप समितिको ९ पटक बैठक सम्पन्न (महत्वपूर्ण निर्णयहरू यसैसाथ संलग्न छ)

१० गै.स.स बिच समन्वय विस्तारका लागि प्रतिनिधिहरू, सरकारी तथा गैर सरकारी ६० जना प्रतिनिधिहरू बिच अन्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न ।

११ पुर्नस्थापना केन्द्रबाट १६९७ जनाले मानव बेचबिखनबाट पीडित एवं प्रभावितहरूको लागि अन्तरिम आवासीय हेरचाह, स्वास्थ्य उपचार सेवा, मनोसामाजिक परामर्श, कानूनी सहायता सीप विकास तालिम, बिउ पूंजी, अदालती कारवाहीको सिलसिलामा यातायात खर्च सम्बन्धी सेवा गरिएका

१२ रू १, ५८, ३२०, ०००।- (एक करोड ५८ लाख बत्तीस हजार) ८ वटा पुनस्थापना गृह, भारत, अबुधावीस्थीत राजदूताबासहरू, र कोलकत्तास्थीत महाबाणिज्यदुताबासमा मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारबाट प्रभावितहरूको उद्धार, स्वदेशफिर्ती, संरक्षण र पुर्नस्थापनाका लागि कोषबाट रकम निकासा भएको ।

बार्षिक कार्यक्रम अन्तर्गत नरहेका अन्य क्रियाकलापहरु

१ भुकम्प पश्चातको मानव बेचबिखनको उच्च जोखिमलाई ध्यानमा राखि सीमा निगरानी तथा भारतसंगको सहकार्यलाई प्रभावकारी बनाउन झापा, चितवन र कञ्चनपुर जिल्लामा (महिला १०८, पुरूष ११७ गरि जम्मा २२५ जना) विभिन्न सरोकारावाला निकाय, गै.स.स तथा बाल क्लबका प्रतिनिधिहरूसँग Cross Border Workshop गरियो ।

२ मानब बेचबिखन बिरूद्धको स्थानीय समिति (गठन तथा परिचालन) निर्देशिका २०७० अन्तर्गत नगर समितिको गठन गर्ने नयां व्यवस्था निर्देशिकामा थप गरिएको ।

३ लैगिंक हिसां तथा बेचबिखनबाट प्रभावितहरूले प्राप्त गर्ने निशुल्क सेवाहरूको बारेमा १६ जिल्ला (काठमाडौं, ललितपुर, काभ्रे, सिन्धुपाल्चोक, नुवाकोट, रसुवा, धादिड० गोर्खा, चितवन मकवानपुर, पर्सा, झापा, रूपन्देहेही, बांके, कैलाली, कंचनपुर) बाट प्राप्त सूचनाको आधारमा तयार परिएको जानकारी

मुलक sewa.mowcsw.gov.np, Online survey directoryनिमार्ण गरी मन्त्रालयको web siteमा राखिएको ।

४ चितवन र कास्की जिल्लामा मानव बेचबिखन नियन्त्रण बिषय हेर्ने ७५ जना महिला तथा बालबालिका कार्यालयका सम्पर्क व्यक्तिहरूलाई २ दिने क्षमता अभिबृद्धि अभिमुखीकरण फोकल व्यक्तिहरूसंग अर्न्तक्रिया सम्पन्न भएको ।

५ ७२०७२।०१।१२ गते गएको विनासकारी भूकम्प पश्चात् मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारका घटनाहरू बढ्न सक्ने सम्भावनालाई ध्यानमा राख्दै जोखिम न्यूनीकरणका लागि मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार विरूद्धको सन्देशमूलक सूचना निमार्ण तथा प्रसारण भएको ।

६ आगामी चौधौ योजना तयारीको लागि विभिन्न सरोकारवाला निकायहरू संग राय परामर्शको लागि ६५ जना विभिन्न निकायका प्रतिनिधिहरू बीच परामर्श गोष्ठी ATTWINसंगको सहर्कामा सम्पन्न ।

७ माइती नेपालको सहकार्यमा मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारबाट प्रभावितहरूको न्याय पहुंचमा सरोकारवालाहरूको सशक्त भूमिका बिषयक २ दिने कार्यशाला गोष्ठी सम्पन्न ।

८ दिल्ली बिमानस्थल हुंदै कुर्दिस्तान, केन्या, तान्जानिया भनि खाडी मुलुकको दुबईलगायत विभिन्न मुलुकमा अत्यन्त जोखीमपूर्ण कामको लागि पर्यटक र कलाकारको भीसा मिलाई तेश्रो मुलुक पुर्‍याउने क्रममा विभिन्न होटलहरूमा राखिएको अवस्थामा भारतीय प्रहरीको अनुसन्धानबाट २७ जना युवतीहरूको उद्धार गरी भारतस्थित नेपाली दुताबासको पहलमा यस मन्त्रालयलेमिति २०७२।४।२० मा स्वदेश फिर्ता ल्याई पुर्नस्थापनाको लागि माइती नेपालमा राख्ने व्यवस्था मिलाइएको ।

९ मानब बेचबिखन तथा ओसारपसार बिरूद्ध बनेको कानूनहरूको संगालो २०७२ प्रकाशन ।

१० मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण ऐन २०६४ को ऐन संशोधन सम्बन्धि गोष्ठी ७९ जना (महिला २९ जना पुरूष ५० जना) विभिन्न सरकारी तथा गैर सरकारी संस्थाको प्रतिनिधिहरूको उपस्थितिमा मकवानपुर जिल्लामा कार्यक्रम सम्पन्न भएको ।

मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार बिरुद्धको राष्ट्रिय समितिबाट आ.ब. २०७२/७३ मा भएका केही प्रमुख निर्णयहरु :

१ विदेशस्थित कुटनैतिक नियोगमा राष्ट्रिय कोष परिचालन सम्बन्धमाःमानव बेचबिखनबाट पीडित तथा प्रभावित भई अलपत्रमा परेका नेपालीहरूको उद्धार तथा स्वदेश फिर्तीका लागि हाल सम्म भारत स्थीत राजदुताबास र कोलकात्ता स्थीत माहाबाणिज्यदुतावासलाई राष्ट्रिय कोषबाट रकम उपबब्ध गराउदै आएकोमा २०७१।०७२ देखि थाइलैण्डमा रहेको नेपाली दुताबास र २०७२।०७३ देखि यू.ए.ईमा रहेको नेपाली दुताबासमा पनि सहयोग विस्तार गरिएको ।

२ अदालतको निर्णय बमोजिम पुनर्स्थापना कोषबाट पीडितलाई मनासिव क्षतिपूर्ति भराई दिने सम्बन्धमाः “लैङ्गिक समानता कायम गर्न तथा लैङ्गिक हिंसा अन्त्य गर्न केहि नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन, २०७२ को दफा १७ (१क)”मा उल्लेख भए बमोजिमको अदालतको अन्तिम निर्णय पश्चात पुनर्स्थापना कोषबाट पीडितलाई मनासिव क्षतिपूर्ति भराई दिने व्यवस्था कार्यान्वयनको लागि जिल्लामा महिला तथा बालबालिका कार्यालयमा निवेदन पर्न आएमा जिल्लास्थीत तत्काल उद्धार कोषबाट प्रक्रिया पुरा गरी रकम उपलब्ध गराई मन्त्रालयमा रहेको पुनर्स्थापना कोषबाट सोधभर्ना माग गर्ने ।

(निर्णय मितिः २०७२।०९।१६)

३ निगरानी डेस्क स्थापना सम्बन्धमाः मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार जस्तो नियन्त्रणका लागि भारत र चीनको सीमा जोडिएका जिल्लाहरूमा निगरानी वढाउनका लागि यस क्षेत्रमा संलग्न सम्पूर्ण सरकारी तथा गैर सरकारी निकायसंग समन्वय गर्न तथा एउटै सीमा नाकामा दुई भन्दा बढी गैर सरकारी संस्थाहरूको निगरानी डेस्क नराख्नुको साथै क्रमस अन्य नाकामा निगरानी डेस्क विस्तार गर्न पहल गर्न जिल्ला समितिलाई निर्देशन पठाउने ।

(निर्णय मितिः २०७२।१०।२१)

४ जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा घटना दर्ता अनिवार्य रूपमा गर्ने सम्बन्धमा : नेपाल सरकारको सहयोगमा संचालनमा रहेका पुनर्स्थापना केन्द्रमा पीडित तथा प्रभावितलाई राख्न महिला तथा बालबालिका कार्यालयले सिफारिस गर्दा जिल्ला प्रहरी कार्यालयमा घटना दर्ता अनिवार्य रूपमा गर्नु पर्ने व्यवस्था हुन जिल्ला समितिमा निर्देशन पठाउने । (निर्णय मितिः २०७२।१०।२१)

५ पीडित तथा प्रभावितहरूलाई उद्धार गरी स्वदेश फिर्ति गर्दा नेपाल प्रहरीमा अनिवार्यरूपमा सूचना दिने सम्बन्धमाः मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारबाट पीडित तथा प्रभावितहरूलाई उद्धार गरी स्वदेश फिर्ति गर्दा विदेश स्थीत कुटनैतिक नियोगहरूले अनिवार्य रूपमा नेपाल प्रहरीमा सूचना दिई प्रहरीको समन्वयमा फिर्ता गर्ने तथा महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालयमा जानकारी गराउने व्यवस्था हुन परराष्ट्र मन्त्रालय मार्फत सबै नियोगमा निर्देशन पठाउन पत्राचार गर्ने । (निर्णय मितिः २०७२।१०।२१)

६ कार्यक्रम मार्फत सचेतना फैलाउने सम्बन्धमाःविदेशी नागरिकहरूसंग विवाह गरि सम्बन्धित देशमा पतिसंग जान चाहने नेपाली महिलाहरूसंग सम्बन्धित विषयमा गृह मन्त्रालयबाट भएको निम्न बमोजिमको निर्णयको साथै विदेश जानका लागि इच्छुक महिलाहरूलाई दलालहरूले भीसा लाग्ने सव भन्दा सहज उपायको रूपमा विदेशी संग विवाह गर्ने भनि फकाउने प्रवृत्ति व्यापक रहेको र विवाह गरेर विदेश गए पछि महिलाहरूलाई जवरजस्ती उक्त व्यक्तिसंगै बस्न वाध्य बनाउने, श्रम तथा यौन शोषण हुने गरेको घटनालाई आफ्ना नियमित कार्यक्रम कार्यक्रम मार्फत सचेता फैलाउन परिपत्र गर्ने । (निर्णय मितिः २०७२।१०।२१)

७ विवाह दर्ता ऐन २०२८ अनुसार नेपाली महिलाले विदेशी पुरूषसंग विवाह दर्ता गरे पश्चात पति रहेको सम्बन्धित मुलुकमा जान चाहेको अवस्थामा देहाय बमोजिमको कागजात पेश गरेको अधारमा मात्र निजलाई अध्यागमन कार्यालयले प्रस्थान अनुमति दिने निर्णय भएको ।

८ निज विदेशी पतिको घर ठेगानाको वर्तमान अवस्था, अर्को विवाह गरे नगरेको र निज विवाहित महिलाको सामाजिक सुरक्षाको प्रत्याभूति सम्बन्धमा सम्बन्धित राजदूतावासले गरिदिएको **Re. Confirmation Letter** अध्यागमन विभाग मार्फत बुझि पेश गर्ने ।

- निज नेपाली महिलाको बाबु, आमा/अभिभावकले निज महिला विदेशी नागरिकसंग विवाह गरि आफ्नो पतिको देशमा जान आफ्नो मञ्जुर रहेको भनी स्थानीय निकायको रोहबर गरिदिएको मञ्जुरीनामा ।
- विवाह दर्ता प्रमाणपत्र ।

अनुसूची १७.२

बजेट उपशिर्षक ३४०१०५३/४ समाज कल्याण कार्यक्रम (अपाङ्गता सि.वि.आर तथा ज्येष्ठ नागरिक कार्यक्रमसमेत)

भौतिक प्रगतिः ८३.८ प्रतिशत **वित्तीय प्रगतिः** ८४.० प्रतिशत

यस अवधिसम्म हासिल भएका मुख्य मुख्य उपलब्धिहरु
• अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुलाई सहायक सामग्री उत्पादन र वितरण (केन्द्र स्थापना भैसकेका ५ वटा केन्द्रहरुमार्फत ५५० थान) • नेपाल अपाङ्ग संघ, खगेन्द्र नवजीवन केन्द्र, जोरपाटी काठमाण्डौं र NNSWA कञ्चनपुरमा पूर्ण अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई पुनर्स्थापना कार्यक्रम संचालन भएको । करिब १२ जना पुनर्स्थापना भएका • अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको लागि प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद (CTEVT) सँग सम्झौता गरी तालिम कार्यक्रम संचालन भएको (करिव २०० जना)। • अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका अधिकार र पुनर्स्थापनाको लागि अभियान, पैरवी र यसै क्षेत्रका बिभिन्न ८६ वटा संघसंस्थाहरूसंग साझेदारीता गरिएको • अन्तराष्ट्रिय अपाङ्गता दिवस मनाउने कार्य भब्यताकासाथ सम्पन्न • ७५ वटै जिल्लामा समुदायमा आधारित पुनर्स्थापना कार्यक्रम संचालन भएको छ। • अपाङ्गता भएका ब्यक्तिहरूको अधिकार सम्बन्धी ऐन, २०७२ को मस्यौदा व्यवस्थापिका संसदमा पेश गरिएको छ। • ज्येष्ठ नागरिक सम्बन्धी कार्य गर्ने संस्थाको पदाधिकारी र महिला बालबालिका कार्यालयका कर्मचारी गरी जम्मा १७६ जनाको सहभागितामा ५ क्षेत्रमा अन्तरक्रिया गरेको। • ज्येष्ठ नागरिकप्रति परिवारको दायित्व र ज्येष्ठ नागरिकको कर्तव्य सम्बन्धी भित्तेपात्रो प्रकाशन तथा छपाइ • ज्येष्ठ नागरिक सम्बन्धी कार्य गर्ने संस्थाका पदाधिकारी, संचारकर्मीहरू गरी जम्मा ४० जना सहभागीहरूलाई ज्येष्ठ नागरिक सम्बन्धी भएका व्यवस्था सम्बन्धमा जानकारी तथा स्पष्ट गरिएको। • नेपालका पाँचै विकास क्षेत्रहरूलाई समेट्ने गरी १५ जिल्लामा ज्येष्ठ नागरिकको वास्तविक अवस्थाबारे अनुसन्धान गरी प्रतिवेदन तयार तथा छपाई कार्य संस्थासँगको साझेदारीमा सम्पन्न भएको। • ज्येष्ठ नागरिकहरूको लागि परिचयपत्र छपाई तथा बितरणको ब्यवस्था • ज्येष्ठ नागरिकहरूको अधिकार र पुनर्स्थापनाको लागि अभियान, पैरबी र यसै क्षेत्रका बिभिन्न ७७ वटा संस्थाहरूसंग साझेदारीता गरिएको छ • काठमाण्डौंको लप्सीफेदीमा ज्येष्ठ नागरिक ग्राम निर्माण कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको।

अनुसूची १७.३

बजेट उपशिर्षक ३४०१०७३/४ बालकल्याण कार्यक्रम

भौतिक प्रगतिः ९७.९ प्रतिशत **वित्तीय प्रगतिः** ७५.८ प्रतिशत

यस अवधिसम्म हासिल भएका मुख्य मुख्य उपलब्धिहरु
• बालसुधार गृह बाँके र बालकल्याण गृह मोरङ्को भवन निर्माण कार्य सम्पन्न • यूसेप नेपालको सहकार्यमा बालसुधारगृहहरू संचालन गरिएको, हाल १२२ जना (६ वालिका र ११६ बालक) रहेको • बाल सुधार गृह सानोठिमीको भवनमा तला थप गरी बालिका कक्ष निर्माण, • सिंहदरवार दिवा शिशु स्याहार केन्द्रको भवन निर्माण सम्पन्न, • सिंहदरवार दिवा शिशु स्याहार केन्द्र संचालन, • बालबालिकालाई अनुशासनका नाममा दिईने शारिरीक तथा मानसिक सजाय र भूकम्प प्रभावित क्षेत्रका बालबालिकाहरूलाई मनोसामाजिक परामर्श संचालन, • बालविवाह अन्त्यका लागि राष्ट्रिय रणनीति, २०७२ मन्त्रिपरिषदबाट स्वीकृत भई जारी भएको । सो को छपाई गरी सरोकारवाला पक्षलाई वितरण गरिएको । • काठमाण्डौं उपत्यकाका सडक बालबालिकाको व्यवस्थापन कार्य शुरू भई ३५१ जना बालबालिकाको व्यवस्थापन भएको ।

अनुसूची १७.४

बजेट उपशिर्षक३४०१०१३/४ महिला विकास कार्यक्रम (केन्द्रस्तर/विभाग)

भौतिक प्रगतिः ९०.१९ प्रतिशत **वित्तीय प्रगतिः** ८२.२६ प्रतिशत

यस अवधिसम्म हासिल भएका मुख्य मुख्य उपलब्धिहरु

सामाजिक सुरक्षा तर्फ

- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको समुदायमा आधारित पुर्स्थापना (CBR) कार्यक्रमको लेखाजोखा
- सार्वजनिक प्रयोजनका भौतिक संरचनाहरूको अपाङ्गताको दृष्टिले लेखाजोखा
- २० जिल्लामा महिला तथा बालबालिका कार्यालयको सहायता कक्षमा दोभाषेको व्यवस्थाका लागि राष्ट्रिय बहिरा सङ्घ अन्तर्गतका जिल्लास्तरका संस्थालाई अनुदान
- लोकसेवा आयोगबाट नियूक्त भई आउनुभएका १०० जना नयां कर्मचारीहरूलाई अनुशिक्षण (तीन समूहमा)

अनुगमन, अभिलेखीकरण तथा संस्थागत सुदृढीकरणतर्फ

- संरक्षण विषयगत क्षेत्रको समन्वय बैठक, (६ पटक) केन्द्रस्तर
- कार्यक्रम सञ्चालन मार्गदर्शन परिमार्जन र प्रकाशन

वार्षिक समीक्षा गोष्ठी

- मूल्याङ्कन प्रयोजनार्थ न्यूनतम सशक्तीकरणका मापक एवं निकटवर्ती सूचकाङ्कको अनुमानयोग्यता निर्धारण अध्ययन
- महिला विकास कार्यक्रमको ऐतिहासिक रुपरेखा पुस्तक तयारी र प्रकाशन
- प्रवर्धित समूहहरूको पूर्व-सहकारी चरणदेखिको अभ्यास एवम् सशक्तीकरण आवश्यकताको लेखाजोखाका आधारमा मौजुदा विनियमका प्रावधानमा वाञ्छनीय संशोधनका साथै नमुना विनियम तर्जुमा र प्रकाशन
- 'गरिबी विरूद्ध महिला' अभियानको कार्यगत अनुसन्धान
- महिला विकास प्रशिक्षण कार्यक्रमको प्रभाव लेखाजोखा
- कार्यक्रमको सघन अनुगमन (२५ जिल्ला)

मानव बेचबिखन नियन्त्रण

- २६३ वटा मानव बेचबिखन विरूद्धको गाउँ समिति गठन र अभिमुखिकरण तथा वैठक सञ्चालन
- ५० पटक मानब बेचबिखन अन्त्यका लागि सामुदायिक परामर्श कार्यशाला तथा कार्ययोजना तर्जुमा, २ दिने, गाउँस्तर (महिला संस्था/समितिलाई कार्यक्रम अनुदान)
- सुरक्षाकर्मी र सार्वजनिक सवारी चालक तथा परिचालकहरुसँगको सहकार्य प्रवर्द्धन कार्यशाला, १ दिने जिल्लास्तर (कन्चनपुर, कैलाली, बाँके, कपिलवस्तु, रूपन्देही, चितवन, र झापा)
- डान्स बार रेष्टुरेन्टको संयुक्त अनुगमन (काठमाडौं, भक्तपुर, पर्सा, कास्की, बाँके, चितवन र रूपन्देही) प्रति जिल्ला ३ पटक
- ६७ जिल्लमा सन्देशमूलक सामग्री प्रकाशन
- ६६ जिल्लामा जिल्ला पुनर्स्थापना कोषमा अनुदान
- ७ पटक पुनर्स्थापना गृहहरुको निरीक्षण

अनुसूची १७.५

बजेट उपशिर्षक ३४०८०२३/४ महिला विकास कार्यक्रम (जिल्लास्तर)

भौतिक प्रगतिः ९६.४ प्रतिशत **वित्तीय प्रगतिः** ८३.८ प्रतिशत

यस अवधिसम्म हासिल भएका मुख्य मुख्य उपलब्धिहरु

कार्यालय सुविधातर्फ

- १८ जिल्लामा (ताप्लेजुङ्ग, इलाम, झापा, धनकुटा, ओखलढुङ्गा, रसुवा, चितवन, नवलपरासी, रूपन्देही, कपिलवस्तु, पाल्पा, गुल्मी, तनहुँ, लमजुङ्ग, प्यूठान, बाँके, बर्दिया, सुर्खेत) कार्यालयको भवन निर्माण
- ८ जिल्ला (ताप्लेजुङ्ग, उदयपुर, दोखला, पर्वत, म्याग्दी, जुम्ला, कालिकोट, प्यूठान) मा परिसर निर्माण

लक्षियत समूह सहभागितातर्फ

- १७ वटा गाविसमा कार्यक्रम विस्तार
- ५२१८ वटा समूह र २६३ समितिगठन र परिचालन भई ३०९८७ जना समुह सदस्यको लागि व्यक्तित्व विकासका प्रारम्भिक प्रशिक्षण (गरिवी विरूद्ध महिला अभियान समेत)

व्यक्तित्व विकास प्रशिक्षण

- ११७७१ समुह सदस्यको लागि व्यक्तित्व विकासका (आधारभूत, नेतृत्व तथा संस्थागत, लेखापालन तथा प्रस्तावना लेखन तालिम)
- महिला सहकारी सस्था दर्ता गर्ने तयारी अवस्थामा रहेका १३५ तदर्थ समितीका सदस्यलाई पूर्वसहकारी शिक्षा प्रदान

संस्थागत विकास सामूहिक गतिशीलता

- १३० वटा महिला संस्था गठन र दर्ता
- १७८ वटा महिला संस्थाको अवस्था विश्लेषण तथा रणनीति-पत्र तर्जुमा (गरिबी विरूद्ध महिला अभियान
- रेखाङ्कन भ्रमण अन्तर्गत ५४० जनालाई अन्तरसंस्था तथा ९५४ जनालाई अन्तरजिल्ला भ्रमण
- ११ संस्था/समितिमा स्रोत परिचालनका लागि बीउपुँजी
- १३ वटा महिलासहकारी सस्थालाई फर्निचर, मेसिनरी औजार खरिद अनुदान तथा ८९ संस्थालाई भवन निर्माण अनुदान

महिला समितिअन्तर्गत व्यावसायिक समूह विकास

- १८५२५ जनालाई सीप तथा व्यावसायिकता विकास तालिम
- २०१५५ जनालाई व्यवसाय स्थापना खर्च अनुदान (प्रतिव्यक्ति रू. ३, ५००/विकास लागत २.०-२.५ जिल्ला रू. ४, ५००/भूकम्प प्रभावित/विकास लागत ३ जिल्ला रू. ७, ५००)
- १४७ संस्थलाई साझा व्यावसायिक सेवाका लागि महिला संस्थालाई बहुउपयोगी कार्यक्रम अनुदान

विद्यालयविमुख किशोरीको बहुआयामिक विकास

- ९९० जनालाई किशोरीलाई जीवनोपयोगी तालिम, १२३० जना किशोरी लाई सीप तथा व्यावसायिकता विकास तालिम र १२२० जना किशोरीलाई व्यवसाय स्थापना खर्च अनुदान (२४० जना मुक्त कमलरी समेत)
- ८७ किशोरी सूचना तथा परामर्श केन्द्रको स्तरोन्नति
- ८९ महिला संस्थामार्फत अतिविपन्न किशोरीका लागि शैक्षिक तथा स्वास्थ्योपचार सहयोग

मुक्त कमलरीको सशक्तीकरण

- महिला संस्थाअन्तर्गत ४२ वटा मुक्त कमलरी समूह गठन र २१० जना सदस्यलाई अनुशिक्षण
- बादी समुदायका महिलाका लागि घर विकास योजनाको अनुशरण अन्तर्गत १५ जनालाई अन्तरसमिति रेखाङ्कन भ्रमण र २ समूहलाई समूह सदस्यको अनुशिक्षण

मूलप्रवाहीकरण सम्पर्क निकाय सेवा

- ६ पटक गाविसस्तरीय लेखाजोखा
- २ पटक जिल्लास्तरीय लेखाजोखा र कार्ययोजना तयारी
- ४ जिल्लामा लैङ्गिक सरोकारका विषयगत अध्ययन
- १ जिल्लामा लैङ्गिक विकास प्रतिवेदन तयारी र प्रकाशन
- २९१ स्थानीय जनप्रतिनिधि, गाविस सचिव तथा सञ्चारकर्मीलाई लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण अनुशिक्षण, ३ दिने, जिल्लास्तर (जिविससँगको साझेदारीमा)

सामाजिक परिचालन

- समुदायस्तरमा ४०० जना सामाजिक परिचालिका र महिला संस्थाका अध्यक्ष, व्यवस्थापक वा सहजकर्तालाई प्रशिक्षक प्रशिक्षण

बालअधिकारको सम्वर्धन

- १७ वटा जिल्ला तथा गाविसस्तरीय बालसञ्जाल गठन
- ४९ समितिमा गाउँ बालसंरक्षण तथा संवर्द्धन समिति गठन
- २४ समूहमा बालसञ्जाल र गाउँ बालसंरक्षण तथा संवर्द्धन समितिका सदस्यहरुको अनुशिक्षण
- १२ पटक जिल्ला बाल भेला
- ६३ जिल्लामा विपत्मा परेका बालबालिकाहरुको उद्धार तथा पुनर्स्थापन (प्रति जिल्ला ५० हजार)
- ५९ वटा महिला सहकारी संस्था/समितिमार्फत बालविवाह विरूद्धको अभियान सञ्चालन
- ११ स्थानमा बालअधिकार सम्बन्धी जनचेतनामूलक सन्देश पाटी निर्माण
- ३ गाविस (इलाम, पर्वत) बालमैत्री गाविस घोषणा जिल्लाको नाम
- २ संस्थामा (ताप्लेजुङ्ग) स्थानीय सामग्री प्रयोग गरी बालबालिकाहरुका लागि सर्वोत्तम पीठो बनाउने तालिम
- २९ संस्थामार्फत विपन्न शिशु पोषण सहयोग

लैङ्गिक हिंसा निवारण

- प्रहरी चौकीका प्रमुखहरुलाई लैङ्गिक हिंसा विरूद्ध अभिमुखीकरण र लैङ्गिक हिंसा विरूद्ध सचेतना (महिला सस्थालाई कार्यक्रम अनुदान)
- १७ जिल्ला सेवा केन्द्र र ९७ सामुदायिक सेवा केन्द्रलाई अनुदान

छाउपडी प्रथा विरुद्ध सामाजिक जागरण

- ४० केन्द्रका किशोरीहरुका लागि प्रशिक्षक प्रशिक्षण
- ३०० जना विद्यालय व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारी, अभिभावक तथा शिक्षक/शिक्षिकाहरुका लागि लैङ्गिक संवेदनशील तालिम
- २७० जना धामी, झाँक्री तथा अभिभावकहरुका लागि छाउपडी प्रथाले समाजमा पार्ने असरहरु विषयक प्रशिक्षण

आपत्कालीन संरक्षण सेवामा महिला समूहहरूको परिचालन २५ जिल्ला : गोरखा, काभ्रेपलाञ्चोक, धादिङ, भक्तपुर, ललितपुर, काठमाडौँ, सिन्धुली, मकवानपुर, ओखलढुङ्गा, दोलखा, रामेछाप, सिन्धुपाल्चोक, नुवाकोट, रसुवा, सोलुखुम्बु, खोटाङ, चितवन, लमजुङ, कास्की, तनहुँ, स्याङ्जा, गुल्मी, पाल्पा, बाग्लुङ र पर्वत

- भुकम्प प्रभाविता जिल्लामा संरक्षण विषयगत क्षेत्रका इच्छुक निकायसँगको सहकार्यमा १४ वटा मनोसामाजिक विमर्श केन्द्र स्थापना
- ९८ संस्था/समितिमा लैङ्गिकतामा आधारित हिंसा, बालबालिका, किशोरी तथा महिलाको सम्भावित ओसारपसार र संरक्षणको निहुँमा हुनसक्ने शोषणको रोकथामका लागि निगरानी समूह, समितिको परिचालन (महिला संस्था/समितिलाई कार्यक्रम अनुदान)
- ६४२० जना प्रभावित किशोरीलाई सीप तथा व्यावसायिकता विकास तालिम र व्यवसाय खर्च स्थापना अनुदान ।
- १०३ समूहका निगरानी समूह, समितिका सदस्यहरूलाई आपतूकालीन संरक्षण सेवा कार्यगत प्रशिक्षण, गाउँस्तर
- ३७ जिल्लामा संरक्षण विषयगत क्षेत्रको समन्वय बैठक (प्रति जिल्लामा ३ पटक)

सामुदायिक रेखदेखमा सक्तटापन्न बालबालिकाको पारिवारिक संरक्षण सेवा

- १३ संस्थामा प्रत्येक अञ्चलबाट एक जिल्ला पर्ने गरी रेखदेख केन्द्र स्थापना र सेवा सञ्चालन
- ४ पटक अभिभावक सम्मान भेला
- १९४ वटा महिला सहकारी संस्था मार्फत बालबालिकाउपर हुने शारीरिक तथा मानसिक ज्यादती विरूद्ध अभिभावकीय उद्बोधन

अनुसूची १७.६

लैङ्गिक हिंसा निवारणका लागि महिला संस्थाहरुको एकीकृत विकास कार्यक्रम, केन्द्रस्तर

भौतिक प्रगतिः ८९.३ प्रतिशत **वित्तीय प्रगतिः** ८७.९ प्रतिशत

यस आ.व.मा हासिल भएका मुख्य मुख्य उपलब्धिहरु

आपत्कालीन संरक्षण सेवामा महिला निगरानी समूह, समिति, संस्थाहरूको परिचालन

- ८ संस्थामा संरक्षण विषयगत क्षेत्रका इच्छुक निकायसँगको सहकार्यमा मनोसामाजिक विमर्श केन्द्र स्थापना
- १४ संस्थामा लैङ्गिकतामा आधारित हिंसा, बालबालिका, किशोरी तथा महिलाको सम्भावित ओसारपसार र संरक्षणको निहुँमा हुनसक्ने **शोषणको रोकथामका लागि निगरानी समूह, समितिको परिचालन**
- ११४० जना प्रभावित किशोरीहरुको जागरणका लागि जीवनोपयोगी सीप तालिम
- ३६ संस्थामा किशोरी सूचना तथा परामर्श केन्द्रको स्थापना
- ९०४ जनालाई निगरानी समूह, समितिका सदस्यहरूलाई आपत्कालीन संरक्षण सेवा कार्यगत प्रशिक्षण
- ८३ पटक संरक्षण विषयगत क्षेत्रको बैठक सञ्चालन
- महिला संस्थाहरूको साङ्गठनिक सुदृढीकरण
- ३५६२ समूह गठन, ८२८ समिति गठन, ८५८ निगरानी समूह गठन तथा १७९९० जना समूह सदस्यको अनुशिक्षण

महिला संस्थाको रणनीतिक अभिमुखीकरण

- ३३८५ जना महिला समितिका कार्यकारी सदस्य तथा निगरानी समूह सदस्यलाई आधारभूत तालिम
- २९९५ जना महिला संस्थाका सञ्चालक समितिका पदाधिकारी, व्यवस्थापन कर्मचारी र समितिका अध्यक्ष एवं सदस्य-सचिवलाई नेतृत्व तथा **संस्थागत विकास तालिम**
- ८५ महिला संस्थाको अवस्था विश्लेषण तथा रणनीति-पत्र तर्जुमा कार्यशाला
- ३९०० जनालाई लैङ्गिक हिंसा निवारणमा पुरूष सहभागिता प्रवर्धनका लागि सशक्तीकरण सहकार्य तालिम
- ८० महिला संस्थाका सुभेच्छुक तथा सहयोगी निकायहरू बीच महिला संस्थाको समग्र प्रगति स्थितिबारे गाविसस्तरीय अन्तरक्रिया

सामुदायिक संरक्षण एवं सम्प्रेषण (Referral) सेवा

- ७१३२ जना महिला संस्था, समितिका अध्यक्ष, व्यवस्थापन कर्मचारी तथा निगरानी समूहका संयोजकलाई समुदायमा आधारित संरक्षण प्रणाली र अनुमगन सम्बन्धी तालिम
- १२८ महिला संस्था/समितिमार्फत प्रभावितहरुलाई सहायता
- ३९७ महिला संस्था/समितिमार्फत महिला तथा बालबालिकामाथि हुने हिंसा विरूद्धको अभियान सञ्चालन (बालबिवाह, बेचविखन, यौनजन्य दुर्व्यवहार, श्रमशोषण, दाइजोप्रथा, छाउपडीप्रथा, इत्यादि)

सामाजिक परिचालन, सहजीकरण र अभिलेखीकरण

- ७२ जिल्लाका कर्मचारी तथा सामाजिक परिचालिकाका लागि अनुगमन प्रणाली सम्बन्धी अनुशिक्षण
- ३० जिल्लाको तथ्याङ्क सङ्कलन, विश्लेषण र प्रतिवेदन
- ७५ जिल्लामा लैङ्गिक हिंसा निवारण जिल्ला संयोजन समितिको बैठक (प्रति जिल्ला ३ पटक)
- ५७ जिल्लामा निगरानी किताप तथा मास्केबारी फाराम छपाइ

- ६५ जिल्लामा लैङ्गिक हिंसा विरूद्ध १६ दिने अभियान सञ्चालन

क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम, विभागस्तर

- नेतृत्व तथा संस्थागत विकास पुनर्ताजगी प्रशिक्षण २ समूहमा
- लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण तालिम १ समूहमा
- व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको ढाँचा रुपाङ्कन
- कार्यक्रमको सघन अनुगमन भ्रमण (९ जिल्ला)
- अल्पकालीन आश्रयस्थलका कर्मचारीका लागि घटना व्यवस्थापन तालिम १ समूह
- बालअधिकार सम्बन्धी प्रशिक्षण, ७ दिने २ समूहका
- सेवा केन्द्रहरूको सुदृढीकरणका लागि कार्ययोजना विकास

क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम, मन्त्रालयस्तर

- परियोजना कार्यान्वयन सम्बन्धी वित्तीय व्यवस्थापन तथा सुशासन सम्बन्धमा मन्त्रालय, विभाग र कार्यालयका पदाधिकारीहरुको क्षमता विकास
- विपद्को पूर्वतयारी सम्बन्धमा केन्द्रीयस्तरमा सरोकारवाला निकायहरुबीच अन्तरक्रिया
- १ पटक निर्देशन समितिको बैठक

आपत्कालीन संरक्षण सेवामा महिला निगरानी समूह, समिति, संस्थाहरूको परिचालन भूकम्मबाट अतिप्रभावित १४ जिल्ला : ओखलढुङ्गा, सिन्धुली, रामेछाप, दोलखा, सिन्धुपाल्चोक, रसुवा, धादिङ, नुवाकोट, काठमाडौँ, ललितपुर, भक्तपुर, काभ्रेपलाञ्चोक, मकवानपुर र गोरखा 'यूनिसेफ'

- महिला संस्थाका अध्यक्ष, सञ्चालक तथा कर्मचारीलाई संरक्षण सेवा सञ्चालन अनुशिक्षण, जिल्लास्तर, ५ दिन ४५समूहको लागि
- ६२ सस्थाको सदस्यलाई (१८६०) लैङ्गिकतामा आधारित हिंसा, बालबालिका, किशोरी तथा महिलाको सम्भावित ओसारपसार र संरक्षणको निहुँमा हुनसक्ने शोषणको रोकथामका लागि निगरानी समूह, समितिको परिचालन
- २० पटक संरक्षण विषयगत क्षेत्रको कार्य संयोजन तथा प्रतिवेदन
- १० जिल्लामा विपद्पछिको परिस्थितिमा महिला, बालबालिका तथा संकटासन्न समूहको पहिचान, उद्दार, तात्कालिक संरक्षण, सम्प्रेषण र पारिवारिक पुनर्मिलनजस्ता आकस्मिक सेवा

विद्यालयविमुख किशोरीको बहुआयामिक विकास 'यूनिसेफ'

- २४ संस्थामा किशोरी जागरण अन्तर समूह अनुभव आदान प्रदान

विद्यालय विमुख किशोरीहरूको बहुआयामिक विकास कार्यक्रम सञ्चालन

- किशोरीहरुको बहुआयामिक जीवनउपयोगी रूपान्तरण तालिम १२ वटा महिला सहकारी संस्थाको किशोरीहरूको लागि)
- ३ जिल्ला (अछाम, हुम्ला, मुगु) मा महिला संस्थामा किशोरी सूचना तथा परामर्श केन्द्र स्थापना
- १२ महिला संस्थामार्फत अतिविपन्न किशोरीहरुका लागि शैक्षिक तथा स्वास्थोपचार सहयोग कार्यक्रम अनुदान

- १२० जना किशोरीहरूलाई सीप तथा व्यावसायिकता विकास तालिम तथा व्यवसाय स्थापना सहयोग
- १ समूहलाई किशोरीहरूको बहुआयामिक विकास प्रशिक्षक प्रशिक्षण, १० दिने

किशोरीहरुको वहुआयामिक विकास तथा लैङ्गिकतामा आधारित हिंसा निवारण कार्यक्रम 'यूएनएफपीए'

- १० जनालाई मनोसामाजिक विमर्शकर्ताका लागि पुनर्ताजगी तालिम
- १४ जिल्लाका सामाजिक परिचालिका/संस्थाका सदस्यहरूका लागि मनोसामाजिक विमर्शकर्ताको तालिम (ओखलढुङ्गा, सिन्धुली, रामेछाप, दोलखा, सिन्धुपाल्चोक, रसुवा, धादिङ, नुवाकोट, काठमाडौँ, ललितपुर, भक्तपुर, काभ्रेपलाञ्चोक, मकवानपुर र गोरखा)
- ४५ जनालाई किशोरी विकास कार्यक्रम रूपान्तरण प्रशिक्षण
- १७ जनालाई लैङ्गिकतामा आधारित हिंसा तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी प्रशिक्षण
- ७५ जना महिला सहकारी संस्थाका पदाधिकारी तथा सदस्यहरूका लागि लैङ्गिकतामा आधारित हिंसा तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी प्रशिक्षण
- सूचना, शिक्षा, सञ्चार सामग्री उत्पादन तथा वितरण
- किशोरी समूह तथा वृत्तका अगुवा किशोरीहरूका लागि जीवनोपयोगी सीप विकास पुनर्ताजगी प्रशिक्षण (एक पटक)

अनुसूची १७.७

बजेट उपशिर्षक३४००१६३/४राष्ट्रिय महिला आयोग

भौतिक प्रगतिः ९९.५प्रतिशत **वित्तीय प्रगतिः** ९४.५प्रतिशत

यस अवधिसम्म हासिल भएका मुख्य मुख्य उपलब्धिहरु

- सामाजिक कुरिती, दाइजोलगायत यौनजन्य दुर्व्यवहार तथा महिला विरूद्ध हुने हिंसा तथा महिला अधिकारसंग सम्वन्धित विषयहरूमा छलफल अन्तरक्रिया कार्यक्रम
- प्रथा परम्परा तथा सामाजिक कुरीतिका कारण महिला माथि हुने हिंसा सम्बन्धमा जिल्ला स्तरमा छलफल अभियान
- विद्यालय तहमा महिला अधिकार सम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम
- महिला अधिकार अनुगमन राष्ट्रिय सञ्जाल सञ्चालन खर्च, अनुगमन, तालिम, छलफल अन्तरक्रिया
- लैङ्गिक हिंसाका घटनाहरूको उजुरी, कार्यान्वयनको अवस्था र चुनौतीसम्बन्धमा सरोकारवाला सरकारी निकायहरूसंग छलफल अन्तरक्रिया
- विद्यालय तथा विश्वविद्यालय तहको पाठयक्रममा लैङ्गिक सवाल तथा महिला अधिकार सम्बन्धी विषय समावेश गर्ने सम्बन्धमा सरोकारवाला निकायहरूसंग छलफल तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम
- महिला अधिकार सम्बन्धि सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रम
- रेडियो नेपालबाट महिला अधिकार सम्बन्धी साप्ताहिक कार्यक्रम प्रशारण
- महिला विरूद्धको भेदभाव, प्रथा, हिंसा तथा महिला अधिकार सम्बन्धी चेतनामूलक श्रव्यदृश्य सामाग्री उत्पादन तथा प्रसारण

अनुसूची १७.८

बजेट उपशिर्षक ३४०१०८३-४ बालकल्याण समिति कार्यक्रम

भौतिक प्रगतिः ९०.३प्रतिशत **वित्तीय प्रगतिः** ५७.४प्रतिशत

यस अवधिसम्म हासिल भएका मुख्य मुख्य उपलब्धिहरु

- कार्यालय भवनको निर्माण कार्य निरन्तर सञ्चालन गरी जग ढलानसम्म गरिएको ।
- केन्द्रीय बाल कल्याण समिति र बालबालिका खोजतलास समन्वय केन्द्रको लागि एक/एक मोटरलगायतका सवारी साधन खरिद गरिएको ।
- हराएका तथा जोखिमपूर्ण अवस्थामा रहेका ४४५४ जना बालबालिकाको आपतकालीन उद्धार गरी राहत, मनोविमर्श, पारिवारिक पुनर्मिलन, पुनर्एकीकरण तथा पुनर्स्थापन गरिएको ।
- भूकम्प प्रभावित १४ जिल्लाका १, ८१२ जना बालबालिकालाई वार्षिक विनियोजन(नेपाल सरकार ६१२ र युनिसेफ १२००) र युनिसेफको सहयोगमा सञ्चालित आपतकालीन परियोजनाबाट ११, ७४७ गरी कूल १३, ५५९ (बालक ६, ५५९ र बालिका ७, ०००) जना भूकम्प प्रभावित बालबालिकालाई रू. ५००० का दरले राहत मानवीय सहयोग वितरण गरिएको ।
- विशेष हेरचाह र संरक्षणको आवश्यकता भएका २१७ जना बालबालिकालाई विशेष संरक्षण सहयोग गरिएको ।
- ३१ वटा जिल्ला बालकल्याण समितिबाट सञ्चालित कार्यक्रम र विभिन्न ३८ जिल्लामा सञ्चालनमा रहेका ४१४ वटा बालगृहहरूको अनुगमन गरी पृष्टपोषण गरिएको । यसमध्ये १४ वटा बालगृहमा रहेका बालबालिकाको उद्धार गरी पुनर्स्थापन गरिएको ।
- बालबालिकाको सहभागितामा बाल अधिकार प्रवर्धन गर्न सञ्चालित खुला निबन्ध प्रतियोगिता विभिन्न ५८ जिल्लाहरूमा सञ्चालन भई १८४ जना बालबालिका पुरस्कृत गरिएको ।
- विभिन्न ४८ जिल्ला बालकल्याण समितिले आ-आफ्नो जिल्लाको बालबालिकाको स्थिति प्रतिवेदन, २०७२ प्रकाशन गरेको । यसैगरी केन्द्रीय बाल कल्याण समितिले बालबालिका सम्बन्धी राष्ट्रिय स्थिति प्रतिवेदन २०७२ नेपाली र अंग्रेजी भाषामा प्रकाशन गरिएको,
- भारतसंग सीमानाका जोडिएका विभिन्न २० जिल्लाका सीमानाकामा बालबालिका बेचबिखन तथा ओसार पसार रोकथाम तथा नियन्त्रण सचेतना सञ्चार कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको ।
- कर्णाली अञ्चलका ३ र पीछडिएका क्षेत्रका ४ गरी विभिन्न ७ वटा जिल्लाहरूमा बाल संरक्षणप्रति जवादफदेहिता अभिवृद्धि गर्न पारिवारिक सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरी बालअधिकार र बालबालिकाको पालन षेषणमा अभिभावकको दायित्व अभिवृद्धि गरिएको
- बाल विवाह बढी हुने विभिन्न २७ वटा जिल्लाहरूमा बाल विवाह रोकथाम तथा न्यूनीकरण अभियान सञ्चालन गरिएको । यस अभियानबाट कतिपय जिल्लामा बाल विवाहहुनबाट रोकिएको र बाल विवाह रोकथाममा सम्बन्धित परिवार र सरोकारवालामा सचेतना अविभृद्धि गरिएको ।
- विविध कार्यक्रम सहित ६१ जिल्लामा सरोकारवालाहरूको समन्वय र सहभागितामा राष्ट्रिय बाल दिवस र ५८ जिल्लामा अन्तर्राष्ट्रिय बाल अधिकार दिवस मनाई बालअधिकार कार्यान्वयनमा अभिवृद्धि गरिएको ।
- विभिन्न ४४ जिल्लामा रहेका धार्मिक संघसंस्था र सो संस्थाहरूमा आवासीय रूपमा रहने बालबालिकाको तथ्यांक संकलन गरिएको । प्राप्त तथ्यांक विवरण अनुसार ४४ जिल्लाहरूमध्ये १८ वटा जिल्लाहरूको धार्मिक संघसंस्थामा कुनै पनि बालबालिका आवासीय रूपमा रहेको नपाइएको । २६ जिल्लाका १४७

(हिन्दु धर्मसँग सम्बन्धित रहेका मन्दिर, धाम, गुरूकूल, विद्यापिठ, आश्रम र केन्द्रहरूको संख्याः ४४, बौद्ध धर्मसँग सम्बन्धित गुम्बा र विहारहरूका संख्याः ३१, इस्लाम धर्मसँग सम्बन्धित मदरसाहरूको संख्याः ६१, र क्रिश्चियन धर्मसँग सम्बन्धित चर्चहरूको संख्याः ११)धार्मिक संस्थाहरूमा ६, ६८६ (बालक ५, २३४ र बालिका १, ४५२) जना रहेको पाइएको ।

- काठमाडौं उपत्यका सडक बालबालिका मुक्त अभियान सरोकारवाला सबैलाई समेटने गरी सञ्चालन गरिएको र यसक्रममा सडकमा रहेका २०३ जना बालबालिकाको उद्धार गरी विभिन्न सम्पर्क गृह तथा संरक्षण केन्द्रहरूमा संरक्षण तथा व्यवस्थापनको कार्य भइरहेको ।
- बालबालिकाको संरक्षण तथा बालअधिकार पवर्धनका लागि देहायबमोजिमको बाल हित सामग्रीहरू प्रकाशन गरी वितरण समेत गरिएको छ भने केही विषयमा अध्ययन गरिएको छः–

१) बालबालिका सम्बन्धी राष्ट्रिय स्थिति, प्रतिवेदन, २०७१

२) विपद् र बालबालिका तनाव कम गराउने क्रियाकलाप

३) बालअधिकारको दृष्टिकोणबाट स्थानीयतहको योजना तर्जुमा कार्यविधि अध्ययन गरिएको विषयहरूः–

४) आवासीय बालगृहमा रहेका बालबालिकाको पारिवारिक तथा सामाजिक सम्बन्ध अध्ययन,

५) बाल हेल्पलाइन नं. १०९८ र बालबालिका खोजतलास समन्वय केन्द्र १०४ को सेवा प्रभावकारिता अध्ययन,

६) बाल संरक्षणको सन्दर्भमा विद्यमान कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्थाको अध्ययन,

७) अनाथ बालबालिका पहिचान तथा संरक्षणको निम्ति सामाजिक सुरक्षा व्यवस्था सम्बन्धी अध्ययन ।

अनुसूची १७.९

बजेट उपशीर्षक ३४००१३ समाजकल्याण परिषद्

भौतिक प्रगतिः १०० प्रतिशत **वित्तीय प्रगतिः** १०० प्रतिशत

परिषदबाट आ.व. ०७२/०७३ को अवधिमा सम्पादित कार्यहरु :

क) नियमित कार्यहरु :

क्र.सं.	विवरण	संख्या	रकम
१	साधारण सम्झौता	७७	२,४७,११,००,०००।-
२	परियोजना सम्झौता	६६	८,२३,१४,११,२४५।-
३	कार्यक्रम स्वीकृति	६३१ संस्थको ११३६	२३,५३,४८,९०,२०९।-
४	संस्था आवद्धता	२०४९	
५	अनुगमन मूल्यांकन (राष्ट्रिय)	९० वटा संस्थाको ११९ वटा	
६	अनुगमन मूल्यांकन अन्तर्राष्ट्रिय	८१ (३० वटा मध्यावधी र ५१ वटा अन्तिम	

चालु आ.व. मा परिषदको आय – रु. १३७६३६ हजार

चालु आ.व.मा परिषदको व्यय – रु. ११८६५३ हजार

कोषहरुबाट सम्पदित कार्यहरु :

१) राष्ट्रिय अपांग कोष :

क्र.सं	क्रियाकलाप	वार्षिक लक्ष्य	वार्षिक प्रगति
१	छात्रवृत्ति सहयोग	६० जना	११ जना
२	आर्थिक सहायता तथा उपचार सहयोग	४० जना	२६ जना
३	अपांगका लागी शारिरिक पुनर्स्थापन कार्यक्रम :-	२५०० जना	१६७५ जना
४	सेतो छडी वितरण	२०० जना	२०१
५	अपांग प्रतिभा पुरस्कार वितरण	१२ जना	११ जना
६	स्वरोजगारमूलक तलीम कार्यक्रम	-	९ जना
७	सहायक सामाग्री वितरण	१०४ जना	२५७ जना
८	दीर्घ सेवा गरेका यस कोषका कर्मचारीलाई कदरपत्र र सम्मान प्रदान	१ जना	१ जना
९	भूकम्प पिडितलाई सहायक समाग्री वितरण		७५८ जना
१०	अक्षय कोष वृद्धि कार्यक्रम	५ लाख	४ लाख ५५ हजार

२) **राष्ट्रिय स्वास्थ्य कोष :**

क्र.सं	क्रियाकलाप	वार्षिक लक्ष्य	वार्षिक प्रगति	प्रगति प्रतिशत	कैफियत
१	एम्बुलेन्स गाडी संचालन	१	१	१००	समाज कल्याण परिषद्को सहयोगमा भारतीय दुतावासबाट एम्बुलेन्स गाडी प्राप्त भई नियमित संचालनमा रहेको ।
२	निशुल्क जनरल स्वास्थ्य शिविर कार्यक्रम	१० वटा	७ वटा		यस शिविरहरू विभिन्न जिल्लामा संचालन गरिएको यसबाट त्यस क्षेत्रका मानिसहरू लाभान्वित भएका छन् ।

अनुसूची १८

आ.व. २०७२/७३ असार मसान्त सम्मको नेपाल बाल संगठनद्वरा संचालित बालगृह र आश्रित बालबालिका

बालगृह	स्थापना	बालक	बालिका	जम्मा
बालगृह नक्साल	२०२१	२८	३८	६६
बाल संरक्षण गृह, सिफल	२०५८	२९	४१	७०
सामुदायिक बिकास केन्द्र, ठेचो	२०५८	१६		१६
गौरी शंकर बालगृह, दोलखा	२०५२	१३		१३
कपिलवस्तु बालगृह, तौलिहवा	२०५३	१८		१८
भिमफेदी बालगृह, मकवानपुर	२०५८	२८	३	३१
समाज कल्याण बालगृह, पांचखाल	२०५३	२०		२०
म्याग्दी बालगृह, म्याग्दी	२०५२	५	४	९
सर्लाही बालगृह, सर्लाही	२०५०	८		८
सिन्धुली बालगृह, सिन्धुली	२०६०	३		३
गोरखा बालगृह		२५		२५

स्रोतः नेपाल वाल संगठन, २०७३

अनुसूची १९

बेरुजु सम्बन्धी विवरण (आ.व. २०७२/७३ सम्मको)

सि.नं.	कार्यालयको नाम	बेरुजु अंक (रु हजारमा)
१.	महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालय	३७९०
२	महिला तथा बालबालिका विभाग	६७७६४
३	केन्द्रीय बाल कल्याण समिति	१८६३
४	राष्ट्रिय महिला आयोग	६०७९
५	समाजकल्याण केन्द्र, वृद्धाश्रम पशुपति	–
६	बालकल्याण गृह, पर्सा र सप्तरी	३८
७	बालन्याय समन्वय समिति	९९१
	जम्मा रू.	८,०५,२५
	आ.व २०७१/७२ को ले.प. बाट बेरूजु थप अंक	३३,१९,८०
	कूल जम्मा रु.	४१,२५,०५

जिल्लागत वेरुजू सम्बन्धी विवरण:

क्र.सं.	कार्यालय	आ.ब ०६९/०७० सम्मको कुल बेरूजू	आ.ब. ०७१/०७२ माफछ्यौंट भएको बेरूजु रकम	आ.ब ०६९/७० सम्ममा फछ्यौंट भै बांकी रहेको बेरूजू रकम	फछ्यौंट प्रतिशत
१	ताप्लेजूङ्ग	१७०६४४२.८५	१६६४३८८.००	४२०४५.८५	९७.५४
२	पांचथर	१४४८८२३.९५	८१२०२२.००	६३६८०१.९५	५६.०५
३	ईलाम	१२४९७८४.७६	६२५०७.१२	११८७२७७.६४	५.००
४	झापा	२०९९९०.५०	५८८९८.००	१५१०९२.५०	२८.०५
५	संखूवासभा	१०२७०५९.१३	०.००	१०२७०५९.१३	०.००
६	तेह्रथूम	१२९०८.५०	३१२९.५०	९७७९.००	२४.२४
७	भोजपुर	६३५९७.४२	२८२५५.००	३५३४२.४२	४४.४३
८	धनकुटा	२०८२७०.४४	३०१७५.००	१७८०९५.४४	१४.४९
९	सूनसरी	४३६९२१.८०	१३५३३६.०५	३०१५८५.७५	३०.९७
१०	मोरङ	५१७२५८७.०८		५१७२५८७.०८	०.००
११	सोलुखुम्बू	२१०९३४.६६	१११९७६.३३	९९७५८.३३	५२.७१
१२	ओखलढुङ्गा	३०७३७१५.५०	१९४२५७८.००	११३११३७.५०	६३.२०
१३	खोटाङ	६४१९६३.५०	०.००	६४१९६३.५०	०.००
१४	उदयपुर	१४३२४५९.९८	५३१३३६.७८	९०११२३.२०	३७.०९

क्र.सं.	कार्यालय	आ.ब ०६९/०७० सम्मको कुल बेरूजू	आ.ब. ०७१/०७२ माफछ्र्यौट भएको बेरूजु रकम	आ.ब ०६९/७० सम्ममा फछ्र्यौट भै बांकी रहेको बेरूजू रकम	फछ्र्यौट प्रतिशत
१५	सिराहा	१५६८०६९.४७	७७८५२७.६६	७८९५४१.८१	४९.६५
१६	सप्तरी	४८३३७९.१०	२०४५०.००	४६२९२९.१०	४.२३
१७	दोलखा	३४५०८८.२५	२६४२७७.००	८०८११.२५	७६.५८
१८	रामेछाप	११३६६०४.६८	४३६५२७.६८	७०००७७.००	४८.४१
१९	सिन्धुली	८७०३८१.५०	२११८२१.२५	६५८५६०.२५	२४.३४
२०	सर्लाही	३७५००८१.४३	१७४०९१.००	३५७५९९०.४३	४.६४
२१	धनुषा	१२६३०६६.२५	७१३७७५.७५	५४९२९०.५०	५६.५१
२२	महोत्तरी	५१९३४२४.१३	३९५३८.२४	५१५३८८५.८९	०.७६
२३	रौतहट	१४६८७३६.१७	११४४६.५०	१४५७२८९.६७	०.७८
२४	बारा	४४४५५१७.८१	१७९७५४०.६६	२६४७९७७.१५	४०.४३
२५	पर्सा	७२१०१४७.३०	३४६५९५.७६	६८६३५५१.५४	४.८१
२६	मकवानपुर	११५०००.००	०.००	११५०००.००	०.००
२७	चितवन	९२१७८६.४९	७९५१४७.४९	१२६५३९.००	८६.२७
२८	सिन्धुपाल्चोक	२०६२३०९.९१	२५०००.००	२०३७३०९.९१	१.२१
२९	काभ्रे	१८०५४१७.१०	५९४५८१.२०	१२१०८३५.९०	३२.९३
३०	रसुवा	३८७००.००	१८७००.००	२००००.००	४८.३२
३१	नुवाकोट	४३८३५८.२३	१२९२७.६८	४२५४३०.५५	२.९५
३२	धादिङ	२५३३६.६४	२५३३६.६४	०.००	१००.००
३३	काठमाडौं	५२६२७९७.१७	३९२००००.००	१३४२७९७.१७	७४.४९
३४	भक्तपुर	११२९०३७.०७	२३५०००.००	८९४०३७.०७	२०.८१
३५	ललितपुर	१७२०९७.१५	२००००.००	१५२०९७.१५	११.६२
३६	मनाङ	२९४५२६.६२	०.००	२९४५२६.६२	०.००
३७	लम्जुङ	३४९९७९.१४	३०००००.००	४९९७९.१४	८५.७२
३८	गोरखा	१००३६४८.६३	२९३३६४.८२	७१०२८३.८१	२९.२३
३९	स्याङजा	३५७६६२०.७१	३२६९१७७.८३	३०७४४२.८८	९१.४०
४०	तनहूं	३४२२४०.००	३४२२४०.००	०.००	१००.००
४१	कास्की	०.००	०.००	०.००	०.००

क्र.सं.	कार्यालय	आ.ब ०६९/०७० सम्मको कुल बेरूजू	आ.ब. ०७१/०७२ माफछ्यौंट भएको बेरूजु रकम	आ.ब ०६९/७० सम्ममा फछ्यौंट भै बांकी रहेको बेरूजू रकम	फछ्यौंट प्रतिशत
४२	मुस्ताङ	०.००	०.००	०.००	०.००
४३	म्याग्दी	१२५५४६७.९८	४७३११०.५०	७८२३५७.४८	३७.६८
४४	बाग्लुङ	०.००	०.००	०.००	०.००
४५	पर्वत	१८७८८१.५९	३०८२९.९०	१५७०५१.६९	१६.४१
४६	नवलपरासी	११६११९.५८	५६४१५.००	५९७०४.५८	४८.५८
४७	रूपन्देही	०.००	०.००	०.००	०.००
४८	अर्घाखांची	०.००	०.००	०.००	०.००
४९	कपिलवस्तू	६८८७०९.८०	२११०.००	६८६५९९.८०	०.३१
५०	पाल्पा	१६८०२०६.१५	११९४२०६.१५	४८६०००.००	७१.०७
५१	गूल्मी	०.००	०.००	०.००	०.००
५२	रूकूम	३३२२२१५.५०	२८९९०२२.६४	४२३१९२.८६	८७.२६
५३	रोल्पा	१८००९.००	१४१५१.००	३८५८.००	७८.५८
५४	सल्यान	१४४५८५६.०३	५७०००.००	१३८८८५६.०३	३.९४
५५	प्यूठान	३४६९१५८.४५	१६२६७१९.००	१८४२४३९.४५	४६.८९
५६	दाङ	७०५२३२.५०	५७२६६२.५०	१३२५७०.००	८१.२०
५७	दैलेख	२९१२८१३.६३	२०८९९.३८	२८९१९१४.२५	०.७२
५८	जाजरकोट	०.००	०.००	०.००	०.००
५९	सुर्खेत	४०१९७२.०३	७८२६९.७७	३२३७०२.२६	१९.४७
६०	बांके	१३१९४३७.७५	८९१५०४.००	४२७९३३.७५	६७.५७
६१	बर्दिया	६५६७८६.४१	५३९२४५.३९	११७५४१.०२	८२.१०
६२	हुम्ला	१४०२८०४.२९	१२०२२४४.००	२००५६०.२९	८५.७०
६३	जुम्ला	२०९९५५७.९५	४६१२.५०	२०९४९४५.४५	०.२२
६४	मुगू	२२९८७४.००	०.००	२२९८७४.००	०.००
६५	कालिकोट	१९६६५४१.६८	०.००	१९६६५४१.६८	०.००
६६	डोल्पा	२३५७७८.५०	०.००	२३५७७८.५०	०.००
६७	अछाम	७३४७०५.३५	२११४६.००	७१३५५९.३५	२.८८
६८	बझाङ	१५०४२०४.३९	२५२७५०.००	१२५१४५४.३९	१६.८०

क्र.सं.	कार्यालय	आ.ब ०६९/०७० सम्मको कुल बेरूजू	आ.ब. ०७१/०७२ माफछ्यौंट भएको बेरूजु रकम	आ.ब ०६९/७० सम्ममा फछ्यौंट भै बांकी रहेको बेरूजू रकम	फछ्यौंट प्रतिशत
६९	बाजुरा	१५५७७४७.०९	६५२६९.५०	१४९२४७७.५९	४.१९
७०	डोटी	४४०१८.७५	०.००	४४०१८.७५	०.००
७१	कैलाली	१२१९९७३.७१	२१९१३४.७१	१०००८३९.००	१७.९६
७२	दार्चुला	५९३०५.४५	०.००	५९३०५.४५	०.००
७३	डडेलधुरा	१२६३५१५.३१	९४०१६३.२१	३२३३५२.१०	७४.४१
७४	बैतडी	६९८०४३.१५	२९४०५२.१५	४०३९९१.००	४२.१३
७५	कञ्चनपुर	१३७६२६८.५३	१२७१२८२.००	१०४९८६.५३	९२.३७
जिल्ला जम्मा:		९४७४००१५.५७	३२७५२७६८.२४	६१९८७२४७.३३	३४.५७
महिला तथा बालबालिका विभाग:		४९६२९११.००	२५६७२८८.७५	२३९५६२२.२५	५१.७३
	कूल जम्मा:	९९७०२९२६.५७	३५, ३२०, ०५६.९९	६४३८२८६९.५८	३५.४३

अनुसूची २०

आ.व. २०७२/७३ मा वैदेशिक अध्ययन तथा तालिममा सहभागिता सम्बन्धी विवरण

वैदेशिक भ्रमणसम्बन्धि विवरण आ.व. २०७२/७३

क्र.स.	पद	पदाधिकारी/ कर्मचारीको नामथर	यसआ.व. २०७२/७३ मा सहभागी			गत आ.व. मा गएकादेश
			कार्यक्रममको नाम	कार्यक्रम भएको देश	अवधि	
१	उपसचिव	जयलाल तिवारी	"SAARC Regional Training Program/Refesher Course on Child Centered Risk Assessment and Child Centered Disaster Risk Reduction"	भारत	24-28 august 2015,	
	निर्देशक	शान्ता भट्टराई				
२	सहसचिव	शंकरप्रसाद पाठक	अपांगता सम्बन्धी सरकारी पहलहरु	श्रीलंका	25-26 august 2015,	बेलायत, थाईल्याण्ड, जापान, इन्डोनेसिया
	उप सचिव	हुमकला पाण्डे				दक्षिणकोरिया
३	म.वि.अ.	सावित्री न्यौपाने	Empowering Women through Entrepreneuship Development	भारत	10 august 18 september, 2015	
		सविता राणा				
४	सचिव	धनबहादुर तामांग	13th Philippines Global Consultation on Child Welfare Services	फिलिपिन्स	2-4 september, 2015	जापान, थाईल्याण्ड, स्विजरल्याण्ड, भारत, यु.एस.ए. न्यू योर्क
५	सहसचिव	राधिका अर्याल	First Meeting of the Saarc Gender Policy Advocacy Group (SAARC-GPAG)	Pakistan	28-29 July 2015	बंगलादेश, इन्डोनेसिया, दक्षिण कोरिया, थाईल्याण्ड, श्रीलंका, भारत, यु.एस.ए. न्यू योर्क
	विज्ञ	बबिता बस्नेत				
६	सहसचिव	राधिका अर्याल	Seventh Meeting of the SAARC Techical Committee on Women Youth and Children (TC-WYC)	Pakistan	26-27 July, 2015	
७	निर्देशक	हरिलक्ष्मी मानन्धर	Vocational Development Program for Women 2015	कोरिया	30 August to 12 September 2015	

८	निर्देशक	विजयाकुमारी प्रसाई	Training course on Empowering women through family planning and Economic Development Intervention	इन्डोनेसिया	13-19 september, 2015	
	शाखा अधिकृत	सान्नानीअधिकारी				
९	म.वि.अ., म.तथा बा.का. हुम्ला	विष्णुकुमारी आचार्य	Master Degree Programme in International Studies (capacity Development of women Leaders)	Korea	9 august 2015 to 9 december 2016	
१०	मन्त्री	नीलमके.सी. खड्का	Eurasian Women's Forum	Rasiya	24-25 September, 2015	चीन, बेलायत
	सह सचिव	राधिका अर्याल				
११	अध्यक्ष	महेन्द्रप्रसाद श्रेष्ठ	Achieving Child permanency Through Innovation	America	3-6 April, 2016	
	सह सचिव	नारायणप्रसाद काफ्ले				
१२	कार्यकारी निर्देशक, के.बा.क.स.	तारक धिताल	Second Global Symposium, Achieving Child Permanency Through Innovation	America	3-6 April, 2016	
		दिना सुबेदी				
१३	अध्यक्ष, के.बा.क.स.	डिल्लीराम गिरी	बाल संरक्षण प्रणालीबारे अवलोकन तथा सिकाईभ्रमण	फिलिपिन्स	20-28 Feburary, 2016	
	कार्यकारी निर्देशक, के.बा.क.स.	तारक धिताल				
१४	सहसचिव	शंकरप्रसाद पाठक	Study Tour	Phillipines	28-31 march, 2016	
	म.वि.अ., विभाग	ममता विष्ट				
	म.वि.अ., नुवाकोट	भुला भण्डारी				
१५	सहसचिव	राधिका अर्याल	संयुक्त राष्ट्रसंघीय मानव आधिकार समितिको २३ औँ अधिवेसन	जेनेभा	4-6 November, 2015	
१६	उपसचिव	विनिता भट्टराई	Advanced Security Cooperation Seminar	America	31 march देखि 4 May	
१७	महानिर्देशक, विभाग	केशवप्रसाद रेग्मी	Seminar and Study Programmer	जापान	21-28 October, 2015	
	प्र.म.वि.अ., नवलपरासी	उर्वरा लुइँटेल				
	सदस्य, स.क.प.	नीलमणि बराल				
	लेखा अधिकृत	गंगाप्रसाद खतिवडा				
	शाखा अधिकृत	ओम प्रसाद भट्टराई				

१८	निर्देशक	भरतराज शर्मा	Information for All: ESCAP-CDPF Workshop on Accessible Knowledge, Information and Communication for Persons with Disabilities in Asia and the Pacific	Chaina	15-17 December, 2015	
१९	सहसचिव	राधिका अर्याल	First Gender Focal Poing Conference	श्रीलंका	26-27 November, 2015	
२०	सहसचिव	नारायणप्रसाद काफ्ले	Nepal Governance Enhancement Capacity Seminar (High Level)	Chaina	6-12 May, 2015	
२१	उपसचिव	हुमकला पाण्डे	Regional Workshop for Naional Programme Managers of Disability Prevention and Rehabilitation	bhutan	19-21 October, 2015	
२२	सहसचिव	शंकरप्रसाद पाठक	Nominaton to South-West Asia Workshop on Advancing Accountability and Strangthening statistics For Gender Equality And Women's Empowerment	थाईल्याण्ड	7-9 October, 2015	
	म.वि.अ., सोलुखुम्बु	सावित्रा न्यौपाने				
२३	उपसचिव	लक्ष्मीप्रसाद उप्रेती	SAARC Workshop on Energy Based Livelihood Contributing to Economic Empowerment of the Marginalized Sectors and Women in the SAARC Region	माल्दिभ्स	18-19 November, 2015	
२४	उपप्रधानमन्त्री	चन्द्रप्रकाश मैनाली	We Protect Children online global Summit	United Arab/ Abudhabi	16-17 November, 2015	
	उप सचिव	डा. किरण रुपाखेती				
२५	पूर्वसचिव	धनबहादुर तामांग	Shaping a new Agenda for Transformative financing on gender equality : A dialogue with Ministries or Finance	थाईल्याण्ड	18-19 November, 2015	

२६	सहसचिव	राधिका अर्याल	Comparative Learning Visit to Cambodia to Combat trafficking	कम्बोडिया	8-13 February, 2016	
	उप सचिव	सुनिता नेपाल				
	उप सचिव	हुमबहादुर के.सी.				
	प्रहरी उपरीक्षक	श्वरबाबु कार्की				
	शाखा अधिकृत	सावित्री पौडेल				
	शाखा अधिकृत	रुक्मागत अर्याल				
२७	उपसचिव	जयलाल तवारी	बाल संरक्षण प्रणाली अन्तर्गतका क्रियाकलापहरुको अवलोकन तथा सिकाई भ्रमण कार्यक्रम	फिलिपिन्स	२०-२८ फेब्रुवरी, २०१६	
	निर्देशक, म. तथा विभाग	मोहनप्रसाद मरासिनी				
२८	प्र.म.वि.अ., चितवन	सान्ताकुमारी पौडेल	Gender and Diversity in Disaster Risk Reduction	Japan	२१ फेब्रुवरीदेखि ५ मार्च, २०१६	
२९	उपप्रधान मन्त्री	चन्द्रप्रकाश मैनाली	60th Session of the Commission on the Status of the Women	New york	14-28 march, 2016	
	सभापति, व्यवस्थापिका संसद	रन्जुकुमारी झा				
	सचिव	मधुप्रसाद रेग्मी				
	प्रतिनिधि, संयुक्त राष्ट्र संघ	प्रतिनिधि २ जना				
	अध्यक्ष, रा.म.आयोग,	मनु हुमागाई				
	सदस्य, रा.म. आयोग	भगवती घिमिरे				
	पूर्व मन्त्री, म.बा.तथा स.क.म.	निलम के.सी.				
	सह सचिव	राधिका अर्याल				
	National Network	बन्दना राणा				
	Beyond Beijing Committee	शुशिला श्रेष्ठ				
		शान्तालक्ष्मी श्रेष्ठ				
	पत्रकार, नेपाल समाचार	टंक पन्त				
	स्वकीय सचिव, उपप्रधानमन्त्रीज्यू सचिवालय	भरतमणि ज्ञवाली				
३०	उप सचिव	डा. किरण रुपाखेती	Expert Group Meeting to Review and Finalize the Regional Plan of Action to End Child Labour	श्रीलंका	8-9 December, 2015	

३१	म.वि.अ.	विश्वमाया न्यौपाने	Support for attending SACOSAN VI	बंगलादेश	11-15 January, 2016	
३२	प्र. म.वि.अ., काभ्रे	पूर्णकुमारी श्रेष्ठ	Study Tour For Comparative Learning to Mainstream Child Labour Issues in the Development Plans and Programme	श्रीलंका	6-12 December, 2015	
३३	उप सचिव	दिलीपप्रसाद लामिछाने	An Interministerial Fact Findings Visit to Sri Lanka and Malaysia to investigate cases of exploitation, and trafficking of Nepal Women	श्रीलंका , मलासिया	30 May - 9 June, 2016	
३४	निर्देशक	भरतराज शर्मा	Sex Disaggrated data for the SDG Indicators in Asia and the Pacific What and how	थाईल्याण्ड	25-27 May, 2016	
३५	सचिव	मधुप्रसाद रेग्मी	South-SouthKnowledge Exchange Forum on Linking Social Protection to Employment Opportunities	जकार्ता	24-25 May, 2016	
३६	उपप्रधान मन्त्री	चन्द्रप्रकाश मैनाली	4th South Asia initiative for ending Violence against Children	India	9-10 May, 2016	
	उप सचिव	डा. किरण रुपाखेती				
३७	शाखा अधिकृत	पवित्रा ढकाल	Training course on Empowering women through family planning and Economic Development Intervention	इन्डोनेसिया	23-27 May, 2016	
३८	सह सचिव	नारायणप्रसाद काफ्ले	Model of post earthquake reconstruction and rehabilitation	Chaina	20-25 June, 2016	
३९	उप सचिव	कृष्णकान्त उपाध्याय	Capacity Building for Women Rights & Gender Policies Development	South Koria	12-25 May, 2016	
	म.वि.अ. , ओखलढुंगा	प्रबलाश्रेष्ठ				

४०	उपप्रधान मन्त्री	चन्द्रप्रकाश मैनाली	The Sixteth Session of Fommission on the Status of Women	संयुत राष्ट्रसंघ	14-24 March, 2016	
	माननीय	रन्जुकुमारी झा, सभापति				
	माननीय	डा.गीता भक्त जोशी, रा.यो.आ.				
	सचिव	मधुप्रसाद रेग्मी				
	सह सचिव	राधिका अर्याल				
४१	शाखा अधिकृत	निमराज भट्टराई	Combating Violence Against Women and Children	Israel	20 June-14 July, 2016	
४२	सह सचिव	शंकरप्रसाद पाठक	Future Directions on Access to Justic Conference: Scaling Access to Leave No One Behind	Canada	16-17 June, 2016	
४३	उप सचिव	डा किरण रुपाखेती	High level Round Table on Implementation of the Sustainable Development Goals (SDGs) Relating to Violence against Children in South Asia	Shreelanka	16-17 March, 2016	
४४	उप सचिव (लेखा)	भोजराज पौडेल, विभाग	Advocationg for Girls Rights Equal Rigits and Opportunities for Girls and Young Women	बैंकक	19-22 April, 2016	
	शाखा अधिकृत	इन्दिरा आचार्य				

अनुसूची २१

समाजकल्याण कार्यक्रम अन्तरगतज्येष्ठ नागरिक संरक्षणको लागि

आ.व.२०७२/७३ मा अनुदान प्राप्त गरेका संस्थाहरुको विवरण :

रु.हजारमा

क.स.	संस्थाको नाम	ठेगाना	अनुदान रकम	अनुदान शिर्षक
१	पूर्वाञ्चल, विश्रान्ती मन्दिर	मूलघाट, धनकुटा	१३००	चालुगत
२	मध्माञ्चल, समाजकल्याण केन्द वृद्धाश्रम	पशुपति, काठमाण्डौ	६००	पूँजीगत
३	पश्चिमाञ्चल, पोखरा वृद्धाश्रम	पोखरा, कास्की	१०००	पूँजीगत
४	मध्यपश्चिमाञ्चल, भेरी बृद्ध तथा असहाय सेवा केन्द्र	नेपालगंज, बाँके	५००	चालुगत
५	सुदुरपश्चिमाञ्चल, महिला तथा बृद्ध सेवा केन्द्र	भिमदत्त न.पा.-कञ्चनपुर	१५००	चालुगत
६	देवघाट वृद्धाश्रम,	देवघाट, तनहुँ	१०००	चालुगत
७	राधा दामोदर ज्येष्ठ नागरिक ग्राम	केलादीघाट, स्याङ्जा	८००	पूँजीगत
८	मनकामना ज्येष्ठ नागरिक ग्राम	मनकामना, संखुवासभा	५००	चालुगत
९	पद्मभुवनेश्वरी नमुना बृद्ध सेवाश्रम	सर्लाही	५००	चालुगत
१०	श्री वृद्धाश्रम सेवासदन	फाप्लु, सोलुखुम्बु	३००	पूँजीगत
११	शिव पार्वती बृद्धाश्रम राम्दीघाट	राम्दीघाट, स्याङ्जा	१०००	पूँजीगत
१२	गलेश्वर ज्येष्ठ नागरिक आरोग्य आश्रम	गलेश्वर, म्याग्दी	१०००	पूँजीगत
१३	सिद्धबाबा दुर्गाभवानी शिवकुमारी सैंजु वृद्धाश्रम	बुटवल, रूपन्देही	५००	पूँजीगत
१४	इन्द्रायणी गा.वि.स काठमाण्डौं ज्येष्ठ नागरिक गृह निर्माणका लागि पूजिगत अनुदान, संकंल्प नेपाललाई	इन्द्रायणी, काठमाण्डौं	२०१००	पूँजीगत
१५	पुष्पलाल स्मिति प्रतिष्ठान	किर्तिपुर, काठमाण्डौ	२५००	पूँजीगत
१६	विराटेवर बृद्धाश्रम सेवा समिति	विराटनगर, मोरङ	५००	पूँजीगत
१७	साम्राज्येश्वर पशुपतिनाथ मन्दिर, धर्मशाला संचालन समिति ट्रष्ट	ललिताघाट, वाराणसी, भारत	२००	चालुगत
१८	ज्यापु समाज यल	ललितपुर	५००	पूँजीगत
१९	खोरियाघाटमा ज्येष्ठ नागरिक ग्राम, (कल्पवास)	राधा निकुञ्जधाम, स्याङ्जा	३००	पूँजीगत
२०	सञ्जिवनी बाटिका वृद्धाश्रम	जीतपुर, वारा	५००	चालुगत

क.स.	संस्थाको नाम	ठेगाना	अनुदान रकम	अनुदान शिर्षक
२१	निसहाय सेवा सदन	नयाँ बानेश्वर, काठमाण्डौं	२००	चालुगत
२२	माई भगवती बृद्धाश्रम	इलाम	१००	चालुगत
२३	हिमालयन मानव सेवा समाज	थाम्बुचेत, रसुवा	५००	चालुगत
२४	महिला बृद्धाश्रम	दशरथ न.पा.वैतडी	५००	पूँजीगत
२५	श्री कुष्ण प्रणामी सत्संग सेवा परिषद	सुरूंगा, झापा	३००	चालुगत
२६	दिव्य सेवा निकेतन वृद्धाश्रम	गल्फुटार, काठमाण्डौ	२००	चालुगत
२७	मातातीर्थ वृद्धाश्रम	मातातिर्थ, काठमाण्डौ	१००	चालुगत
२८	एजिंग नेपाल	बत्तिसपुतली, काठमाण्डौ	१०००	चालुगत
२९	श्री मद्भागवत ज्ञान संचार वुद्धाश्रम	हटिया, मकवानपुर	२००	चालुगत
३०	जे.पी फाउण्डेशन मैत्री सेवाश्रम	लप्सेफेदी, काठमाण्डौ	२०१००	पूँजीगत
३१	वरिष्ठ नागरिक समाज नेपाल	बानेश्वर, काठमाण्डौ	१००	चालुगत
३२	डाशिमुरा फाउण्डेशन	काठमाण्डौ	२००	चालुगत
३३	ज्येष्ठ नागरिक समाज नेपाल	अर्घाखाँची	३००	चालुगत
३४	बुद्धकविर ज्ञान शिक्षा सेवा केन्द्र	मिर्चैया, सिराहा	३००	पूँजीगत
३५	ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवाकेन्द्र	बाँडेगाउँ, ललितपुर	५००	पूँजीगत
३६	श्री वृद्ध सेवा समिति	तुलसीपुर, दाङ	१०००	पूँजीगत
३७	श्रीराम मन्दिर तार्केश्वर परमानन्द सन्यास आश्रम	रूद्रवेणी, गुल्मी	८००	पूँजीगत
३८	ज्येष्ठ नागरिक मिलन केन्द्र	दमौली, तनहुँ	३००	चालुगत
३९	प्रशान्ती बृद्धाश्रम केन्द्र	उत्तरगंगा-८, सुर्खेत	८००	पूँजीगत
४०	ज्येष्ठ नागरिक सरोकार केन्द्र	दाङ	५००	पूँजीगत
४१	ओम बृद्धाश्रम	दार्चुला	५००	पूँजीगत
४२	राधाकृष्णा बृद्धाश्रम	लेखनाथ, कास्की	६००	पूँजीगत
४३	देवीघाट ज्येष्ठ नागरिक संरक्षण तथा अध्ययन प्रतिष्ठान	नुवाकोट	१५००	पूँजीगत
४४	लायन्स सर्वोदय ज्येष्ठ नागरिक सेवाश्रम	तार्कुघाट, लमजुङ	३००	पूँजीगत
४५	श्री वृद्ध स्वास्थ्य सेवा समाज	भद्रपुर, झापा	६००	पूँजीगत

क.स.	संस्थाको नाम	ठेगाना	अनुदान रकम	अनुदान शिर्षक
४६	ज्येष्ठ नागरिक सम्मान प्रतिष्ठान	दमक, झापा	३००	चालुगत
४७	वृद्ध स्वास्थ्य सेवा समाज	भद्रपुर, झापा	६००	चालुगत
४८	विराट सेवा आश्रम	विराटनगर, मोरङ	३००	चालुगत
४९	नमुना कल्याणकारी आश्रम	चितवन	३००	चालुगत
५०	मानव कल्याण वृद्धाश्रम सेवा समिति	तम्घास, गुल्मी	३००	चालुगत
५१	ज्येष्ठ नागरिक जिल्ला संघ	डोटी	३००	चालुगत
५२	वृद्धाश्रम समाज सेवा समिति	कैलाली	३००	चालुगत
५३	श्री मुक्तिनाथ वृद्ध नागरिक सेवा समाज	नयाँगाउँ, बुटवल, रूपन्देही	३००	चालुगत
५४	शिव शक्ति वैराग्य वृद्धाश्रम	खलङ्गा-२, जाजरकोट	३००	चालुगत
५५	सामुदायिक महिला विकास केन्द्र	मकवानपुर	३००	चालुगत
५६	राम जानकी शान्ति वृद्धाश्रम	पकली, सुनसरी	३००	चालुगत
५७	जनचेतना केन्द्र नेपाल	धापासी, काठमाण्डौ	३००	चालुगत
५८	वृद्ध सेवा केन्द्र	विरेन्द्रनगर, सुर्खेत	३००	चालुगत
५९	ओम नमोदिप ज्येष्ठ नागरिक क्लव	नुवाकोट	३००	चालुगत
६०	श्री पशुपति शान्ति शिवालय सुदामा वृद्ध सत्संग समुह आश्रम	कालिका, बर्दिया	३००	चालुगत
६१	ज्येष्ठ नागरिक सरोकार मंच	कपिलवस्तु	३००	चालुगत
६२	मानव अधिकारका लागि एकल महिला समुह	फिदिम, पाँचथर	३००	चालुगत
६३	ज्येष्ठ नागरिक कल्याण समाज	गाईघाट, उदयपुर	३००	चालुगत
६४	अस्मि सशक्त पाका उमेरको लागि कार्यरत समुह	बानेश्वर, काठमाण्डौ	३००	चालुगत
६५	आनन्दित गुह नेपाल	पोखरा-१२, कुडहर, कास्की	३००	चालुगत
६६	सार नेपाल	बानेश्वर, थापागाँउ	३००	चालुगत
६७	श्री कृष्णद्वैपान गुरूकुल वेद विधालम	महेशपुर, भद्रपुर, झापा	३००	चालुगत
६८	सामाजिक स्वयमसेवक मंच	अछाम	३००	चालुगत
६९	श्री जनजागरण केन्द्र नेपाल	रौतहट	३००	चालुगत
७०	पूर्व कर्मचारी सेवा परिषद्	शंखमूल, काठमाण्डौं	५००	चालुगत

क.स.	संस्थाको नाम	ठेगाना	अनुदान रकम	अनुदान शिर्षक
७१	तिलाकर्णाली वृद्धवृद्धा संरक्षण समिति	कालीकोट	३००	
७२	युवा संजाल नेपाल(एकल महिला सिपमूलक तालिम)	मुगु	३००	चालुगत
७३	ज्येष्ठ नागरिक जि.संघ	कैलाली	२००	चालुगत
७४	जिल्ला ज्येष्ठ नागरिक कल्याण समिति मार्फत ज्येष्ठ नागरिक सम्बन्धी संस्थाको अध्यावधिक अभिलेख संकलन	कैलाली	२५	चालुगत
७५	द्वन्दपिडित एकल महिला विकास केन्द्र(ज्येष्ठ नागरिक दिवासेवा केन्द्र र एकल महिला सम्बन्धी क्षमतावृद्धि कार्यक्रम	कञ्चनपुर	५००	चालुगत
७६	श्री विन्दुकेशरा वृद्धाश्रम पशुपति मन्दिर परिसर	साङकोष-३ , धादिङ	७००	पूँजीगत
७७	टसिवा छिमि ग्यार्चा वृद्धाश्रम	मुक्तिनाथ, खिंगा, मुस्ताङ	७००	पूँजीगत
७८	सत्य साई वृद्धाश्रम	भैरहवा, रूपन्देही	२००	चालुगत
७९	ज्येष्ठ नागरिक समाज नेपाल	कलंकी, काठमाण्डौ	१००	चालुगत
८०	नर्वदेश्वर महादेव गुठी संरक्षण समिति	पकरवास-२ रामेछाप	२००	चालुगत
८१	साहारा बृद्धाश्रम, मन्थली	मन्थली, रामेछाप	२००	पूँजीगत
८२	मानव कल्याण ज्येष्ठ नागरिक वृद्धाश्रम	तम्घास गुल्मी	१०००	पूँजीगत
८३	नरसिंह मन्दिर संरक्षण तथा धार्मिक पर्यटकीय विकास समिति	मोदीबेनी, पर्वत	३००	पूँजीगत
८४	सिलाउटी गाँउ विकास केन्द्र	पाँचथर	४००	चालुगत
८५	रणध्वज नेम्वांग स्मृति प्रतिष्ठान	ईलाम	५००	चालुगत
८६	भेराइटी सोसाइटी वृद्धाश्रम सेवासदन	भद्रपुर, झापा	५००	चालुगत
८७	नारी चेतना दिवासेवा केन्द्र	झापा	३००	चालुगत
८८	मेची महाकाली वृद्धाश्रम	सुरूंगा, झापा	८००	चालुगत
८९	महिला सचेतना समुह	जलेश्वर, झापा	३००	चालुगत
९०	नोना कोइराला प्रतिष्ठान	मोरङ	५००	चालुगत
९१	सुशिल कोइराला गुरूकुल	मोरङ	५००	चालुगत
९२	रोशा तारिणी स्मृति प्रतिष्ठान	मोरङ	१००	चालुगत

क.स.	संस्थाको नाम	ठेगाना	अनुदान रकम	अनुदान शिर्षक
९३	महिला पुनर्जागरण मञ्च	विराटनगर, मोरङ	३००	चालुगत
९४	सामुदायिक सचेतना नेपाल	औरावनी, सुनसरी	१००	चालुगत
९५	स्टार नेपाल सुनसरी,	सुनसरी	३००	चालुगत
९६	दिपज्योती सामुदायिक विकास केन्द्र	लहान, सिराहा	३००	चालुगत
९७	जानकी वृद्धाश्रम	जनकपुर, धनुषा	४००	चालुगत
९८	जागरण अभियान नेपाल	लालवन्दी, सर्लाही	२००	चालुगत
९९	चरर्णावति वृद्धाश्रम निर्माण	त्रिवेणीधाम, दोलखा	४००	पूँजीगत
१००	दिव्यदृष्टि नेपाल	ललितपुर	३००	चालुगत
१०१	मनमोहन स्मृति प्रतिष्ठान, ललितपुर ज्येष्ठ नागरिक देश दर्शन कार्यक्म	ललितपुर	८००	चालुगत
१०२	श्री सिरडी साई वृद्ध समाज	ललितपुर	५००	चालुगत
१०३	अध्यात्मिक जागरण मैत्री प्रवर्द्धन केन्द्र	दधिकोट, भक्तपुर	२००	चालुगत
१०४	हराभरा ज्येष्ठ नागरिक दिवासेवा केन्द्र	भक्तपुर	३००	चालुगत
१०५	दिव्यज्योती नेपाल	काठमाण्डौ	३००	चालुगत
१०६	नेपाल महिला तथा बालसेवा समाज	जोरपाटी, काठमाण्डौ	५००	चालुगत
१०७	सामाजिक स्वयंसेवक मञ्च	काठमाण्डौ	३००	चालुगत
१०८	अल्जाईमर्स एण्ड रिलेटेड डिमेन्सिया सोसाइटी नेपाल	काठमाण्डौ	२००	चालुगत
१०९	महिला तथा बाल विकास मञ्च	काठमाण्डौ	३००	चालुगत
११०	महिला जागरण अभियान नेपाल	जोरपाटी, काठमाण्डौ	३००	चालुगत
१११	मातातिर्थ वृद्धाश्रम समिति	मातातिर्थ, काठमाण्डौ	२००	चालुगत
११२	ओम शान्ति विश्राम गृह	कलंकी, काठामाण्डौ	३००	चालुगत
११३	मोती देवी स्मृति केन्द्र	भिमढुंगा, काठमाण्डौ	२०००	पूँजीगत
११४	स्वास्थ्य बचाऔं	गोलढुंगा, काठमाण्डौ	२००	चालुगत
११५	राधाकृष्ण सेवा संस्था	चावहिल, काठमाण्डौ	३००	चालुगत
११६	समाज विकास संस्था नेपाल	धापासी, काठमाण्डौ	१००	चालुगत

क.स.	संस्थाको नाम	ठेगाना	अनुदान रकम	अनुदान शिर्षक
११७	विमुक्त जीवन	कोटेश्वर, काठमाण्डौ	३००	चालुगत
११८	सिद्धेश्वर टोल सुधार समिति	बालाजुहाईट, काठमाण्डौ	५००	चालुगत
११९	श्री निजानन्द वुद्धाश्रम,	टौदह, काठमाण्डौ	४००	चालुगत
१२०	सचेतना महिला समुह	खानीगाँउ, नुवाकोट	२००	चालुगत
१२१	ओम वृद्धाश्रम	हेटौंडा, मकवानपुर	३००	चालुगत
१२२	अरविन्द योग मन्दिर	थानकोट, काठमाण्डौ	३००	चालुगत
१२३	लक्ष्मी नारायण वृद्धाश्रम	नारायणस्थान, मोदीवेनी, बाग्लुङ	३००	चालुगत
१२४	चम्पागिरी सन्यास आश्रम	पुतलीबजार, स्याङजा	७००	चालूगत
१२५	महिला शिल्पकला भवन निर्मार्ण	चिवे-२, स्याङजा	५००	चालुगत
१२६	श्री शितलादेवी आमासमुह	पौवेगौडे, स्याङजा	३००	चालूगत
१२७	समुन्नति तर्फका पाइलाहरू	पुतलीबजार, स्याङजा	४००	चालूगत
१२८	हरिहर गुफा वृद्धाश्रम	भलाम, कास्की	१००	चालूगत
१२९	रूद्रवेणी वृद्धाश्रम	रिडि, गुल्मी	२००	चालूगत
१३०	महिला उत्थान सामुदायिक भवन	वराङ्गदी, पाल्पा	२००	चालूगत
१३१	सशक्ति नेपाल पाल्पा((एकल महिला सशक्तिकरण)	पाल्पा	३००	चालूगत
१३२	सुनवल सामुदायिक विकास केन्द्र	सुनवल, नवलपरासी	३००	चालूगत
१३३	बालीघाट संरक्षण क्षेत्र	डेढगाँउ, नवलपरासी	३००	चालूगत
१३४	राधाकृष्ण मन्दिर ज्येष्ठ नागरिक दिवासेवा केन्द्र	तौलिहवा-४, कपिलवस्तु	५००	चालूगत
११३५	विकास र परिवर्तनका लागि सांगठित समुह	घोराही, दाङ	३००	चालूगत
१३६	गिरिजा पूसाद कोईराला मुटु रोग अस्पताल	घोराही-५, दाङ	१००	चालूगत
१३७	अभिभावक कल्याण समाज	जर्बुटा-१, सुर्खेत	३००	चालूगत
१३८	सर्स्वति मन्दिर परिसर रूद्राश्रम	नारायण नगरपालिका ८ दैलेख	१५०	पूँजीगत
१३९	जैरीघाट वृद्धाश्रम निर्माण	दुनै, डोल्पा	२००	पूँजीगत
१४०	पुष्पलाल अध्ययन प्रतिष्ठान	जुम्ला	४००	चालुगत

क.स.	संस्थाको नाम	ठेगाना	अनुदान रकम	अनुदान शिर्षक
१४१	ज्येष्ठ नागरिकका सवालमा रेडियो नेपालबाट साप्ताहिक चेतनामूलक कार्यक्रम संचालन	सिंहदरवार, काठमाण्डौ	८००	चालुगत
१४२	ज्येष्ठ नागरिकका सम्बन्धमा नेपाल टेलिभिजनबाट साप्ताहिक रूपमा कार्यक्रम संचालन	सिंहदरवार, काठमाण्डौं	८००	चालुगत
१४३	दिवसः अन्तराष्ट्रिय ज्येष्ठ नागरिक, विश्व अल्जाईमर्स र ज्येष्ठ नागरिक प्रतिको दुर्व्यवहार विरूद्धको दिवस(ज्येष्ठनागरिक महासघ मार्फत)	शंखमूल, काठमाण्डौं	३००	चालुगत
१४१	पुर्वाञ्चल अपाङ र असहाय वृद्धा सेवा केन्द्र	हाँसपोसा, सुनसरी	३००	पुँजीगत
१४२	समाज मा वातावरणिय शिक्षाको विकास ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र दाङ	दाङ	३००	चालुगत
१४३	द्वावारिका देवी ठकुरानी(देवकी तथ्याङ्क र सिप मुलक तालिम)	कञ्चनपुर	३००	चालुगत
१४४	निसहाय सेवा सदन	बानेश्वर-१, काठमाण्डौ	२००	चालुगत
१४५	श्री राम शान्ति कुञ्ज महिला सेवा अनाथश्रम	चतरा, सुनसरी	२००	चालुगत
१४६	जिल्ला ज्येष्ठ नागरिक कल्याण समिति मार्फत (७५ जिल्लाका १५० विद्यालयहरूमा अन्तरपुस्ता सीप हस्तान्तरण कार्यक्रम संचालन	महिला तथा बालबालिका कार्यालय(७५ जिल्ला)	२२५०	चालुगत
१४७	५ विकास क्षेत्रमा स्याहार कर्ताहरूका लागि Geriatriccare giver TOT training तालिम ५ दिने र समिक्षा तथा योजना तर्जुमा गोष्ठी २ दिने संचालन गर्ने (राष्ट्रिय ज्येष्ठ नागरिक महासंघलाई चालु अनुदान)	शंखमूल, काठमाण्डौ	२०००	चालुगत
१४८	जि.ज्येष्ठ नागरिक कल्याण समितिका बैठक संचालन ७५ जिल्ला	महिला तथा बालबालिका कार्यालय(७५ जिल्ला)	१५००	चालुगत
१४९	राष्ट्रिय ज्येष्ठ नागरिक महासंघ मार्फत ज्येष्ठ नागरिक सम्बन्धी कार्य गर्ने (चालु अनुदान)	शंखमूल, काठमाण्डौ	१०००	चालुगत
	जम्मा		१०६९२५	

अनुसूची २२

महिला, बालबालिकातथा समाजकल्याण मन्त्रालयबाटसमाजकल्याण कार्यक्रम अन्तरगत अपङ्गता सम्बन्धी कार्यक्रमको लागि

आ.व.२०७२/७३ मा अनुदान प्राप्त गरेका संस्थाहरूको विवरण :

क्र.सं.	संस्थाहरु	ठेगाना	टेलिफोन नं.	सम्पर्क व्यक्ति	बिनियोजित बजेट रकम (रू लाखमा)
१.	कोसिस	काठमाडौं	९८४१५५७३८५		१५
२.	कोपिला नेपाल	कास्की			१
३.	विशेष स्कूलतथापुनर्स्थापना केन्द्र	पेप्सीकोला, काठमाडौं			३
४.	बौद्धिक अपाङ्गताआमा समाज	ललितपुर	९८४९५९१९४२		५
५.	सृजनशील अपाङ्ग आवाज नेपाल	चावहिल, काठमाडौं	९८५११९५८४८	तुलसा के.सी	९
६.	नेपालअपाङ्गमहिला सघंलाई	कालोपुल काठमाडौं	९८५११३२३९१	निर्मलाधिताल	३५
७.	मानव सेवाआश्रम	हेटौडा, मकवानपुर			१०
८.	कुष्ठरोग निवारण सघं	खोकना, ललितपुर	०१-४७२००४७	रोसन भौकाजी	६५
९.	पुनर्स्थापना र विकासमा लागिश्रोत केन्द्र (RCRD)	भक्तपुर	९८४१२१०९१०		७
१०.	नेपाल अपाङ्ग मानव अधिकार केन्द्र	जोरपाटी, काठमाडौं	४९१०४३४	जगदि शप्रसाद अधिकारी	१३
११.	राष्ट्रिय अपाङ्गमहासंघ, नेपाल	भृकुटीमण्डप, काठमाडौं	९८५१०५९३६०	सुदर्शन सुवेदी	२७
१२.	नेपाल राष्ट्रिय अपाङ्गमानव अधिकार संरक्षण मञ्च	काठमाडौं			३
१३.	नेत्रहिन संघ कास्की	कास्की			५
१४.	राष्ट्रिय सुस्त मनस्थिति कल्याण संस्था नेपाल,	सिनामंगल, काठमाडौं	४४२६१६८		५
१५.	स्वावलम्बनजीवन पद्धती केन्द्र	काठमाडौं	९८५१०३०५१४	गणेश के.सी	३८
१६.	राष्ट्रिय शारिरीकअपाङ्ग सघं नेपाललाई	ललितपुर	५२६०९२८	किरण शिल्पकार	४
१७.	ईप्सा नेपाल	बालाजु, काठमाडौं			५
१८.	अटिज्म केयर सोसाइटी, काठमाडौं	काठमाडौं	९८४१८५०५७९		५
१९.	रिड नेपाल	तीलगंगा, काठमाडौं			२
२०.	नेपालहोचापुड्का संघ	बागबजार, काठमाडौं			३
२१.	नेपालहिमोफिलया सोसाइटी	काठमाडौं			५

२२.	नेपालभकभके संघ	काठमाडौं	९८४१८४४२३७		३
२३.	पञ्चकोशी अपाङ्गविकास मञ्च,	दैलेख			३
२४.	सुनगाभा	जमल, काठमाडौं			४
२५.	श्रुती सुस्त श्रवण तथा पछि बहिरा भएकाव्यक्तिहरूको संगठन	काठमाडौं			२
२६.	बहिरा दृष्टिविहीन अभिभावक समाज	नक्साल, काठमाडौं			२
२७.	बौद्धिक अपाङ्गताका अविभावक समाज,	ललितपूर	९८४९३६०६१८	प्रभाधिमिरे	२
२८.	नेपालअपाङ्गमहिला समाज,	गोदावरी, ललितपुर			३
२९.	नेपालअपाङ्ग संघ, खगेन्द्र नवजीवन केन्द्र,	जोरपाटी, काठमाडौं	९८५११४४९१४	भुपती सञ्जेल	७०
३०.	अपाङ्गउत्थान समाज,	कपिलवस्तु	०७६-५५००७९	हेमनाथ ज्ञवाली	३
३१.	पूर्वाञ्चल सी.बी.आर	बिराटनगर, मोरङ्ग			२०
३२.	मध्यमाञ्चल, राष्ट्रिय अपाङ्गकोष	काठमाडौं	०१-४२२७२०३		३५
३३.	पश्चिमाञ्चल, ग्रीनपास्चर	पोखरा, कास्की			१०
३४.	मध्यपश्चिमाञ्चल, अपाङ्गता सशक्तिकरण एवं सञ्चार केन्द्र	नेपालगञ्ज, बाँके			१०
३५.	सुदुरपश्चिमाञ्चल, नेपाल राष्ट्रिय समाज कल्याण संघ (NNSWA)	कञ्चनपुर			३०
३६.	स्पाइनलइन्जुरी पुनर्स्थापना केन्द्र	काभ्रे	०११-६६०८४७	ईशाथापा	१०
३७.	नेपाल नेत्रहीन संघलाई	सुकेधारा, काठमाडौं	९८५१११५४८८	अमृत राई	५
३८.	राष्ट्रिय मधेशीअपाङ्गमहासंघ	पर्सा			२
३९.	राष्ट्रिय बहिरा महासंघ नेपाल	धोवीधारा, काठमाडौं	०१-४४२६१६८	राम कुशलपन्त	५
४०.	अनाथअपाङ्ग उद्दार समाज नेपाल	ललितपुर			२
४१.	राष्ट्रिय अपाङ्गबाल सहायता संघ नेपाल	चावहिल काठमाडौं			२
४२.	सामर्थ्य समाज	बिराटनगर, मोरङ्ग			३
४३.	राष्ट्रिय बहिरा तथा सुस्त श्रवण संघ	रातोपूल काठमाडौं			१
४४.	नेपालअन्धा कल्याण संघ	त्रिपुरेश्वर, काठमाडौं			२

४५.	फरक क्षमताभएका व्यक्तिहरूको समूह	कोटेश्वर, काठमाडौं	९७५१०५१२३०	दिनेश ज्ञवाली	२
४६.	Head Nepal (Himalayan Education and Development)	सिमिकोट, हुम्ला			५
४७.	आशाअपाङ्ग केन्द्र	तम्घास, गुल्मी			५
४८.	समग्र विकास अभियान	कञ्चनपुर			२
४९.	नेत्रहीन सेवा संघ	वीरेन्द्रनगर, सुर्खेत			१
५०.	अपाङ्ग स्वावलम्बनजीवन पद्धति केन्द्र	मकवानपुर			१
५१.	नेपाल विज्ञान तथाप्रविधि अनुसन्धान केन्द्र	काठमाडौं	०१-४४१६९००	रमेश प्रसाद दाहाल	२
५२.	बौद्धिक अपाङ्गताका अभिभावक संघ	धादिङ			१.५
५३.	चितवनवहिरा संघ	चितवन			१
५४.	अपाङ्ग सेवा संघ	नुवाकोट			१
५५.	बौद्धिक अपाङ्गताका अभिभावकमहासंघ नेपाल	कमलपोखरी, काठमाडौं			२
५६.	धादिङ्गबहिरा संघ	धादिङ्ग			१
५७.	सिन्धुपाल्चोक बहिरा संघ	बाह्रबिसे, सिन्धुपाल्चोक			१
५८.	डाउन सिन्ड्रोम समाज नेपाल	कपुरधारा, काठमाडौं			१
५९.	नेपाल स्पाईनल कर्ड इन्जरी, खेलकुद संघ	चावहिल, काठमाडौं			१
६०.	चिन्तनमानव सेवाआश्रम(सर्वोत्कृष्ट जीवनशाश्वतचिन्तन)	चितवन			३
६१.	नेपाल राष्ट्रिय अपाङ्ग संघ	काठमाडौं			२
६२.	नवकिरण अनाथ असहाय बालउत्थान समाज	धापाखेल, ललितपुर			४
६३.	स्याङ्गजाअपाङ्ग समाज	स्याङ्गजा			२
६४.	जनजागरण केन्द्र,	रौतहट			२
६५.	बौद्धिक अपाङ्गताअभिभावक संघ	चितवन			१
६६.	राष्ट्रिय अपाङ्ग संगठन	रौतहट			३
६७.	मधेशीमहिलाजागरण संस्था	सिराहा			२
६८.	श्री लाली गुराँस बालक्लब	घलेछाप, तनहुँ			२
६९.	अनाथबाल बृद्धाश्रम	दमक, झापा			३

७०.	नेपाल कल्याणकारी अपाङ्ग केन्द्र	गणेश चौक, काठमाडौं			४
७१.	मकालु त्रिशक्ति समूह	संखुवासभा			२
७२.	समुन्त तर्फ कापाइलाहरु	पुतलीबजार, स्याङजा			३
७३.	टुहुरा बालबालिका उद्दार केन्द्र	भक्तपुर			२
७४.	महिला तथा बालबिकास मञ्च	काठमाडौं			३
७५.	अपाङ्ग पुनर्स्थापना समाज	रूपन्देही			१
७६.	परमानन्दबालगृह कल्याण संघ	तानसेन पाल्पा			२
७७.	अपाङ्गता भएको नागरिकहरू को पुनर्स्थापना केन्द	बैतडी			२
७८.	शान्ति समाज नेपाल	काठमाडौं			१.५
७९.	नेपाल अपाङ्ग समाज सेवा संघ	कास्की			२
८०.	अपाङ्गता सशक्तिकरण तथा पुनर्स्थापना केन्द्र	तेह्रथुम			२
८१.	नेपाल टेलिभिजन	काठमाडौं			१५
८२.	स्पाईनलइन्जुरी संघ	काठमाडौं			५
८३.	नेपाल अपाङ्ग समाज	अनामनगर, काठमाडौं			४
८४.	श्री जनज्योतिउच्चमा.वि	रिमुवा, गुल्मी			२
जम्मा :					**५९६**

अनुसूची २३

बालसुधार गृहमा आ.व. २०७२/७३ मा प्रवेश भएका बालबालिकाको संख्यात्मक विवरण

क्र.सं.	लिङ्ग	सानोठिमी	कास्की	विराटनगर	जम्मा
१	बालक	७९	३८	५१	१६८
२	बालिका	८	०	०	८
	जम्मा	८७	३८	५१	१७६

आ.व. २०७२/७३ मा बाल सुधार गृहमा प्रवेश गर्ने बालबालिकाको मुद्दागत विवरण

मुद्दा	बाल सुधार गृह			जम्मा
	भक्तपुर	कास्की	मोरङ	
जर्वजस्ती करणी	३७	१८	३४	८९
चोरी	२१	३	–	२४
मा. अपहरण	३	–	–	३
सवारी अङ्गभङ्ग/ज्यान	१	१	१	३
सार्वजनिक अपराध	३	–	–	३
लागू औषध	८	४	१	१३
कर्तव्य ज्यान	४	१२	८	२४
ज्यान मार्ने उद्योग	७	–	६	१३
विद्युतिय कारोवार अर्न्तगत	१	–	–	१
यौन दुराचार	१	–	–	१
कुटपिट	१	–	–	१
हातहतियार तथा खरखजना	–	–	१	१
जम्मा	८७	३८	५१	१७६

आ.व २०७२/७३ को पारिवारिक पुर्नमिलनमा गएका बालबालिकाको संख्यात्मक विवरण

क्र.सं.	लिङ्ग	बाल सुधार गृह			जम्मा
		भक्तपुर	कास्की	मोरङ	
१	बालक	५७	२७	३७	१२१
२	बालिका	४	०	०	४
जम्मा		६१	२७	३७	१२५

स्रोत : यूसेप नेपाल

अनुसूची २४

बिभिन्न स्थानमा संचालित वृद्धाश्रमहरुमा आश्रित ज्येष्ठ नागरिकहरुको विवरण

क्र. सं.	स्थान	हाल बसेको संख्या			कैफियत	मन्त्रालयबाट सेवा सुविधा पाएको
		महिला	पुरूष	जम्मा	आश्रय क्षमता	
१	समाजकल्याण केन्द्र वृद्धाश्रम पशुपति, काठमाडौं ।	१०९	८०	१८९	२३०	छ ।
२	श्री गलेश्वरधाम ज्येष्ठ नागरिक आश्रम, म्याग्दी	४८	५	५३		छ ।
३	तारकेश्वर वृद्धाश्रम अरूलेवा, गुल्मी	४६	५	५१	५०	छ ।
४	पोखरा वृद्धाश्रम, कास्की	३३	३१	६४	१००	छ ।
५	राधाकृष्ण वृद्धाश्रम लेखनाथ, कास्की	२८	१७	४८		छ ।
६	राधा दामोदर ज्येष्ठ नागरिक ग्राम, केलादीघाट, स्याङ्जा	२३	९	३२	४०	छ ।
७	खोरियाघाट ज्येष्ठ नागरिकग्राम स्याङ्जा	६	६	१२	३०	छ ।
८	सिद्धबाबा दुर्गा भवानी शिव कुमारी सैजु वृद्धाश्रम, बुटवल, रूपन्देही	४	८	१२	१६	छ ।
९	श्री सत्य साई वृद्धाश्रम वसन्तपुर, रूपन्देही	१०	७	१७	२१	छ ।
१०	लायन्स सर्वोदय ज्येष्ठ नागरिक सेवाग्राम तार्कुघाट, लमजुङ्ग	८	८		२५	छ ।
११	पदमभुवनेश्वरी वृद्धाश्रम, सर्लाही	२२	१७	३९	३ जना बालबालिका	छ ।
१२	समाजकल्याण केन्द्र, देवघाट, तनहुँ	२२	१०	३२		छ ।
१३	निसाहय सेवा सदन, वानेश्वर, काठमाडौं	३५	६	४१	५०	छ ।
१४	निजानन्द वृद्धाश्रम टौदह, काठमाडौं	११	२	१३	२०	छ ।
१५	वृद्धाश्रम सेवा समिति, सिन्धुपाल्चोक	३	९	१२	२०	छ ।
१६	मातातिर्थ वृद्धाश्रम, काठमाडौं	२४	–	२४	३०	छ ।
१७	विश्रान्ति मन्दिर मूलघाट, धनकुटा	३०	१८	४८	५०	छ । छ ।
१८	महिला तथा वृद्ध सेवा केन्द्र, कंचनपुर	४०	१५	५५		छ ।
१९	भेरी वृद्ध तथा असहाय सेवा केन्द्र, बाँके	२	२	४		छ ।
२०	ओम वृद्धाश्रम, हेटौंडा, मकवानपुर	७	१७	२४		छ ।
२१	विराटेश्वर वृद्धाश्रम सेवा समिति, मोरङ्ग	२६	२४	५०		छ ।
२२	जानकी वृद्धाश्रम, जनकपुर	१२	–	१२	२२	छ ।

२३	माई भगवती वृद्धाश्रम, ईलाम	८	४	१२		छ ।
२४	ज्येष्ठ नागरिक सम्मान वृद्धाश्रम, पतलैया, बारा	५	६	१०	१५	छ ।
२५	श्री राम शान्ती निकुजं महिला सेवा अनाथ आश्रम, सुनसरी	१२	–	१२		छ ।
२६	राम जानकी वृद्धाश्रम, सुनसरी	१०	२	१२		छ ।
२७	मनकामना ज्येष्ठ नागरिकग्राम संखुवासभा	२४	१५	३९		छ ।
२८	प्रशान्ती वृद्धाश्रम केन्द्र, उत्तरगंगा, सुर्खेत	७	६	१३	५०	छ ।
२९	मानव कल्याण वृद्धाश्रम सेवा समिति, गुल्मी	३	१	४		छ ।
३०	साहारा हेरचाह केन्द्र, भक्तपुर	१६	८	२४	३५	छैन ।
३१	सिद्धि शालिग्राम वृद्धाश्रम, भक्तपुर	२४	८	३२	६०	छैन ।
३२	श्री सहयोगी वचत तथा सेवा केन्द्र, भक्तपुर	३४	१७	५१		छैन ।
३३	पूर्वाञ्चल अपाङ्ग र असहाय वृद्धा सेवा केन्द्र, सुनसरी	५	७	१२		छ ।
३४	सिद्धपोखरी जेष्ठ नागरिक सेवा आश्रम, फिदिम पाचथर	३	५	८	१२	छ ।
३५	जेष्ठ नागरिक सरोकार केन्द्र, घोराही दाङ	९	९	१८	२०	छ ।
३६	वृद्धसेवा समिति, तुलसीपुर दाङ	१५	१०	२५	२५	छ ।
३७	मानव सेवा आश्रम, हेटौंडा मकवानपुर	३१	३४	८९	बालबालिका १८, अपाङ्ग ६	छ ।
३८	शिव पार्वती वृद्धाआश्रम, राम्दी स्याङजा	५८	१५	७३		छ ।
३९	रूद्रवेणी वृद्धाश्रम, रिडि गुल्मी	४६	४	५०		छ ।
४०	ओम वृद्धाश्रम, दार्चुला	७	१८	२५		छ ।

अनुसूची २५
मन्त्रालको संगठन संरचना र दरवन्दी तेरीज

क) संगठन संरचना

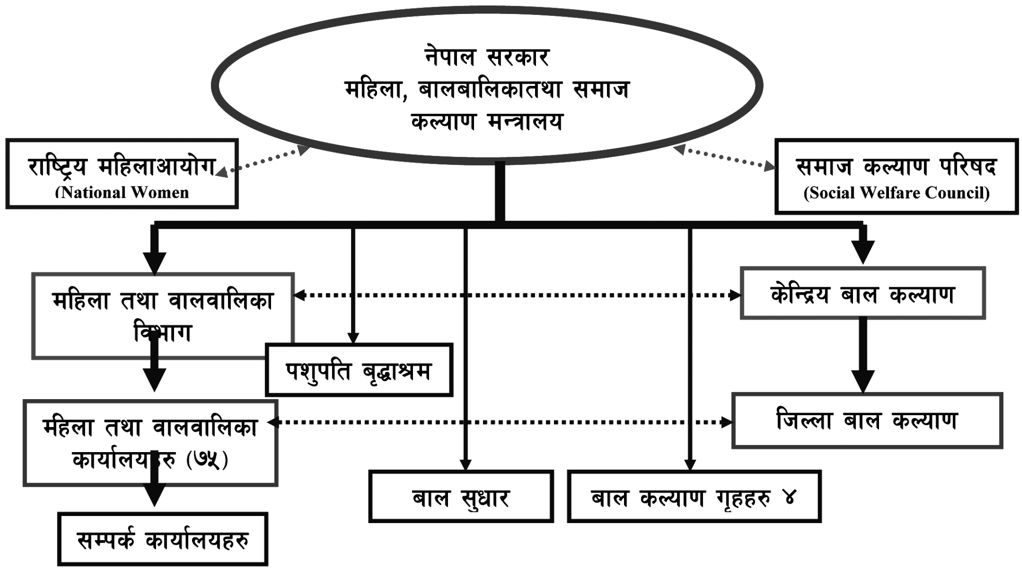

संगठन संरचना
महिला, वालवालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय

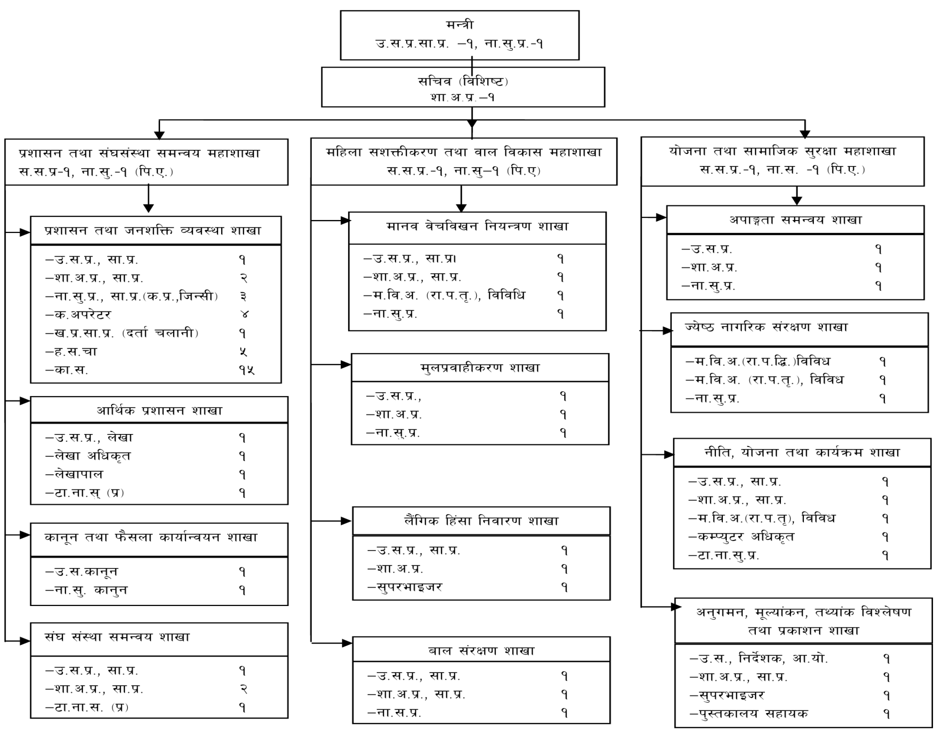

ख) महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालयको दरवन्दी तेरिज

सि.नं.	पदको नाम	श्रेणी/तह	सेवा	समूह	पद
१	सचिव	विशिष्ट	प्रशासन		१
२	सह सचिव	रा.प. प्रथम	प्रशासन	सामान्य प्रशासन	३
३	उपसचिव	रा.प. द्वितीय	प्रशासन	सामान्य प्रशासन	९
४	उप सचिव	रा.प. द्वितीय	प्रशासन	लेखा	१
५	उप सचिव	रा.प. द्वितीय	न्याय	कानून	१
६	निर्देशक	रा.प. द्वितीय	ने.आ.यो.त.	तथ्यांक	१
७	उप सचिव (महिला विकास)	रा.प. द्वितीय	विविध		१
८	शाखा अधिकृत	रा.प. तृतीय	प्रशासन	सामान्य प्रशासन	१२
९	लेखा अधिकृत	रा.प. तृतीय	प्रशासन	लेखा	१
१०	कम्प्युटर अधिकृत	रा.प. तृतीय	विविध		१
११	महिला विकास अधिकृत	रा.प. तृतीय	विविध		३
१२	ना.सु.	रा.प.अनं.प्रथम	प्रशासन	सामान्य प्रशासन	१४
१३	लेखापाल	रा.प.अनं.प्रथम	प्रशासन	लेखा	१
१४	ना.सु.	रा.प.अनं.प्रथम	न्याय	कानून	१
१५	पुस्तकालय सहायक	रा.प.अनं.प्रथम	शिक्षा	लाइबेरि विज्ञान	१
१६	कम्प्युटर अपरेटर	रा.प.अनं.प्रथम	विविध		४
१७	महिला विकास निरीक्षक	रा.प.अनं.प्रथम	विविध		२
१८	टाइपिष्ट ना.सु.	रा.प.अनं.प्रथम	प्रशासन	सामान्य प्रशासन	२
१९	खरिदार	रा.प.अनं.द्वितीय	प्रशासन	सामान्य प्रशासन	१
२०	हसचा	श्रेणीविहिन	इन्जिनियरीय	मेकानिकल	५
२१	कार्यालय सहयोगी	श्रेणीविहिन	प्रशासन	सामान्य प्रशासन	१४
जम्मा					८०

अनुसूची २६

मन्त्रालयका पदाधिकारीहरु र सम्पर्क टेलिफोन नम्बर

क्र.सं	पद	नाम,थर	मन्त्रालय/महाशाखा/ शाखा	कार्यालयनं.
१	सचिव	विष्णु प्रसाद लम्साल	महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	४२००४०८
२	सहसिचब	शङ्कर प्रसाद पाठक	योजना तथा सामाजिक सुरक्षा महाशाखा	४२००५०१
३	सहसिचब	राधिका अर्याल	महिला शसक्तिकरण तथा बालविकास महाशाखा	४२००३३७
४	सहसिचब	तोयम राया	प्रशासन, संघ संस्था समन्वय महाशाखा	४२००१८१
५	उपसचिव	डोरेन्द्र निरौला	नीति, योजना तथा कार्यक्रम शाखा	४२००२५१
६	उपसचिव	नारायण बहादुर कुँवर	मुलप्राहिकरण शाखा	४२००१६४
७	उ.स.लेखा	मिठु थापा	आर्थिक प्रशासन शाखा	४२००२२१
८	उपसचिव	बुद्ध बहादुर गुरुङ्	बालसंरक्षण शाखा	४२००१६८
९	उपसचिव	सूनिता नेपाल	प्रशासन तथा जनसक्ति व्यवस्था शाखा	४२०००८२
१०	उपसचिव	लक्ष्मीनारायण उप्रेती	सघ, संस्था तथा समन्वय शाखा	४२००२७५
११	उपसचिव		माननीय मन्त्रीज्यूको निजी सचिवालय	
१२	उ.स. (कानुन)	पूर्णिमा कोइराला	कानून तथा फैसला कार्यान्वयन शाखा	४२००१४०
१३	निर्देशक	भरतराज शर्मा	अनुगमन, मूल्यांकन तथ्यांक विश्लेषण तथा प्रकाशन शाखा	४२१११९०
१४	उपसचिव	केशव भट्टराई	अपाङ्गता अधिकार प्रवर्धन शाखा	४२००१२५
१५	उपसचिव	मिरा शेरचन	जेष्ठ नागरिक संरक्षण शाखा	४२००१६५
१६	उपसचिव	दिलिप लामिछाने	मानव वेचविखन नियन्त्रण शाखा	४२००२१६
१७	उपसचिव	विनिता भट्टराई	लैंगिक हिंसा निवारण शाखा,	४२००५०२
१८	शा.अ.	ज्ञाननाथ ढकाल	संघ संस्था तथा समन्वय शाखा	४२००२७५
१९	शा.अ.	सुशिला पौडेल	बालसंरक्षण शाखा	४२००१६८
२०	लेखा अधिकृत	गंगाप्रसाद खतीवडा	आर्थिक प्रशासन शाखा	४२००२२१
२१	शा.अ.	शोभाकुमारी पोखरेल	नीति, योजना तथा कार्यक्रम शाखा	४२००२५१
२२	शा.अ.	निम राज भट्टराई	अपाङ्गता अधिकार प्रवर्धन शाखा	४२००१२५
२३	श.अ.	इन्दिरा आचार्य	प्रशासन तथा जनशक्ति व्यवस्थापन शाखा	४२००८२
२४	शा.अ.	सान्नानी अधिकारी	मानव वेचविखन नियन्त्रण शाखा	४२००२१६
२५	शा.अ.	ओम प्रसाद भट्टराई	संघ संस्था तथा समन्वय शाखा	४२००२७५
२६	शा.अ.	रुक्मागत अर्याल	लैंगिक मूल प्रवाहिकरण शाखा	४२००१६४
२७	शा.अ.	प्रमिला भण्डारी	लैङ्गिक हिंसा निवारण शाखा	४२०००८२
२८	शा.अ.	कृष्णबहादुर कुँवर	प्रशासन तथा जनशक्ति व्यवस्थापन शाखा	४२०००८२
२९	शा.अ.	पवित्रा ढकाल	अनुगमन, मूल्यांकन तथ्यांक विश्लेषण तथा प्रकाशन शाखा	४२१११९०

क्र.सं	पद	नाम,थर	मन्त्रालय/महाशाखा/ शाखा	कार्यालयनं.
३०	म.वि.अ.	जुनुराई	जेष्ठ नागरिक संरक्षण शाखा	४२००१६५
३१	म.वि.अ.	विश्वमाया न्यौपाने	नीति योजना अनुगमन तथा मुल्यांकन शाखा	४२००२५१
३२	म.वि.अ.	शोभा देवी खरेल	नीति योजना अनुगमन तथा मुल्यांकन शाखा	४२००२५१
३३	ना.सु.	कृष्णराज राई	मानव वेचविखन तथा ओसारपसार नियन्त्रण शाखा	४२००२१६
३४	ना.स्	युराज पङ्गेनी	लैंगिक मूल प्रवाहिकरण शाखा	४२००१६४
३५	ना.सु.	सुवास पौडेल	प्रशासन तथा जनशक्ति व्यवस्थापन शाखा	४२०००८२
३६	क.अ.	श्याम महर्जन	संघसंस्था शाखा	४२००२७५
३७	टा.ना.सु.	मदन श्रेष्ठ	अनुगमन, मूल्यांकन तथ्यांक विश्लेषण तथा प्रकाशन शाखा	४२११११९०
३८	सु.प्र.अ.	मनोज काफ्ले	अनुगमन, मूल्यांकन तथ्यांक विश्लेषण तथा प्रकाशन शाखा	४२११११९०
३९	क.अ.	भूलकुमारी राई	प्रशासन तथा जनसक्ति व्यवस्था शाखा	४२०००८२
४०	ना.सु.	प्रेमकाजी राई	श्रीमान सचिवज्यूको पि.ए. शाखा	४२००४०८
४१	टा.ना.सु.	नानीमैंया महर्जन	आर्थिक प्रशासन शाखा	४२००२२१
४२	टा.ना.सु.	नरेन्द्र बहादुर शाक्य	बाल सरक्षण शाखा	४२००१६८
४३	सुपरभाइजर	मंजु मानवी पौडेल	लैङ्गिक हिंसा निवारण शाखा	४२००५०२
४४	सुपरभाइजर	गीताकुमारी मैनाली	अनुगमन, मूल्यांकन, तथ्याङ्क विश्लेषण तथा प्रकाशन	४२११११९०
४५	ना.सु.	भरत थापा	स्टोरफाँट	४२००४१३
४६	ना.सु.	कृष्ण भट्टराई	अपाङ्गता अधिकार प्रवर्धन शाखा	४२००१२५
४७	ना.सु.	भगवती आचार्य	सह-सचिवज्यूको पि.ए. शाखा	४२००१८१
४८	ना.सु.	सन्तोस वि.क.	ज्येष्ठ नागरिक सरक्षण शाखा	४२००१६५
४९	ना.सु.	रामदरेस शाह	अनुगमन, मूल्यांकन, तथ्याङ्क विश्लेषण तथा प्रकाशन शाखा	४२११११९०
५०	ना.सु.	सुनिता अर्याल	कानुन तथा फैसला कार्यन्वयन शाखा	४२००१४०
५१	ना.सु.	रुपा पन्थी	बालसंरक्षण शाखा	४२००१६८
५२	लेखापाल	मदन बहादुर महर्जन	आर्थिक प्रशासन शाखा	४२००४१३
५३	क.अ.	ङिमा छिरिङ शेर्पा	लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण शाखा	४२००१६४
५४	क.अ.	सजिव संग्रौला	अपाङ्गता अधिकार प्रवर्धन शाखा	४२००४१३
५५	क.अ.	भावना गुरागाईं	नीति, योजना तथा कार्यक्रम शाखा	४२००२५१
५६	ह.स.चा.	गौतम महर्जन	प्रशासन तथा जनशक्ति व्यवस्था शाखा	
५७	ह.स.चा.	गोपालप्रसाद भट्टराई	प्रशासन तथा जनशक्ति व्यवस्था शाखा	९७५१०६३१६३
५८	ह.स.चा.	लक्ष्मीप्रसाद बैंजु	प्रशासन तथा जनशक्ति व्यवस्था शाखा	
५९	ह.स.चा.	केशव खतीवडा	प्रशासन तथा जनशक्ति व्यवस्था शाखा	
६०	ह.स.चा.	विष्णु प्र. लामिछाने	प्रशासन तथा जनशक्ति व्यवस्था शाखा	

क्र.सं	पद	नाम,थर	मन्त्रालय/महाशाखा/ शाखा	कार्यालयनं.
६१	का.स.	पिताम्बर भुषाल	प्रशासन तथा जनशक्ति व्यवस्था शाखा	४२०००८२
६२	का.स.	राजन खत्री	आर्थिक प्रशासन शाखा	४२००२२१
६३	का.स.	सुकिन्द्रध्वज कार्की	स.स.ज्युको पि.ए. शाखा	४२००१८१
६४	का.स.	रमेश अवाले	श्रीमान सचिवज्युको पि.ए. शाखा	४२००४०८
६५	का.स.	कल्याण रानामगर	संघ, संस्था तथा समन्वय शाखा	४२००२७५
६६	का.स.	सानुबाबु थापामगर	प्रशासन तथा जनशक्ति व्यवस्था शाखा	४२००४१३
६७	का.स.	कान्छा नगरकोटी	प्रशासन तथा जनशक्ति व्यवस्था शाखा	४२००४१३
६८	का.स.	निला च्यामे	प्रशासन तथा जनशक्ति व्यवस्था शाखा	
६९	ह.स.चा.	प्रमेश श्रेष्ठ	प्रशासन तथा जनशक्ति व्यवस्था शाखा	४२०००८२
७०	का.स.	मञ्जु गुरागाई	श्रीमान सचिवज्यूको पि.ए. शाखा	४२००४०८
७१	का.स.	नन्दबहादुर सहकारी	स.स.ज्युको पि.ए. शाखा	४२००५०१
७२	का.स.	भवानी खत्री	प्रशासन तथा जनशक्ति व्यवस्था शाखा	४२०००८२
७५	का.स.	राधिका थापामगर	माननीय मन्त्रीज्यूको निजी सचिवालय	
७६	का.स.	लक्ष्मी तामाङ्ग	नीति योजना अनुगमन तथा मुल्यांकन शाखा	४२००२५१